

**Česká zemědělská univerzita v Praze**

**Institut vzdělávání a poradenství**

**Katedra pedagogiky**



**Česká zemědělská  
univerzita v Praze**

**Motivace lidí v období starší dospělosti ke studiu**

**Bakalářská práce**

**Autor: Katarína Janatová**

**Vedoucí práce: Mgr. Kamila Urban, PhD.**

**2021**

# ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Institut vzdělávání a poradenství

## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Katarína Janatová

Specializace v pedagogice  
Poradenství v odborném vzdělávání

Název práce

**Motivace lidí v období starší dospělosti ke studiu**

Název anglicky

**Older Adults' Motivation to Learn**

---

### Cíle práce

Cílem práce bylo zjistit, jaká je motivace osob v období pozdní dospělosti začít studovat na vysoké škole. Jaké jsou motivy, které působí na rozhodování lidí v tomto životním období začít znovu studovat, pokračovat a vytrvat ve formálním vzdělávání.

### Metodika

Teoretická část práce vycházela ze studia odborné literatury a výzkumných studií.

V praktické části byl proveden smíšený výzkum. Byli osloveni studenti a studentky kombinovaného studia poradenství v odborném vzdělávání. Pomocí hloubkových rozhovorů byl v rámci kvalitativního výzkumu proveden sběr dat, která byla zpracována pomocí tématické analýzy do deseti výsledných témat.

Výzkum byl rozšířen o dotazník Škála vytrvalosti, pomocí kterého byly zjišťovány vztahy mezi tématy z hloubkových rozhovorů a jednotlivými škálami dotazníku.

Výsledky výzkumu byly porovnány a diskutovány s vybranými výzkumnými šetřeními, které byly popsány v teoretické části práce. V závěru práce byly výsledky shrnuty a interpretovány.

**Doporučený rozsah práce**

dle pravidel pro psaní bakalářských prací

**Klíčová slova**

motivace, motiv, pozdní dospělost, vzdělávání, formální vzdělávání

---

**Doporučené zdroje informací**

- ERIKSON, Erik H. Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka. Překlad Jiří Šimek. 2. vydání, přeprac., V Portálu 1. Praha: Portál, 2015. 147 s. ISBN 978-80-262-0786-3.
- NAKONEČNÝ, Milan. Motivace chování. 3. vydání, přeprac. Praha: Triton, 2014. 599 s. ISBN 978-80-7387-830-6.
- PLAMÍNEK, Jiří. Tajemství motivace: Jak zařídit, aby pro vás lidé rádi pracovali. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. 128 s. ISBN 978-80-247-1991-7.
- ŘÍČAN, Pavel. Cesta životem: vývojová psychologie. 3. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2014. 392 s. ISBN 978-80-262-0772-6.
- VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie II: dospělost a stáří. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

---

**Předběžný termín obhajoby**

2020/21 LS – IVP

**Vedoucí práce**

Mgr. Kamila Urban, PhD.

**Garantující pracoviště**

Katedra pedagogiky

---

Elektronicky schváleno dne 3. 2. 2021

**Ing. Karel Němejc, Ph.D.**

Vedoucí katedry

---

Elektronicky schváleno dne 3. 2. 2021

**Ing. Karel Němejc, Ph.D.**

Pověřený ředitel

V Praze dne 23. 02. 2021

## ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

### **Motivace lidí v období starší dospělosti ke studiu**

vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V Praze dne 23. února 2021

.....  
(podpis autora práce)

## **PODĚKOVÁNÍ**

Děkuji paní Mgr. Kamile Urban, PhD. za vstřícnost a cenné rady, které mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala. Děkuji spolužačkám a spolužákům, kteří mi poskytli rozhovory, jež se staly podkladem pro praktickou část práce. Poděkování patří i všem ostatním spolužačkám a spolužákům, kamarádkám, kamarádům a těm, kteří mě během studia podporovali. Rodině a všem blízkým děkuji za velkou trpělivost a toleranci.

## **Abstrakt**

Bakalářská práce se zabývá motivací lidí, kteří v období starší dospělosti začínají studovat na vysoké škole.

Metodou hloubkových rozhovorů, které jsme prováděly se sedmi studenty v období pozdní dospělosti, jsme zjišťovaly jejich motivaci ke studiu na vysoké škole. Výzkum jsme rozšířily o dotazník Škály vytrvalosti. Pomocí korelací jsme zjišťovaly vztahy mezi tématy rozhovorů a škálami dotazníku. Výsledky rozhovorů a dotazníkového šetření jsme analyzovaly a posléze diskutovaly za využití dostupné literatury.

Výsledky ukázaly, že požadavek zaměstnavatele na zvýšení kvalifikace a s tím související vyšší finanční ohodnocení jsou hlavními důvody, proč lidé v období starší dospělosti studují. Možnost seberealizace a touha po poznání motivují studenty, aby studium dokončili. Výzkum ukázal, že u této věkové skupiny je vnitřní motivace dokončit studium silnější než motivace vnější. Důležitým faktorem, který příznivě ovlivňuje studium, jsou kamarádi a sociální klima ve třídě. Výzkumem bylo dále prokázáno, že celé studium, ať už si pod tímto pojmem představíme jeho efektivitu, vnímání učiva či samotné výsledky učení, je negativně ovlivněno věkem.

Zjistily jsme, že studenti při studiu volí optimální metody osvojování a zapamatování učiva. Výzkum ukázal, že studenti velmi intenzivně vnímají přístup vyučujících a volbu vhodných vyučujících metod. Studenti by uvítali, kdyby byla výuka přizpůsobena jejich potřebám.

Výsledky výzkumu poukázaly na skutečnost, že pocity a emoce hrají významnou roli nejen při rozhodování, zda v tomto životním období začít studovat, ale i při samotném studiu. Tomuto důležitému tématu by měla být věnována dostatečná pozornost v některém z dalších výzkumů věnovaných motivaci ve vzdělávání dospělých. Naše zjištění by mohla pomoci odhalit příčiny a skutečnosti, proč se dospělí nezapojují více do formálního vzdělávání, a také to, co jim pomáhá studium úspěšně ukončit.

## **Klíčová slova**

motivace, motiv, pozdní dospělost, vzdělávání, formální vzdělávání

## **Abstract**

The bachelor thesis deals with the motivation of people who, in the period of late adulthood, begin to study at university.

By using the method of in-depth interviews that we conducted with seven students in late adulthood period we tried to determine their motivation to study at university. We expanded our research with the Czech adaptation of Short Grit Scale. Data were analysed using correlations where we determined relations between interview topics and questionnaire scales. We analysed the results of the interviews and the questionnaire and then discussed them using the scientific literature.

The results have shown that employers' demands for qualification upgrading and related higher financial reward are main reasons why people study in late adulthood. The possibility of self-realization and the desire for knowledge motivate students to complete their studies. Research has revealed that intrinsic motivation to complete courses is more substantial than extrinsic motivation in this age group. Friends and the social climate in the classroom are two important factors that have a positive effect on perseverance in studies. Furthermore, the research has proved the negative impact the age has on the whole study process, whether we imagine its effectiveness, perception of the curriculum or the learning outcomes themselves.

We found that students choose optimal methods of learning and remembering the class during their studies. Research has shown that students very strongly perceive the approach of teachers and the choice of appropriate teaching methods. Students would like the lessons to be tailored to their needs.

The results of the research pointed to the fact that feelings and emotions play an essential role not only in deciding whether to start studying at this time in life but also in the study process itself. Sufficient attention should be paid to this important topic. Other research should be focused on motivation in adult education. Our findings could help reveal the causes and facts why adults are no longer involved in formal education, as well as what helps them successfully complete their studies.

## **Keywords**

motivation, motive, late adulthood, education, formal education

## OBSAH

ÚVOD.....	11
TEORETICKÁ VÝCHODISKA.....	13
1 Cíl a metodika.....	13
2 Motivace .....	14
2.1 Motiv .....	16
2.2 Typy motivace.....	17
2.2.1 Vnitřní motivace .....	17
2.2.2 Vnější motivace .....	18
2.3 Maslowova pyramida .....	19
2.4 Motivační proces.....	22
2.5 Volní jednání.....	23
2.6 Potřeby .....	24
2.7 Emocionalita .....	25
3 Dospělost .....	28
3.1 Vymezení dospělosti .....	28
3.2 Starší dospělost.....	28
3.3 Fyzické změny .....	29
3.4 Sociální změny .....	30
3.5 Kognitivní změny.....	32
4 Vzdělávání .....	34
4.1 Vzdělávání dospělých .....	34
4.1.1 Bariéry ve vzdělávání dospělých .....	35
4.2 Formální vzdělávání.....	36
4.3 Motivace ve vzdělávání.....	37



4.4	Výkonová motivace .....	40
PRAKTICKÁ ČÁST .....		42
5	Cíl a výzkumné otázky / hypotéza .....	42
6	Metody .....	43
6.1	Výzkumný soubor .....	43
6.2	Výzkumné metody .....	43
6.3	Postup .....	44
7	Výsledky .....	45
7.1	Vzdělání, Pohled na VŠ .....	47
7.2	Seberealizace .....	49
7.3	Sociální klima, Kamarádi .....	50
7.4	Vytrvalost .....	51
7.5	Práce, Peníze .....	52
7.6	Čas .....	53
7.7	Impulzy, Vlivy .....	56
7.8	Pocity a Emoce .....	56
7.9	Dotazníky – vytrvalost, pevnost zájmů .....	57
7.9.1	Čas – věk .....	58
7.9.2	Vzdělání .....	58
7.9.3	Vytrvalost .....	59
8	Diskuse .....	60
8.1	Vnější motivace .....	60
8.1.1	Požadavek zaměstnavatele .....	60
8.1.2	Peníze .....	62
8.1.3	Impulzy – zvýšení kvalifikace, získání titulu .....	62
8.1.4	Výběr školy .....	63

8.1.5	Kamarádi.....	63
8.2	Vnitřní motivace.....	64
8.2.1	Čas .....	64
8.2.2	Volní procesy – změna motivace.....	65
8.2.3	Osvojování učiva .....	66
8.2.4	Sebepojetí.....	67
8.2.5	Emocionalita .....	68
8.2.6	Sebeúcta, osobnostní rozvoj, seberealizace .....	69
	ZÁVĚR .....	72
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ .....	74
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ.....	81
	SEZNAM PŘÍLOH.....	82

## ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá otázkou, jaké jsou příčiny a důvody, které přivádí jedince v období pozdní dospělosti znovu ke studiu na vysoké škole. Jsou to situace na trhu práce, tlak zaměstnavatelů na vyšší kvalifikace pracovníků, nebo jenom osobní touhy, přání a cíle, které lidi v období pozdní dospělosti ovlivňují při jejich rozhodování začít opět studovat?

Sama jsem začala studovat v tomto životním období a mým hlavním motivem bylo dokázat si, že i v tomto věku lze vysokoškolské studium zvládnout. Vysokoškolské vzdělání vnímám zároveň jako příležitost ke zvýšení svého sociálního statusu. Po ukončení studia vidím možnost změny profese a lepší pozici na trhu práce.

O motivech a motivaci pojednává řada odborných publikací, vědeckých článků. Byly předmětem řady výzkumných prací, které se zabývají tím, jak a do jaké míry jsou motivy schopny ovlivnit výkon jednotlivce. Správná míra motivace k učení může mít vliv i na celkové výsledky učení.

Práce je rozdělena do dvou částí. První část je teoretická a jsou v ní vymezeny termíny, o kterých práce pojednává. Jedná se pouze o krátké nahlédnutí do dané problematiky, protože témata motivace, období pozdní dospělosti a vzdělávání jsou tak rozsáhlá, že není dost dobře možné je v rozsahu bakalářské práce plně popsat. Všechna tři hlavní témata jsou propojena a zdůraznily jsme především jejich vzájemné souvislosti a ovlivňování v oblasti vzdělávání dospělých.

Vybranými definicemi a teoretickými východisky se zaměříme především na ty části vzdělávání a vymezení starší dospělosti, jichž se téma motivace dotýká, či se jimi prolíná. Na motivaci lze pohlížet z různých úhlů, pohledů a v různých souvislostech. Jinak na ni pohlízejí behavioristé, jiných aspektů si všímá hlubinná či humanistická psychologie a jinak vyznívá pojetí motivace v dnešní době. Studium vybrané odborné literatury jsme stručně popsaly vybrané pojmy. Na základě studia vybrané odborné literatury se pokusíme o stručný popis vybraných pojmů.

V praktické části budeme na základě kvalitativních hloubkových rozhovorů zjišťovat, co vedlo studenty kombinovaného studia v období pozdní dospělosti ke studiu

na vysoké škole. Závěry z rozhovorů budeme vyhodnocovat pomocí tematické analýzy.

Druhou metodou, kterou použijeme v této části práce, je dotazník Česká adaptace Škály vytrvalosti Grit-S (Kropáčová, Slezáčková, Jarden, 2018). Pomocí korelací budeme zjišťovat vztahy mezi tématy z rozhovorů a škálami dotazníku.

Výsledky budeme interpretovat na základě srovnání s vybranými výzkumnými šetřeními a porovnání s poznatky, které jsme popsaly v teoretické části.

# TEORETICKÁ VÝCHODISKA

## 1 Cíl a metodika

Cílem práce bylo zjistit, jaká je motivace osob v období starší dospělosti začít studovat na vysoké škole. Jaké jsou motivy, které působí na rozhodování lidí v tomto životním období začít znovu studovat, pokračovat a vytrvat ve formálním vzdělávání.

Teoretická část práce vycházela ze studia odborné literatury a výzkumných studií.

V praktické části byl proveden smíšený výzkum. Hendl (2016, s. 56) říká: „*Smíšený výzkum je definován jako obecný přístup, v němž se míchají kvantitativní a kvalitativní metody, techniky nebo paradigmaty v rámci jedné studie.*“

Bylo osloveno sedm respondentů, studentek a studentů kombinovaného studia poradenství v odborném vzdělávání. Pomocí hloubkových rozhovorů byl v rámci kvalitativního výzkumu proveden sběr dat. Takto získaná data byla následně zpracována pomocí tematické analýzy do deseti výsledných témat.

Výzkum byl rozšířen pomocí dotazníku Škála vytrvalosti (Grit-S; Duckworth and Quinn, 2009). Českou standardizaci dotazníku provedl v roce 2018 tým ve složení: Sylvie Kropáčová, Alena Slezáčková a Aaron Jarden. Škála vytrvalosti měří vytrvalost při dosahování stanovených dlouhodobých cílů a současně zvládání případných obtíží a nezdarů. Pevnost zájmů vyjadřuje míru vnitřní motivace při dosahování vytyčených cílů.

Škály dotazníku jsme porovnávaly s jednotlivými tématy z hloubkových rozhovorů a pomocí korelací jsme zjišťovaly vztahy mezi nimi.

Výsledky výzkumu jsme porovnali a diskutovaly s vybranými výzkumnými šetřeními a poznatky, o něž jsme se opíraly v teoretické části. V závěru práce jsme výsledky shrnuly a interpretovaly.

## 2 Motivace

Vzhledem k tomu, že tématem bakalářské práce je motivace v období starší dospělosti k dalšímu formálnímu vzdělávání, považujeme za nezbytné v následujících kapitolách vymezit termín motivace a její zdroje.

Již od nepaměti se lidé snažili porozumět světu. Ve starověku se filozofové Sokrates, Platon a Aristoteles zabývali psychologickými úvahami o lidském jednání, jeho příčinách a vzájemnými souvislostmi. Pomocí myšlenkových konstruktů si vytvářeli zjednodušené chápání světa.

Myšlenkový konstrukt je náš vnitřní pohled, kterým posuzujeme svět okolo nás. Je založený na zkušenostech, na situacích, které jsme již několikrát prožili a reagujeme na ně určitým ustáleným způsobem (Homola, 1977, s. 12).

Slovo motivace je odvozeno od latinského slova *movere*, které znamená hýbat se, pohybovat se (Homola, 1977, s. 11).

V psychologickém bádání byla motivace na počátku pojímána jako pudově podmíněná. Sigmund Freud se začátkem 20. století zabýval lidským chováním a jednáním, které je řízeno především základními pudy, jež jedince podněcují k aktivitě. H. Murray, který navázal na práci Sigmunda Freuda, v roce 1938 již nepracoval pouze s pudy, ale přiřadil i sociální motivy, například úspěch, sounáležitost, a poukázal na to, že na motivaci lze pohlížet z různých hledisek (Vágnerová, 2016, s. 17, 18).

Psychologové a autoři odborných publikací se věnují celé řadě motivačních teorií a jejich výkladům (Homola, 1977, s. 320-323).

Atkinson (2003, s. 348) uvádí: „*Motivace je stav, který aktivizuje chování a dává mu směr.*“

Nakonečný (2014, s. 32) o motivaci říká, že je to proces „*cílově zaměřeného chování*“.

Napětí mezi tím, co člověk prožívá a co prožívat chce, je podmíněno cílem, kterého chce jedinec dosáhnout, aby toto napětí odstranil. Chování člověka je zaměřené na cíl. Cíl je důležitým aspektem v životě člověka, ovlivňuje jeho celkové chování (Nakonečný, 2014, s. 307).

Motivace se promítá do chování každého jednotlivce. Lidé mají různé potřeby, které uspokojují různými způsoby, a tomu přizpůsobují své chování. Jedná se o intrapsychický proces, ve kterém působí vnitřní i vnější motivy, které směřují k vytyčenému cíli, k uspokojení potřeby. Chování ovlivňují motivy, i řada dalších činitelů, mezi něž patří sociální podmínky, osobnostní vlastnosti jedince a jeho okolí (Homola, 1977, s. 13, 106, 194).

Rymešová a Chamoutová (2017, s. 79) shrnují motivaci takto: „*Motivace je určitý vztah člověka ke skutečnosti, která ho obklopuje, k věcem i k ostatním lidem a k okolnímu dění. Zahrnuje vnější pobídky a cíle, i vnitřní motivy.*“

Nakonečný (2014, s. 308) si všímá toho, že motivace je vždy spojena s pozitivními nebo negativními emocemi, s tím, že lidé něco získávají, nebo naopak mají potřebu se něčemu vyhýbat. Každé lidské chování je ovlivněno emocemi (Plháková, 2004, s. 319).

Motivace má udržovat síly v organismu v rovnováze a spokojenosti. „*Motivace tedy směřuje k udržování a obnovování určitého optimálního vnitřního stavu spokojenosti, který vyjadřuje interindividuálně odlišné vnitřní a vnější podmínky této spokojenosti. Ty jsou dány interindividuálně odlišným potenciálem potřeb (sexu, agrese, výkonu) a jejich specifickým zpředmětněním (např. odlišnosti v objektech sexuální apetence, odlišnými podmínkami, v nichž různí lidé uspokojují svou potřebu dojmů nebo kontaktů s jinými osobami. apod.).*“ (Nakonečný, 2014, s. 26).

Plamínek zmiňuje (2014, s. 19), že apetence v nás vzbuzuje příjemné pocity. Averzí v nás naopak mohou vyvolat podněty, které jsou nám nepříjemné a odpuzují nás, například útekem se chceme uchýlit do bezpečí. Přisuzuje jim stejnou motivační sílu a důležitost. To, jakou cílům přiřazuje jedinec hodnotu, nezávisí pouze na okolí, ale také na jeho osobnostním nastavení, na nastavení jeho těla a mysli (Rymešová, Chamoutová, 2017, s. 79).

Jednoduše se pokusil zformulovat definici motivace Toman (2010, s. 27): „*Motivace sama o sobě je prázdný pojem. Motivace je vždy s něčím spojená. V každém okamžiku si vybíráme z více možností, co právě budeme dělat.*“

Plamínek (2007, s. 23-24) uvádí, že chování jedince ovlivňuje motivační naladění, které se skládá z motivačního založení a motivační polohy. Motivační založení

související s osobností je zděděné a v průběhu života se již příliš nemění. Motivační polohou pak označuje naučenou složku naší osobnosti. Jsou to naučené postupy chování, které souvisí s našimi životními potřebami a mírou jejich naplnění a uspokojení.

Homola (1977, s. 11) označuje motivy pohnutkami, na jejichž základě jednáme a jimiž je ovlivňováno naše chování.

Chceme-li shrnout význam slova motivace do stručného vyjádření a zobecnit všechny odborné termíny a definice, pak můžeme říct, že každé naše chování a jednání je motivováno a dotýká se nás v průběhu celého života (Homola, 1977, s. 22).

## 2.1 Motiv

Na začátku každého lidského jednání stojí motiv, který dává každému jednání smysl. Vychází z vnitřního psychického rozpoložení jednotlivce a je ovlivněn jak životními podmínkami, tak situacemi, ve kterých se jednání odehrává.

Nakonečný (2014, s. 22) vymezil motivaci jako určitý proces. Vnitřní psychologické příčiny tohoto chování nazývá motivy.

Nakonečný (2014, s. 172) chápe motiv jako „*psychologický důvod či psychologickou příčinu chování*“. Motivory nám pomáhají dosáhnout uspokojení tím, že usměřují chování jednotlivce. Zároveň se na něm podílejí vnitřní činitelé.

Říčan (2010, s. 96) se přiklání k obecné definici, když říká: „*Motiv je faktor uvádějící do pohybu jakoukoli činnost či proces.*“

Vágnerová (1997, s. 53,54) definuje motiv takto: „*Motivy jsou takové duševní projevy, které aktivizují lidské chování, zaměřují je na určitý cíl a v tomto směru je udržují po určitou dobu.*“ Dále uvádí, že tyto motivy mohou vycházet jak z vnitřních potřeb, tak z vnějších podnětů.

Podle obsahu rozlišujeme různé druhy motivů, např. motiv výkonu, motiv nasycení. Formy motivů vyjadřují psychologické příčiny chování.

Říčan (2010, s. 95) používá termín vícenásobně determinovaný motiv. Takto označuje čin, který slouží několika motivům současně. Takovým činem může být i zahájení studia v pozdějším věku. Člověk začne studovat proto, aby si doplnil vzdělání, a s tím



zároveň dosáhne vyššího sociálního statusu. Odvozené motivy se odvíjí od základních a řetězí se. V případě, že jedinec musí do školy jezdit autem, je přinucen udělat si řidičský průkaz a začít aktivně jezdit. Ve škole získá nejen nové znalosti a dovednosti, ale také nové přátele, což je další sociální rozměr motivace ke vzdělávání.

## 2.2 Typy motivace

K tomu, abychom dokázali pochopit motivaci lidského jednání, je důležité vědět, odkud tato motivace pramení. Pokud se nám podaří odhalit její zdroje, můžeme si představit, jak a z jakých příčin motivace vzniká. Motivace předpokládá vnější ovlivnění, nebo to může být odezva mysli na působení těla, na nějakou jeho potřebu, například hlad nebo žízeň. Dříve se užíval termín vůle (Kolman, Rymešová, Chýlová, Galton, 2012, s. 11). V uspokojování těchto potřeb se projevuje naše individualita. Uspokojení potřeby hladu se liší tím, v jakých podmínkách člověk žije, jaké má zvyklosti, návyky a preference (Rymešová, Chamoutová, 2017, s. 79). Motivace je ovlivněna třemi faktory, které představují osobnost jedince, podmínky, ve kterých žije a jeho současná situace (Plamínek, 2007, s. 11).

Stejně jako existuje několik definic motivace, existuje i různý pohled na zdroje a vlivy motivace.

Někteří autoři (Plamínek, 2014, s. 14) konstatují, že vnější podněty, které označují jako stimuly a vnitřní motivy (pohnutky), mohou působit společně a posilovat se navzájem.

Jedno z možných rozdělení motivace je podle toho, zda pramení z biologických (vnitřních) nebo psychologických (vnějších) zdrojů člověka. Tyto zdroje v následujících kapitolách vymežíme.

### 2.2.1 Vnitřní motivace

Vnitřní motivaci lze stručně charakterizovat jako oblast, kterou může člověk svým jednáním přímo ovlivňovat a ve které se odráží jedincovy zájmy (Kassin, 2012, s. 433).

*„Vnitřní motivace je nespokojenost se současným stavem spojená s aktivním odstraňováním příčin nespokojenosti.“* Je to rozpor mezi tím, co je teď a co má být pak (Toman, 2010, s. 34).

Ve všech teoriích motivace je vnitřní motivace spojená s biologickými potřebami. Hlad a žízeň jsou základní biologické potřeby, které aktivují vnitřní motivaci. Psychické potřeby vychází z vrozených dispozic, ale dále se formují učením. Psychosociální potřeby se vyvíjejí vlivem společnosti nebo okolí. Jsou to potřeby úcty, respektu atd. (Vágnerová, 2004, s. 177).

Jedinci, kteří jsou vnitřně motivováni, mají v souladu své vnitřní potřeby s požadavky okolního světa (Vágnerová, 2016, s. 340).

„*Vnitřní motivace (intrinsic motivation) ovlivňuje lidské chování a prožívání bez jakékoliv vnější odměny.*“ (Plháková, 2004, s. 383). Toto potvrzuje i Urban M. (2019, s. 61-100).

Biologické potřeby jsou těžko rozlišitelné od potřeb biogenních a sociogenních, mají širší význam a zahrnují potřeby celého organismu (Nakonečný, 2014, s. 126).

S vnitřními a vrozenými motivačními procesy je spojeno mechanické, deterministické pojetí motivace, které nepočítá s tím, že si jedinec jevy uvědomuje a že je schopen je nějak ovlivnit (Kolman, Rymešová, Chýlová, Galton, 2012, s. 17).

Homola (1977, s. 34) uvádí, že někteří autoři poukazují na to, že ke spuštění motivovaného chování nestačí pouze vnitřní motivy, ale je nezbytná i přítomnost vnějších stimulů.

### **2.2.2 Vnější motivace**

Vnější motivace je podmíněna různými vnějšími podněty. Jednání jednotlivce směřuje k tomu, aby získal odměnu (Plháková, 2004, s. 383), v opačném případě, aby se vyhnul trestu (Urban M., 2019, s. 61-100). Jsou to podněty, které vycházejí z psychologických zdrojů. Vnější i vnitřní motivy musí být spjaty, jedinec se s nimi musí ztotožnit, aby mohl své jednání nasměřovat k cíli a k uspokojení a naplnění potřeby.

Nakonečný (2014, s. 48) uvádí, že takové jednání může proběhnout pouze tehdy, pokud je samotný motiv dostatečně silný, dosažitelnost cíle se zdá být pravděpodobnou, cíl má pro jedince uspokojující hodnotu a „*důsledky chování nepřinesou subjektu něco nežádoucího (např. trest ve formě opovržení, odmítnutí apod.)*“.

S působením vnějších cílů a osvojených procesů motivace je spojeno kognitivní pojetí. Zde se předpokládá, že se jedinec aktivně účastní motivovaného chování, zvažuje a vyhodnocuje situaci. Následné rozhodnutí ovlivňuje motivační procesy (Kolman, Rymešová, Chýlová, Gralton, 2012, s. 17).

U vnějších motivů je důležitá vnější motivující pobídka, incentiva. Univerzální pobídkou jsou například peníze, které slouží k uspokojování většiny potřeb (Atkinson, 2003, st. 349; Kassin, 2012, s. 432; Nakonečný, 2004, s. 185; Nakonečný, 2014, s. 25).

V procesu vzdělávání hovoříme o také vnějších pobídkách, a to zejména v souvislosti se stanovenými cíli. Vnější motivace ke vzdělávání je tvořena strukturou trhu práce nebo opatřeními vzdělávací politiky. Jedinec nemá na tyto skutečnosti žádný vliv a svým jednáním je nemůže ovlivňovat. Motivace ke vzdělávání je ovlivněna také okolnostmi, které jsou na rozhraní vnitřní a vnější motivace a nelze je jednoduše zařadit, například rodina, blízké okolí. Mezi vnější faktory, které bezprostředně ovlivňují naši naše potřeby a naši motivaci, lze zařadit i prostředí (Plamínek, 2007, s. 73).

V souvislosti s učením Veteška, Vacínová a kol. (2011, s. 72) konstatují: „*Z hlediska motivace k učení má být cíl incentivem, tedy pobídkou k učení.*“ Jedinec očekává, že incentiva uspokojí jeho potřebu (Homola, 1977, s. 293).

### **2.3 Maslowova pyramida**

„*A. Maslow patří k rozsáhlé skupině psychologů, kteří předpokládají, že hlavní hybná síla osobnostního rozvoje nepřichází zvenčí, ale je umístěna uvnitř člověka. Že jsme vnitřně puzeni (tedy motivováni) se rozvíjet.*“ (Plamínek, 2007, s. 74)

A. H. Maslow (1954) rozlišoval v pohledu motivace primární a sekundární potřeby. Ty dále rozdělil do pěti skupin a předpokládal, že jsou společné všem lidem. Humanistická psychologie ve vztahu k potřebám zdůrazňuje, že se jedná o potřeby vědomé. Je zde kladen velký důraz na rozvoj vlastní osobnosti, který je ovlivněn vědomým řízením vlastní osobnosti v souvislosti s vnějšími požadavky (Vágnerová, 2016, s. 337).

Vyšší potřeby mohou být uspokojeny teprve tehdy, pokud jsou uspokojeny potřeby na nejnižších stupíncích pyramidy. Nejnižšími potřebami označil Maslow primární,

fyziologické potřeby a potřeby bezpečí a jistoty. Mezi psychologické potřeby jsou zařazeny potřeby vztahové, zejména potřeba lásky a sounáležitosti, potřeba být milován (Vágnerová, 1997, s. 65-66).

Potřeby jsou dle Maslowa organizovány podle priorit a podle síly, kterou jsou uspokojovány. Postupné uspokojování těchto potřeb přivádí jedince až k sebeaktualizaci (Nakonečný, 2014, s. 74-75, 233).

**Obrázek 1 Maslowova pyramida potřeb**



Zdroj: vlastní, dle Plamínka (2014, s. 26)

Potřeba bezpečí tak, jak ji vnímá Maslow (Adair, 2004, s. 32-33), vzniká v dětství na základě jasně daných pravidel a limitů, které dítěti nastavují rodiče. Tím, že se jevy opakují, může dítě předvídat důsledky svého jednání. Tak se v našem životě vytváří pocit bezpečí, kdy známe svět okolo nás a rozumíme mu. Ve světě dospělých může být tato potřeba bezpečí spojena s potřebou stability a může se projevat například jako jistota v zaměstnání, které jedinci zajišťuje stálý příjem.

Vágnerová (2016, s. 346) uvádí, že potřeba jistoty má biologický základ, ale její další rozvoj souvisí se získanými zkušenostmi, které jedinec nabyt v průběhu dětství.

Potřeba lásky a sounáležitosti je sociální potřeba, která zajišťuje „psychologické přežití“ (Rymešová, Chamoutová, 2017, s. 85). Každý z nás je jedinečná a osobitá

bytost. Od narození jsme součástí rodiny a tato potřeba sounáležitosti nás provází prakticky celý život (Adair, 2004, s. 34). Tyto sociální potřeby jsou intenzivněji vnímány zejména v období stárnutí (Vágnerová, 2016, s. 355-356). Jedinci se liší různou intenzitou potřeby sounáležitosti (Kassin, 2012, s. 423).

Potřeba uznání a úcty ovlivňuje sebehodnocení a sebeúctu jedince. Výsledkem našeho sebehodnocení je sebedůvěra. Teprve když člověk dosáhne potřeby sebeaktualizace, může plně rozvinout a využít svoje schopnosti (Vágnerová, 1997, s. 65-66; Vágnerová, 2004, s. 256).

Adair (2004, s. 35) uvádí: „*Nejstabilnější a proto i nejzdravější sebeúcta je postavena na zasloužené úctě, kterou nám druzí prokazují, nikoliv na vnějším dojmu nejistého patolízalství.*“

Potřeby, které jsou spojeny s touhami a přáními, označuje Maslow konativními. Potřeby, které jsou spojeny s porozuměním a věděním, nazývá kognitivními a ty, které jsou spojeny s krásou, pak nazývá estetickými (Adair, 2004, s. 36).

Potřeba transcendence je v hierarchii podle Maslowa na nejvyšší příčce pomyslné pyramidy. Maslow hovoří o přesahu a hlubokém prožití toho, že jedinec je součástí celého lidstva, Země, přírody i celého vesmíru (Říčan, 2010, s. 112).

Maslow sám charakterizuje seberealizovaného člověka jako člověka, který dokáže přijímat sebe i ostatní lidi takové, jací jsou. Seberealizovaní lidé jsou v souznění s okolním světem a žijí v harmonii (Kolman, Rymešová, Chýlová, Gralton, 2012, s. 38, 39). Nejsou sobečtí a zároveň mají úctu sami k sobě (Adair, 2004, s. 41).

Vágnerová (1997, s. 15) doplňuje a říká, že z pohledu humanistické psychologie: „*Základním motivem lidského jednání je seberealizace, jíž jsou podřízeny všechny dílčí motivy. Jde o jednotný, celostní proces.*“ Seberealizace je podmíněna dosažením psychické rovnováhy mezi potřebou akceptace a kladného hodnocení ostatními lidmi a potřebou sebepřijetí (Vágnerová, 2016, s. 337).

Dle Plamínka (2014, s. 26-27) můžeme učení zařadit mezi důležité lidské potřeby. Učení se promítá do vyšších pater Maslowovy pyramidy a postupuje postupně všemi jejími patry. Plamínek hledá podstatu učení v neviditelném suterénu Maslowovy pyramidy.

S tématem bakalářské práce a Maslowovou pyramidou vidím přímou souvislost. Člověk, který má uspokojené základní životní potřeby, má své jisté místo ve společnosti, je milován, se může věnovat osobnímu rozvoji. Potřeba lásky a podpory je zde patrná. V téměř každé závěrečné práci se setkáváme s poděkováním rodině, blízkým, za jejich podporu při studiu, při psaní práce, knihy. Tato podpora, jež je vyjádřením lásky a sounáležitosti, umožňuje lidem stoupat na hierarchické pyramidě hodnot k vyšším patřům.

## 2.4 Motivační proces

Motivačním procesem lze nazvat nerovnováhu v organismu. Vzniká napětím mezi nadbytkem či nedostatkem. Toto napětí vyvolává snahu o jeho snížení. Jakmile je potřeba uspokojena, napětí se sníží. Po nějaké době dojde znovu k napětí a opět k uvolnění. Proces se neustále opakuje (Toman, 2010, s. 28).

V motivačním procesu vystupuje jedinec jako aktivní činitel. Jeho výkon závisí na intenzitě motivu, síle nenaplněné potřeby, na síle energie, kterou musí uvolnit, aby dosáhl uspokojení této potřeby. V procesu hraje významnou roli i vynaložené úsilí, jak tělesné, tak duševní, a samotné ukončení úsilí. V případě, že je potřeba naplněna, dojde k uspokojení, v opačném případě napětí přetrvává (Rymešová, Chamoutová, 2017, s. 81).

Síla motivace se v průběhu motivačního procesu může měnit v souvislosti s psychickým i zdravotním stavem. Pokud již předmět zájmu není pro jedince zajímavý, nepokračuje v aktivitách, které by směřovaly k jeho dosažení (Nakonečný, 2014, s. 79). Lze konstatovat: „*Čím je motivace silnější, tím více úsilí duševního i tělesného člověk vynakládá.*“ (Rymešová, Chamoutová, 2017, s. 81)

Plamínek (2014, s. 11) uvádí, že to, aby byl někdo k něčemu motivován, ovlivňuje řada činitelů, mezi které řadí především: osobnost člověka, podmínky, ve kterých žije a momentální životní situaci, v níž se nachází.

Výsledek motivačního procesu přímo souvisí s tím, jak je výkon složitý a náročný (Rymešová, Chamoutová, 2017, s. 81).

Jako zdroje motivace se nejčastěji uvádějí potřeby, návyky, zájmy, hodnoty a ideály.

Podle Řičana (2010, s. 109-110) jsou postoje „určovány primárními potřebami“. Nejobecnějším postojem, který určuje životní styl a orientaci jedince, je hodnotová orientace člověka. Každý člověk uznává jiné hodnoty, jinak věci vnímá a přisuzuje jim určitý význam. Čím větší hodnotu pro něj má jistá skutečnost, tím více je motivován k činnosti, aby této hodnoty dosáhl. Záleží na jedinci, jeho zkušenostech a podmínkách utvářejících osobnost člověka. Mezi obecné hodnoty patří například zdraví, přátelství, svoboda. Vágnerová (2016, s. 358) konstatuje, že v průběhu života dochází vlivem životních situací ke změnám ve stupnici hodnot.

Hodnotový systém je důležitý motivační činitel. Je individuální a vychází z životních zkušeností a potřeb jednotlivce (Homola, 1977, s. 209).

Veteška, Vacínová a kolektiv konstatují: „Při motivovaném chování vzniká tzv. hodnotová orientace“ (2011, s. 72).

## 2.5 Volní jednání

„Nejdůležitějším znakem vyvinutého motivačního systému je tzv. volní regulace chování, tj. rozvinuté fungování vůle, které se projevuje jako aktivní a subjektivní kontrolované jednání.“ (Nakonečný, 2011, s. 390)

Na vůli můžeme nahlížet ze dvou pohledů, a to zejména jako na činitele, který motivuje a aktivuje, nebo jako na činitele, který tlumí a brzdí jednání a působí zároveň jako autoregulační prvek.

Klages (in Švancara, 2003, s. 121, 124) vypracoval třídění volních procesů a rozdělil je podle toho, v jaké fázi volního jednání probíhají:

1. aktivní vůle – sem zařadil ráznost, energii, činorodost, iniciativu, rozhodnost;
2. pasivní vůle – sem patří vytrvalost, odolnost, pevnost, stálost, neovlivnitelnost, sebeovládání, sebekázeň a
3. reaktivní vůle – je charakterizována jako reakce na vůli někoho jiného a projevuje se jako:
  - vůle aktivní (opozičnost, odpor, svévole);
  - vůle spíše pasivní (svéhlavost, vzdor, tvrdohlavost).

Nakonečný (2013, str. 590) říká, že volní jednání je takové jednání, kdy mezi impulzem a akcí stojí rozhodování. Jednání je řízeno vůlí. Chování, které postrádá fázi rozhodování je impulzivní a někdy bývá označováno jako „zkratkovité“.

Podstatné znaky volního aktu jsou:

„1. vědomí vlastního rozhodnutí;

2. aktivní akce, tedy nikoliv reakce, nýbrž operace;

3. vědomí cíle, respektive i prostředků k jeho dosažení“ (Nakonečný, 2013, s. 590).

## 2.6 Potřeby

Pojmy potřeba a motivace jsou dávány do vzájemných souvislostí, ale nejsou vždy chápány jednotně. V této části práce se budeme zabývat vymezením pojmu potřeba z pohledu různých autorů. Vycházíme z toho, že potřeba stojí na začátku každého motivovaného chování.

Potřeba je dle Nakonečného (2014, s. 32) výchozí motivační stav, který vyjadřuje určitý nedostatek, a jedinec přizpůsobuje své jednání a chování tomu, aby danou potřebu uspokojil.

Někteří autoři (Homola, 1977, s. 14) naproti tomu uvádí, že ne každé lidské chování musí být motivované. Za motivované považují takové, které je zaměřeno na cíl, nemotivovaným pak označují chování, které je pouze odpovědí na podnět, například reakce zornic na světlo.

Nakonečný (2014, s. 161-162) vnímá a popisuje potřeby takto: „*Potřeby i motivy jsou vnitřní psychické stavy, které jsou si komplementární.*“ Zjednodušeně lze tedy potřeby chápat, spolu se zájmy, jako druh motivů. Potřebu Nakonečný popisuje jako deficit něčeho, jako nějaký nedostatek. Proces, který je iniciován výchozím motivačním stavem, obsahuje nějaký nedostatek a celé chování směřuje k jeho odstranění.

Smékal (2002, s. 239-240) definuje potřebu takto: „*Potřeba je stav osobnosti odrážející rozpor mezi tím, co je dáno, a tím, co je nutné (nebo se jeví osobnosti jako nutné) pro přežití a rozvoj, stav podněcující osobnost k činnostem zaměřeným na odstranění tohoto rozporu.*“



Vágnerová (2004, s. 190-191) poukazuje na to, jaký vliv mají různé potřeby na lidské chování. Konstatuje, že stejné motivy mohou vést k různému jednání a různé motivy mohou vést k podobným projevům.

Motivované chování je zaměřeno na cíl. Jeho dosažením dosahuje jedinec zároveň uspokojení. Mám-li hlad, zaměřím své chování tak, abych dosáhl pocitu nasycení. Jídlo, jeho vlastnosti se stávají zdrojem uspokojení potřeby. Završením bude pocit nasycení (Nakonečný, 2014, s. 13). Jídlo však nemusí sloužit pouze k uspokojení základních pudů. Může se stát i odměnou za dobře splněný úkol a může být vnímáno současně jako zdroj slasti. Stává se tak současně cílem i prostředkem (Vágnerová, 2016, s. 342-343).

Hlad a potřebu jídla ovlivňuje řada faktorů, kultura, osobnostní charakteristiky jedince, jeho vlastnosti, ale také denní doba nebo společnost jiných lidí (Kassin, 2012, s. 432).

Potřeba je vyjádřením odchylky od optimálního stavu. Čím je tato odchylka větší, tím menší vzniká potřeba pobídky ke vzniku motivu.

Potřeby mohou být biologické, fyziologické nebo sociální. Člověk k jejich uspokojení využívá různé prostředky. Nedostatky se projevují nejen ve vztahu k základním, biologickým potřebám, ale také k potřebám sociálním, kulturním. Lidé mohou pociťovat potřeby v různých oblastech života.

Nakonečný (2014, s. 139) říká, že chování člověka, a tedy i jeho uspokojování potřeb, je vždy regulováno kulturními normami, které člověk získává v dětství, v průběhu socializace. Ty mohou působit jako morální zábrana proti nevhodnému chování, například agresivnímu nebo násilnému sexuálnímu jednání (Nakonečný, 2011, s. 201).

Motivace vychází z osobnosti jedince, z jeho schopností, zkušeností a dovedností. Každý člověk je jedinečný, a proto různí lidé reagují na různé podněty odlišně.

V závěru je třeba uvést, že i když se na první pohled zdá, že jedinci mají stejné potřeby, mohou volit různé druhy chování k dosažení jejich uspokojení.

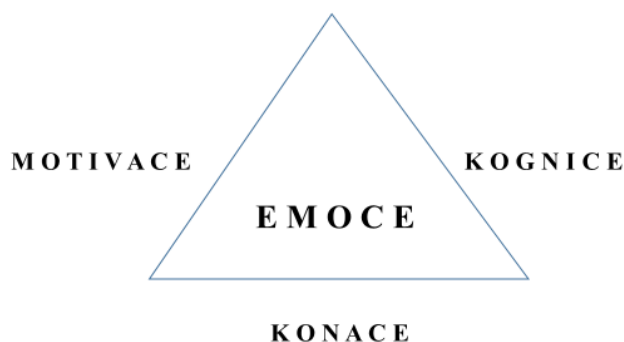
## **2.7 Emocionalita**

*„Emoce je komplexní stav vznikající v reakci na určité afektivně zabarvené zážitky.“*  
(Atkinson, 2003, s. 389)

Motivace je vždy spojena s pozitivními nebo negativními emocemi, tím, že lidé mají potřebu něco získat, nebo naopak mají potřebu se něčemu vyhýbat. Emoce se promítají do všech psychických procesů. Každé chování je tedy ovlivňováno emocemi (Nakonečný, 2014, s. 308). Emoce se na rozdíl od motivů aktivují většinou na základě vnějších událostí (Atkinson, 2003, s. 388).

Nakonečný (2011, s. 332) vymezil podstatné znaky emocí takto: „*prožívání příjemného či nepříjemného; prožívání určité míry vzrušení (intenzita emoci); prožívání určité specifické kvality (zážitkový obsah, city).*“

## Obrázek 2 Emoce



Zdroj: Nakonečný (2011, s. 334)

Jednoduchými formami emocí jsou pocity. Ty jsou většinou spojovány s fyziologickými stavy (Nakonečný, 2011, s. 365). Pocit „*lze chápat jako prožitkovou, čistě psychickou stránku emoce*“ (Plháková, 2004, s. 386).

Fyziologické stavy vymezil Nakonečný (2011, s. 342,343) jako vnitřní zdroje emocí. Vnějšími zdroji označil „*subjektivně významné situace*“, frustraci, kdy se nám nedaří dosáhnout vytyčeného cíle (Hartl, Hartlová, 2015, č. 172), nebo nadměrnou motivaci. Nadměrnou motivaci mohou vyvolat důležité situace, kdy si nejsme jisti výsledkem, například přijímací řízení na vysokou školu.

Emoce ovlivňují i výsledky učení, a to zejména ve vztahu k dlouhodobé paměti. Častěji si opakujeme látku, která je pro nás zajímavá, má emoční náboj. Dokážeme si

vybavit vzpomínky, které jsme prožili v emočně silné situaci, tzv. zábleskové vzpomínky. Emoce ovlivňují i naše výkony u zkoušek, kdy si vlivem úzkosti nedokážeme potřebné informace vybavit. Specifickým mechanismem vytěsnění aktivně blokuje paměť před vybavováním situací a událostí, které jsou pro nás traumatické. Tyto jsou uloženy do nevědomí a vybavujeme si je teprve tehdy, když emoce s nimi spojená již není tak silná (Atkinson, 2003, s. 282, 286).

## **3 Dospělost**

### **3.1 Vymezení dospělosti**

Období dospělosti není autory jednoznačně definováno. Langmeier, Krejčírová (2007, s. 167) vymezují střední dospělost asi do 45 let a pozdní dospělost od 45 let do počátku stáří, tj. asi do 60 až 65 let.

Thorová (2015, s. 445, 452) pracuje s termínem střední dospělost v rozmezí 35 až 50 let a pozdní dospělostí označuje období od 50 až 70 let.

Vágnerová (2007, s. 178,229) vymezila střední dospělost 40-50 lety a termín starší dospělost vyhradila pro věkovou skupinu 50 až 60 let.

Na začátku každé práce autor definuje věkové období, se kterým bude pracovat. Pro účely naší práce budeme pracovat, stejně jako Vágnerová (2007, s. 229), s termínem starší dospělost a jejím časovým vymezením.

Tak jako existuje mnoho teorií motivace, existuje i mnoho teorií celoživotního vývoje.

Klasické teorie se zaměřují na vývoj člověka ve stadiálních, vývojových etapách. Moderní pojetí psychologie, vývojové kontinuum, se zaměřuje na integraci procesů, se kterými se lidé v průběhu života setkávají. Tyto teorie se zabývají současně i otázkou, do jaké míry prostředí může změnit nebo ovlivnit vývoj jedince (Millová, 2012, s. 7-10).

Millová (2012, s. 13-15) uvádí, že teorie celoživotního vývoje lze rozdělit do několika skupin. Ty jsou rozděleny na základě principů, které vystihují podstatu jednotlivých teorií. Popisují a definují konkrétní vlivy ovlivňující vývoj. Lifespanové modely vývoje se zabývají individuálními psychologickými charakteristikami člověka, výběrem a dosahováním životních cílů. Tento holistický přístup poukazuje na jedince, který se neustále vyvíjí a který je ovlivňován prostředím, jež jej obklopuje.

### **3.2 Starší dospělost**

Starší dospělost je provázena, stejně jako ostatní životní etapy, celou řadou změn, ty jsou velmi individuální. Někteří lidé už mají v tomto období vnoučata, jiní teprve rodinu zakládají, případně začínají budovat nové, plnohodnotné vztahy. To, jak lidé

zvládají uvedené životní období, ovlivňuje řada faktorů, nejen biologických, ale i jejich dřívější návyky, životospráva a životní styl. Ženy se musí vyrovnávat s úbytkem hormonů v souvislosti s menopauzou, často provázeným výkyvy nálad. V tomto období dochází také k poklesu kognitivních funkcí a mohou se začít objevovat příznaky nemocí, např. Alzheimerova nemoc.

Millová (in Blatný (ed.), 2016, s. 144, 145) pracuje s termínem střední dospělost, která je vymezena až do šedesáti pěti let. Říká, že osobnostní rysy v tomto životním období jsou poměrně ustálené a mění se jenom pozvolna. Lidé pocítují zvýšenou sebekontrolu, využívají nabytých životních zkušeností a upřednostňují osobní pohodu. Sociální role v rodině se mění. V rodinách, které dospívající a dospělé děti již opustily, hledají partneři nové cesty ve vzájemném vztahu. Pocit prázdnoty, hledání nového smyslu života, udržování sociálních kontaktů, to může být jeden z důvodů, proč se lidé rozhodnou znovu studovat. Dále uvádí, že v tomto období má člověk ještě dostatek sil přizpůsobit se životním změnám a dosáhnout dosud neuskutečněných životních cílů.

Millová (in Blatný (ed.), 2016, s. 151) poukazuje na to, že dnešní společnost klade na jedince stále větší požadavky a předpokládá, že se člověk těmto potřebám přizpůsobí.

### **3.3 Fyzické změny**

Millová (in Blatný (ed.), 2016, s. 142, 143) říká, že v tomto životním období dochází k fyzickým změnám postupně. Souvisí jak s životním stylem jedince, tak s jeho zvyky, návyky. To, jak se dospělý cítí, je ovlivňováno jeho vzděláním, přístupem k životu, životním stylem, ale také sociokulturním prostředím, v němž se pohybuje.

Aktivní životní styl s dostatkem zdravého pohybu a správnými stravovacími návyky může tyto změny zpomalovat (Thorová, 2015, s. 461).

U žen dochází v tomto období v souvislosti s klimakteriem k hormonálním změnám. Objevuje se únava, bolesti hlavy, depresivní nálada, psychické a fyzické vyčerpání, úzkostlivost, podrážděnost, návaly horka a nevolnost. U mužů dochází ke snížení hladiny testosteronu. Dochází k celkovému zpomalování reakcí na podněty.

Objevují se první příznaky fyzického stárnutí v podobě zdravotních obtíží, problémy s klouby, svaly. Někteří jedinci, kteří si počínali zodpovědně a řídili se zdravým

životním stylem, nepocítují stárnutí tak výrazně a dokážou se aktivně zapojovat do života. Anette Baudisch (in Gruss (ed), 2009, s. 71) říká: „*Stárnutí je fyziologický proces probíhající s věkem.*“

### 3.4 Sociální změny

Profesní kariéra vrcholí, dochází k jejímu ukončení a nastává odchod do důchodu. S tím je často spojováno vědomí poklesu vlastní hodnoty pro společnost a vyrovnat se s tímto životním zlomem bývá často obtížné. Někteří se snaží pracovat se zvýšeným úsilím, jiní přijali dosaženou úroveň kariéry jako konečnou, jsou klidnější a spokojenější. Může se objevit i vyhoření, které přichází v případě, že je rozdíl mezi očekáváním a skutečnými výsledky moc veliký. Někdy mohou lidé v tomto životním období pocítovat potřebu uspořádání svého života, snahu stihnout ještě věci, na které jim v budoucnu již nemusí stačit síly. Mohou to být i záležitosti materiálního charakteru, například rekonstrukce bytu (Vágnerová, 2007, s. 229).

Sociální rozměr přidal do své teorie psychosociálního vývoje Erik Homburger Erikson (1902-1994), který byl spolupracovníkem S. Freuda a vycházel z jeho psychosexuální teorie. Život rozdělil do osmi částí, životních etap, ve kterých se člověk musí vyrovnat s nějakým konfliktem. Po jeho zvládnutí je odměněn ctností. V každé životní etapě dochází současně k propojení a doplňování biologických, psychických procesů v určitém společenském uspořádání.

Člověk, který se podle této teorie nachází v období pozdní dospělosti (tu Erikson vymezil od 50 let výše), zvládl již šest předchozích stádií a po překonání úkolů získal ctnosti: naději, vůli, poznal účelnost, kompetenci, věrnost a lásku; ty jsou důležité pro úspěšné zvládnutí dalšího životního stadia. Pečování je další ctností, kterou může člověk v období pozdní dospělosti získat (Erikson, 2015, s. 71).

Eriksonova teorie pojetí celoživotního vývoje se nesoustředí pouze na nejužší rodinu, ale zahrnuje i širší sociální prostředí (Millová, 2012, s. 11).

Zralý člověk je podle Eriksona (2015, s. 137) aktivní a vztahový, je schopen se přizpůsobit a je otevřený k sobě i k ostatním lidem. „*Vrcholem mezilidských vztahů a vztahu ke světu je péče, ať již o lidi, kteří péči potřebují, nebo o věci, myšlenky, koncepce, jež jsou součástí normálního (přirozeného) života člověka.*“

Millová (in Blatný (ed.), 2016, s. 148) označuje období dospělosti obdobím, kdy je člověk na vrcholu svých sil a má již vybudovanou kariéru. Přesto může být ohrožen ztrátou zaměstnání. Velkým rizikem se jeví věková diskriminace. Zvyšující se požadavky na kvalifikaci mohou vyvíjet na jedince tlak, aby si doplnil vzdělání. Protože stabilní zaměstnání přináší nejen seberealizaci, životní spokojenost, ale také finanční zajištění.

V některých vztazích může probíhat druhá manželská krize. Říčan (2014, s. 303, 310) tuto krizi dává do souvislosti s tím, že děti opouštějí rodinu a zakládají svou vlastní. Často se používá termín „syndrom prázdného hnízda“. Pokud se manželům podaří vyrovnat se s krizí a úspěšně ji překonat, bývají manželství stabilní, s velmi nízkou rozvodovostí.

Manželé jsou si vzájemnou oporou v životních situacích a vyrovnáním se se stárnutím. Jistotou jsou pevné vztahy uvnitř rodiny (Vágnerová, 2007, s. 230). Pokud se manželům nepodaří krizi vyřešit, dochází k rozvodu, pokud je krize vyřešena, dochází ke „znovusbližování“.

Na jedné straně rodiče stále podporují své děti a na druhé straně se již začínají starat o své staré rodiče. Mohou tak narůstat konflikty, napětí, objevovat se stres, vyčerpání a nesoulad mezi generacemi. Charakteristickým znakem tohoto období lidského života je pečování o své blízké, o druhé lidi (Thorová, 2015, s. 461).

Pokud jsou lidé ještě aktivní a mají své koníčky, mohou si aktivní část života prodloužit. Se stářím se lze vyrovnat několika způsoby: někteří rezignují, stárnutí přijímají a smířují se s ním. Jiní se snaží popřít fakt, že již nejsou tak atraktivní jako dříve, a věnují svému zevnějšku zvýšenou péči, například kosmetickými zákroky. Poslední skupina se dokáže se stárnutím vyrovnat realisticky. Snaží se stále vypadat co nejlépe, dbají o sebe, pečují o svůj vzhled. Přijímají stáří takové, jaké je. Uvažování o smyslu života v širším kontextu, především poskytování péče, ale také vlastní sebeaktualizace, kterou Homola (1977, s. 145) označuje „*naplňováním všech potřeb individua*“, to jsou znaky období střední dospělosti. Sebeaktualizovanou osobnost pak Homola (1977, s. 147) označuje jako osobnost zralou.

Někteří jedinci v tomto životním období začínají znovu studovat, buď ve formálním vzdělávacím cyklu, nebo se realizují různými vzdělávacími kurzy v rámci celoživotního učení.

### 3.5 Kognitivní změny

V období starší dospělosti dochází obvykle k poklesu kognitivních funkcí. Starší lidé mají problémy s udržení pozornosti, která je již méně flexibilní (Vágnerová, 2016, s. 62). S udržení pozornosti souvisí také paměť (Vágnerová, 2016, s. 102). S rostoucím věkem dochází k modifikaci paměti; ta nemusí probíhat u všech lidí stejně. Důvody, proč jsou informace hůře uchovávány, spatřuje (Vágnerová, 2016, s. 129) zejména v:

- úbytku schopnosti zpracovávat větší množství informací;
- poklesu rychlosti, jíž jsou zpracovávány;
- nedostatečné eliminaci nepodstatných informací.

Pokud u zdravého jedince dochází k častému procvičování a opakování, nezhoršuje se ani sémantická ani procedurální paměť.

Inteligenci tvoří dvě složky. První, fluidní, ovlivňují vrozené vlohy. Je to potenciál, který lze učením dále přetvářet a formovat. Fluidní inteligence rychle stoupá, ale ve dvaceti letech začne postupně ubývat. „*Naproti tomu krystalická inteligence stoupá ještě dlouho, u lidí intenzivně intelektově činných ještě po padesátém roce.*“ (Hill, 2004, s. 207; Říčan, 2010, s. 83)

Vágnerová (1997, s. 107) definuje krystalickou inteligenci takto: „*Krystalická inteligence – zahrnuje okruh schopností, které jsou závislé na specifické sociokulturní stimulaci, na rozvoji verbálních dovedností a na vzdělávání.*“

Millová (in Blatný (ed.), 2016, s. 143, 144) uvádí, že krystalická inteligence je ovlivněna dřívějšími zkušenostmi a znalostmi jedince. Změny se objevují pozvolna, někdy může docházet i k jejímu rozvoji. U zdravých jedinců jsou tyto změny v kognitivních funkcích pozvolné.

V tomto období převažuje postformální myšlení, jež je založeno na dřívějších zkušenostech a které ovlivňuje způsob uvažování. U zdravých jedinců, u kterých



nastává snižování krystalické inteligence postupně, nemusí být věk důvodem k tomu, aby nestudovali i v období pozdní dospělosti (Gruss (ed), 2009, s. 12).

„*Kognitivní pohodlnost*“ nazývá Vágnerová (2016, s. 208) pohodlnost, nedostatečnou důvěru v sebe sama, ale také chybějící snahu zabývat se něčím novým.

Lindenberger (in Gruss (ed), 2009, s. 144) poukazuje na skutečnost, že se v tomto období hůře vytváří paměťové spoje na základě asociací. Je obtížnější vyvolat dřívější asociace a upevňování nových asociací neprobíhá tak lehce jako v dětství nebo dospělosti.

Florian Holsboer (in Gruss (ed), 2009, s. 111) poukazuje na fakt, že nesprávný životní styl, nadváha a vysoký tlak ve středním věku mají vliv na snižování kognitivních funkcí ve stáří.

## 4 Vzdělávání

*„Vzdělávání se realizuje v procesu učení. Nejedná se přitom o každý druh učení, ale o učení reflexivní, ve kterém jde o pochopení sebe, ostatních a světa, zabudování poznání do vlastních rozhodnutí, ve kterém se vytváří určitá distance k věcem a dochází k hodnocení a k přehodnocení vlastních postojů a rozhodnutí.“* (Beneš a kol., 2002, s. 87)

### 4.1 Vzdělávání dospělých

Vzděláváním dospělých se zabývá samostatná vědní disciplína andragogika.

Palán (In: Veteška, 2016, s. 25) definuje andragogiku jako: *„Vědu o výchově dospělých, vzdělávání dospělých a péči o dospělé, respektující všestranně zvláštnosti dospělé populace a zabývající se její personalizací, socializací, enkulturací“*.

Další vzdělávání pracuje s termínem dospělý. Dvořáková, Šerák (2016, s. 79) říkají, že dospělý je jedinec, který *„ukončil svou vzdělávací dráhu ve formálním vzdělávacím systému a jehož hlavní sociální role se dají charakterizovat statusem dospělého člověka“*.

Dospělí pak mohou pokračovat ve studiu v dalším vzdělávání, které dle Vetešky (2011, s. 97) následuje po počátečním vzdělávání, kdy je jedinec už zařazen v pracovním procesu. Toto vzdělávání dělíme na organizované (formální a neformální) a neorganizované (informální).

V českém prostředí se používá pojem terciární vzdělávání, které zahrnuje studium na vyšších odborných školách a na vysokých školách. V souvislosti s terciárním vzděláváním se setkáváme s termínem netradiční student. Netradiční studenti se vyznačují několika společnými znaky. Jedním z těchto znaků je věk nad 24 let a dalším znakem je časový odstup návratu k formálnímu studiu. Toto studium nenavazuje bezprostředně na počáteční vzdělávání. Patří sem i vysokoškolsky vzdělaní jedinci, kteří si v souvislosti s výkonem svého povolání chtějí nebo potřebují zvýšit kvalifikaci. Netradiční studenti preferují kombinované formy studia; jsou zaměstnaní, což jim zajišťuje finanční soběstačnost, ale současně jim znemožňuje věnovat se pouze studiu. Zde se pojetí různých autorů liší, protože skupina netradičních studentů není

jednotně definována. Někteří studenti studují, aby si zlepšili postavení na trhu práce, tedy s vidinou zlepšení finanční situace. Jiní však studují bez ohledu na finanční profit, ti „*disponují větší mírou interní motivace*“ (Dopita, Sahatqija, 2019, s. 6-18).

Šetření amerického Národního ústavu pro statistiky vzdělávání vykazuje shodné charakteristiky netradičních studentů s rozdílem rasy a socioekonomického statusu. Z analýzy dále vyplývá, že pro většinu těchto studentů je důležité zlepšení finanční situace po dokončení studia (Choy, 2002).

Zpět ke studiu se vrací pouze malá část populace (asi 9 %) a zahájí formální studium na střední nebo vysoké škole. Častější je nástup na vysokou školu. Hlavním motivem jsou vnější incentivy, související s pracovními důvody (Rabušicová, Rabušic, 2008, s. 321).

Mužik (2005, s. 16) konstatuje: „*Dospělý sleduje osvojením znalostí, vytvořením dovedností svůj osobní prospěch.*“

Zajímavá jsou zjištění Sociologického ústavu Akademie věd České republiky. Podle Basla 2006 (In: Průcha, 2014, s. 23) lidé staršího věku preferují v dalším formálním vzdělávání spíše soukromé školy.

Průcha (2014, s. 22-23) poukazuje na nedostatečné zmapování formálního vzdělávání dospělých. Dostupné údaje lze čerpat z demografických dat poskytovaných Českým statistickým úřadem.

#### **4.1.1 Bariéry ve vzdělávání dospělých**

Lidé v období pozdní dospělosti naplňují několik životních rolí. V zaměstnání zastávají určitou pracovní pozici, z níž pro ně vyplývají konkrétní úkoly. Doma vystupují v roli manželů a rodičů a plní povinnosti s těmito rolemi spjaté. Po zahájení studia jim přibývají další úkoly, které vyplývají z jejich nové životní role – role studenta.

Při plnění těchto úkolů mohou narážet na řadu překážek, které označujeme je jako bariéry.

Rabušicová a Rabušic (2008, s. 99-106) rozdělili bariéry ve vzdělávání dospělých do několika charakteristických skupin:

- **Osobnostní bariéry**

souvisí s nastavením jedince, s jeho sebehodnocením. Do této kategorie bariér studentů v období pozdní dospělosti lze zařadit nízké sebehodnocení a nízkou mírou motivace. Patří sem také nedůvěra ve vlastní efektivitu.

- **Institucionální bariéry**

jsou překážky, které mají negativní vliv na proces vzdělávání nebo jeho průběh. Do této kategorie patří nedostatek informací spolu s nedostatkem vzdělávacích možností.

- **Situační bariéry**

souvisí s aktuální situací jedince a časovou dotací potřebnou ke studiu. Rovněž nedostatek finančních prostředků a dostupnost studia mohou znamenat překážku. Změna zdravotního stavu je jednou z překážek, která může ovlivnit, někdy i zcela znemožnit vzdělávání jedince.

Mužik (2004, s. 27-32) vidí jako možnou bariéru v učení dospělých i specifický přístup k informacím předkládaným během studia. Dospělý tyto informace konfrontuje se svými životními zkušenostmi a někdy je pro něj velmi obtížné se ztotožnit s jinými názory. Bariérou se tedy stává jeho stereotypní myšlení.

Bariérou ve vzdělávání dospělých je i věk, ten hraje významnou roli při rozhodování o zahájení studia, ovlivňuje jeho průběh a má vliv na odhodlání studium dokončit.

Zdravotní důvody jsou další z bariér ve vzdělávání dospělých.

## 4.2 Formální vzdělávání

Veteška (2016, s. 97) definuje formální vzdělávání takto: „*Formální vzdělávání (školské) je realizováno ve vzdělávacích institucích, zpravidla ve školách.*“ Vzdělávací proces je legislativně vymezen, jsou jasně stanoveny vzdělávací cíle a obsahy, jsou definovány způsoby hodnocení. Formální vzdělávání probíhá v předškolních zařízeních, na základních, středních a vysokých školách. Po jejich absolvování (vyjma předškolního zařízení) obdrží účastníci certifikát, vysvědčení, diplom.

Průcha (2014, s. 22) říká že: „[...] v každé realizaci formálního vzdělávání jde o procesy učení, které jsou řízené a záměrné, probíhají ve školním prostředí, používají se v nich nějaké edukační konstrukty a vedou k nějakým prokazatelně dosaženým úrovním vzdělání.“

Zde je však třeba zmínit, že získaná data jsou pouze statistickým vyjádřením počtu, ale nevypovídají nic o tom, proč lidé studují, jaké mají potřeby a jaké motivy je vedly k rozhodnutí začít znovu studovat. Z takto získaných dat se nedozvíme, zda byla jejich očekávání spojená se studiem naplněna.

Ze specifických výstupů šetření Adult Education Survey 2011 vyplývá 38% účast osob mezi 45 až 54 lety a 34% účast osob mezi 55 až 64 roky v neformálním vzdělávání. Neformální vzdělávání je ve srovnání s formálním vzděláváním pružnější, dokáže lépe reagovat na potřeby trhu práce, ale i na změny v osobním nebo profesním životě jedinců. Tento typ vzdělávání je spojen především s kariérní motivací zaměstnanců (Český statistický úřad, 2014, str. 15).

Neformální vzdělávání probíhá mimo školní zařízení, například v soukromých nebo neziskových organizacích. Veteška (2016, s. 97) konstatuje, že toto vzdělávání: „*Je tedy zaměřeno na získávání vědomostí, dovedností, zkušeností a kompetencí, které mohou jedinci zlepšit jeho společenské postavení i společenské uplatnění.*“ Jedná se o různé kurzy (jazykové, počítačové...).

Průcha (2014, s. 64) dodává, že tento druh vzdělávání nezajišťuje získání žádného diplomu nebo certifikátu, který by mohl být uznán jako úřední doklad o dosaženém vzdělání.

### **4.3 Motivace ve vzdělávání**

Motivace ve vzdělávání zvyšuje jeho efektivitu (Homola, 1977, s. 13, 126).

Veteška (2016, s. 82) říká, že vzdělávací potřeby se v průběhu života mění. Odrážejí nějaký nedostatek, který chce jedinec pomocí vzdělání odstranit. Vychází jednak z potřeb jedince a zároveň motivují jeho činnosti.

V učení a vzdělávání hraje motivace významnou roli. Je základním předpokladem efektivního procesu učení a dodává mu potřebnou dynamiku. To, jak jednotlivec

k učení přistupuje, jaký k němu zaujímá postoj a jak silná je jeho motivace, ovlivňuje jeho celkový výkon. Motivace a stanovení cílů má ve vzdělávání velký význam. Je důležité si stanovit reálné dlouhodobé cíle a k nim pak směřovat své jednání a chování (Rymešová, Chamoutová, 2017, s. 84).

Člověk je již od narození nastaven na poznávání nových a neobvyklých věcí, je motivován zvědavostí. Zvědavost zařadil mezi vnitřní motivaci i Toman (2010, s. 45). Zvědavost a zvědavost mají v motivaci ve vzdělávání nezastupitelné místo.

Vágnerová (2004, s. 83) konstatuje, že učení závisí na motivaci. Člověk vyhodnocuje, zda proces učení má vztah k uspokojení nějaké potřeby. Pokud vnímá výsledek učení významným, pak se na takovou činnost mnohem lépe soustředí.

Jedná-li jedinec z vnitřních motivů a sám si stanovuje cíle, kterých chce dosáhnout, hovoříme o autoregulaci. Jedinec přebírá odpovědnost za svůj osobnostní rozvoj. Jde o vnitřní proces, který je „*prostředkem a zároveň cílem*“ a který významně ovlivňuje průběh i výsledky učení. Důležitým faktorem autoregulace je sebemotivace (Hrbáčková, 2004).

Na výsledky učení mají vliv nejen motivace, ale i výběr vhodných informací. Výběrem je ovlivněn důležitý proces v učení – zapamatování. Vágnerová (2004, s. 69) konstatuje, že právě motivace je základem výběru informací, které jsou následně zpracovány a uloženy v paměti.

Marie Vacínová vymezila (In: Veteška, Vacínová a kol., 2011, s. 71) čtyři oblasti potřeb a motivace z hlediska vzdělávání:

**Tabulka 1 Potřeby ve vzdělávání dle Vacínové**

<b>Potřeby</b>	<b>Vliv</b>
<b>poznávací</b>	získávání nových znalostí, vědomostí a dovedností
<b>citové</b>	emociální a citové stavy v průběhu procesu učení
<b>výkonové</b>	emociální a citové stavy v průběhu procesu učení
<b>sociální</b>	sociální vztahy aktérů a pedagogických situací

Zdroj: vlastní, dle Vacínové (2011)

Rabušicová s Rabušicem (2008, str. 58-59) na základě výsledků provedeného výzkumu potvrzují, že dospělým chybí motivace se dále vzdělávat. Nabídku vzdělávání nepovažují za dostatečnou a vnitřní motivaci pociťuje jen nevelká část dospělé populace.

Veteška (2016, s. 91) označuje motivaci společně s věkem za nejdůležitější faktory ovlivňující vzdělávání dospělých.

Pokud učení probíhá na základě vnitřní motivace, má dlouhodobý efekt. Provází ho pocity uspokojení, radosti. Chápeme jeho význam a vnímáme jej jako záruku, že to, proč se učíme, nám bude ku prospěchu nejen nyní, ale i v budoucnu.

Rabušicová a Rabušic (2008, str. 325) konstatují, že vzdělanější jedinci vnímají vzdělávání v dospělosti jako prostředek osobního rozvoje a sebeaktualizace.

Dvořáková, Šerák (2016, s. 42-43) uvádějí Knowlesovo pojetí andragogiky, v němž se pojetí závislosti mění od osobnosti závislé k osobnosti sebe-řízené. Dospělí využívají k učení bohatých zkušeností získaných v průběhu života. Jsou ochotni se učit a nabyté znalosti a vědomosti chtějí využívat ihned. U dospělých je motivace založena na vnitřních potřebách, směřujících ke zlepšení kvality života, posílení sebevědomí, sebeúcty, sebeaktualizaci. Totéž potvrzuje i Pappas (2016).

Z mezinárodního šetření o vzdělávání dospělých Adult Education Survey (AES) 2011 (Český statistický úřad, 2014, s. 8-10) vyplývá, že do formálního vzdělávání s odstupem času vstupují vysoce motivovaní jedinci, především ti, kteří si chtějí rozšířit dosavadní vzdělání. Z celoevropského pohledu se v České republice zapojení dospělých do formálního vzdělávání řadí pod průměr ostatních evropských zemí. Pouze 3,7 % dospělých ve věku 25 až 64 let využívá formální vzdělávání. Velkou část těchto studentů tvoří pracující, výsledky ukazují až 81 %. Nejvíce se do formálního vzdělávání zapojují pracující z veřejné správy (až 42 %). Vzhledem k nízkému podílu studentů a malému počtu pozorování nebylo možné provést hloubkový rozbor struktury studentů formálního vzdělávání.

Z rozsáhlého výzkumu týkajícího se vzdělávání dospělých vyplynulo, že motivace ke vzdělávání je ve většině případů vnitřní, tedy na základě vlastního svobodného rozhodnutí. Lidé, kteří se po nějakém čase vrátili do školy, byli v 53 % motivováni především snahou o zlepšení možností pracovního uplatnění. Na základě požadavku

zaměstnavatele vstoupilo do vzdělávání 12 % dospělých. Ze získaných poznatků lze konstatovat, že v 65 % jsou hlavním motivem, proč se dospělí účastní formálního vzdělávání, pracovní důvody. Osobní rozvoj jako důvod dalšího vzdělávání uvedlo 17 % dotázaných, přidanou hodnotou vzdělávání je pro ně především zlepšení pozice na pracovním trhu (Rabušic, Rabušicová, 2008, s. 99).

Po naplnění potřeby vzniká pocit uspokojení. Nejsilnější pocity uspokojení zažívá jedinec z evalvacce. Ta nastává, pokud si člověk zvyšuje vlastní cenu tím, že dosáhl úspěchu, pro který jej okolí oceňuje a projevuje mu obdiv (Nakonečný, 2014, s. 78).

Tento pocit mohou zažívat studenti v období starší dospělosti po úspěšném zakončení několikaletého studia. K dosažení cíle musí jedinec přizpůsobit své chování; na základě svých zkušeností vyhodnotit situaci a zvážit, zda je dosažení cíle reálné. Při rozhodování je zohledňováno i nastavení morálních hodnot jedince. Někdy se mohou dostat do rozporu touha po dosažení cíle a svědomí jednotlivce (Nakonečný, 2014, s. 29).

#### **4.4 Výkonová motivace**

Průcha (2014, s. 33) uvádí, že motivace dospělých ke vzdělávání a dalšímu učení může být například výkonová potřeba, což je potřeba úspěšnosti, potřeba uznání kompetence v nějakém druhu činnosti.

Hrabal, Pavelková (2011, s. 6) říkají: „*Potřeba úspěšného výkonu a potřeba vyhnoutí se neúspěchu jsou základem výkonové orientace.*“

Kolman, Rymešová, Chýlová, Gralton (2012, s. 36, 37) uvádějí, že vždy záleží na tom, která z těchto dvou potřeb – potřeba uspět a potřeba vyhnout se neúspěchu – bude silnější.

O výkonové motivaci hovoříme v souvislosti se sebepojetím a sebehodnocením. Dobře zvládnuté úlohy prožívá jedinec jako úspěch, nezvládnuté úlohy vyvolávají pocit porážení a neúspěchu. Náš výkon, výsledek motivačního procesu, souvisí přímo s tím, jak je výkon složitý a náročný (Rymešová, Chamoutová, 2017, s. 81).

Volba náročnosti úkolu je vyjádřena aspirací. Aspirace vyjadřuje míru úspěšnosti či neúspěšnosti našeho jednání. Je vždy ovlivňována schopnostmi jedince a jeho



momentální situaci. Odráží se v ní i sebevědomí a ctižádostivost (Homola, 1977, s. 295, 296; Nakonečný, 2004, s. 200; Nakonečný, 2014, s. 503).

Rymešová a Chamoutová (2017, s. 83) uvádějí: „*Aspirační úroveň značí, jak vysoký cíl si jedinec stanovuje, co chce dosáhnout.*“

Každý člověk je pro určitou činnost motivován různě a s různou intenzitou. Jedinec je schopen podat nejlepší výkon, pouze tehdy, je-li jeho motivace na optimální úrovni. Pokud se motivace dále zvyšuje, narůstá napětí v organismu a člověk začíná chybovat, protože už nedokáže podávat lepší výkon (Rymešová, Chamoutová, 2017, s. 81).

Z hlediska výkonové motivace je důležitá minulá zkušenost. Jedinci vedení od dětství k samostatnosti mají obvykle vysoké hodnoty motivu výkonu (Homola, 1977, s. 106; Nakonečný, 2014, s. 489-493).

Motivací k úspěchu se ve své publikaci *The Achievement Motive* (Motivace k úspěchu) zabývá David McClelland. Jedince silně motivované k výkonu definoval jako osobnosti, které mají velkou potřebu dosahovat náročných cílů, chtějí překonávat druhé a chtějí vynikat. Takoví lidé si stanovují náročné, zároveň však realistické cíle (Kassin, 2012, s. 425).

Shrnutím výše uvedeného lze konstatovat, že motivace ovlivňuje vzdělávání dospělých a má vliv na průběh i výsledky učení. Pokud je východiskem motivace zájem jedince, motiv je silný, pro jedince atraktivní, odpovídá tomu i rychlost, se kterou si učivo osvojuje, snáze překonává překážky a směřuje k dosažení stanoveného cíle.

## **PRAKTICKÁ ČÁST**

### **5 Cíl a výzkumné otázky / hypotéza**

Cílem práce je zjistit, jaká je motivace lidí v období starší dospělosti začít studovat, ve studiu vytrvat a studium úspěšně dokončit.

Položily jsme si tyto výzkumné otázky:

Co motivuje jedince v období pozdní dospělosti začít studovat na vysoké škole?

Co motivuje tyto jedince ve studiu vydržet a setrvat ve studiu?

Jaká motivace při studiu převládá? Vnitřní nebo vnější?

Na základě předpokladu vycházejícího z dostupných výzkumů jsme vyslovily následující hypotézu:

Dospělí v období pozdní dospělosti, kteří studují na základě vnitřní motivace, jsou ve studiu vytrvalejší než ti, kteří studují na základě motivace vnější.

## 6 Metody

### 6.1 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl sestaven ze šesti studentů 2. ročníku kombinovaného studia a jedné studentky 1. ročníku kombinovaného studia České zemědělské univerzity v Praze, Institutu vzdělávání a poradenství, kteří splňovali věkovou hranici pro období starší dospělosti (pro tuto práci stanoveno od padesáti let věku). Výběr respondentů tedy proběhl „[...] na základě relevantních znaků, tj. těch znaků základního souboru, které jsou důležité pro dané zkoumání“ (Gavora, 2000, s. 64).

Miovský (2006, s. 135) označuje tuto metodu „metoda prostého záměrného výběru“.

Studentky a studenti byli pro účely práce označeni „respondenti“. Pro zachování anonymity jsou jejich rozhovory označeny zkratkami R1 až R7.

Ve výzkumu byly zastoupeny ze 71 % ženy a z 29 % muži od 50 do 60 let. Věkový průměr respondentů činil 52 let.

### 6.2 Výzkumné metody

Pro výzkum byla zvolena kvalitativní výzkumná metoda, a to hloubkové interview. Jako doplňková metoda sloužil standardizovaný dotazník.

Na základě hloubkových kvalitativních rozhovorů s respondenty v období starší dospělosti jsme zjišťovaly, jaká je jejich motivace ke studiu. Na začátku rozhovorů jsme položily jedinou stejnou otázku: „*Vybavuješ si ještě tu situaci, kdy se rozhodl/a studovat na vysoké škole?*“ Tou jsme chtěly zjistit jejich subjektivní zkušenost. Plichtová (2002, s. 154,165) popisuje, že nestrukturované interview umožňuje „*postihnútie spôsobov, akým účastníci o danej téme uvažujú*“.

Rozhovory tvoří Přílohu č. 1.

Druhou výzkumnou metodou byl standardizovaný dotazník – Škála vytrvalosti, Grit- S (2009, Duckworth and Quinn). Česká adaptace je zkrácenou osmipoložkovou verzí; čtyři položky připadají na oblast Pevnost zájmu a čtyři položky na Vytrvalost. Úkolem každého respondenta je označit svou odpověď na pěti stupňové Likertově škále, kde

1 znamená, že položka mě vůbec nevystihuje, a 5 znamená, že položka mě plně vystihuje.

Kompletní korelační tabulka tvoří Přílohu č. 2.

### **6.3 Postup**

Data potřebná pro kvalitativní výzkum byla sbírána formou videohovorů prostřednictvím programu Microsoft Teams. Respondenty jsme oslovily s žádostí o poskytnutí rozhovoru. Poté jsme v programu Microsoft Teams svolaly schůzku a pomocí otázek zjišťovaly jejich motivaci ke studiu. Otázky byly volné a nebyly strukturované. Respondenty jsme nechaly co nejvíce hovořit a otázkami se snažily pouze o doplnění odpovědí, případně jejich rozvinutí. Respondenti se v průběhu rozhovorů uvolnili a dokázali své odpovědi více rozvíjet. Vzhledem k tomu, že se s většinou respondentů osobně známe, probíhaly rozhovory v přátelském duchu a odpovědi byly velmi otevřené.

Rozhovory probíhaly od 14. 5. 2020 do 05. 6. 2020. Záznamy jsme se souhlasu respondentů nahrávaly a následně formou doslovné transkripce převedly do písemné podoby (Hendl, 2005, s. 208). Metodou otevřeného kódování byla získaná data roztríděna do významových celků, které jsme označovaly klíčovými názvy. Uvedeným způsobem byl postupně kódován celý text. Klíčové názvy jsme pak přiřazovaly k jednotlivým kategoriím s podobnými vlastnostmi (Hendl, 2005, s. 247- 249; Strauss, Corbinová, 1999, s. 42-52).

Po vyhodnocení údajů z dotazníkového šetření Škála vytrvalosti jsme získaly dvě oblasti: Pevnost zájmu a Vytrvalost; ty pro každého respondenta představovaly průměrné skóre za čtyři položky. Následně jsme zjišťovaly, zda úroveň Pevnost zájmu a Vytrvalost odpovídá některým kategoriím zjištěným v rozhovorech.

## 7 Výsledky

Na základě roztrídění kódů získaných z rozhovorů jsme vytvořily celkem 13 významových celků, které jsme nazvaly klíčovými názvy. Následně jsme jednotlivé významové celky rozdělily do 10 témat.

*„Témata se od kódů liší tím, že to jsou fráze nebo věty, které v datech identifikují význam.“ (Hendl, 2016, s. 270)*

Na myšlenkové mapě jsme vyznačily vztahy mezi jednotlivými tématy. V následující části práce zhodnotíme, jak vnější motivy **Práce, Kamarádi** a finanční ohodnocení (**Peníze**) ovlivnily rozhodnutí respondentů začít znovu studovat. Analyzujeme, jaká byla vnitřní motivace respondentů, jak se vyrovnávají s překážkami ve studiu a co po dokončení studia očekávají.

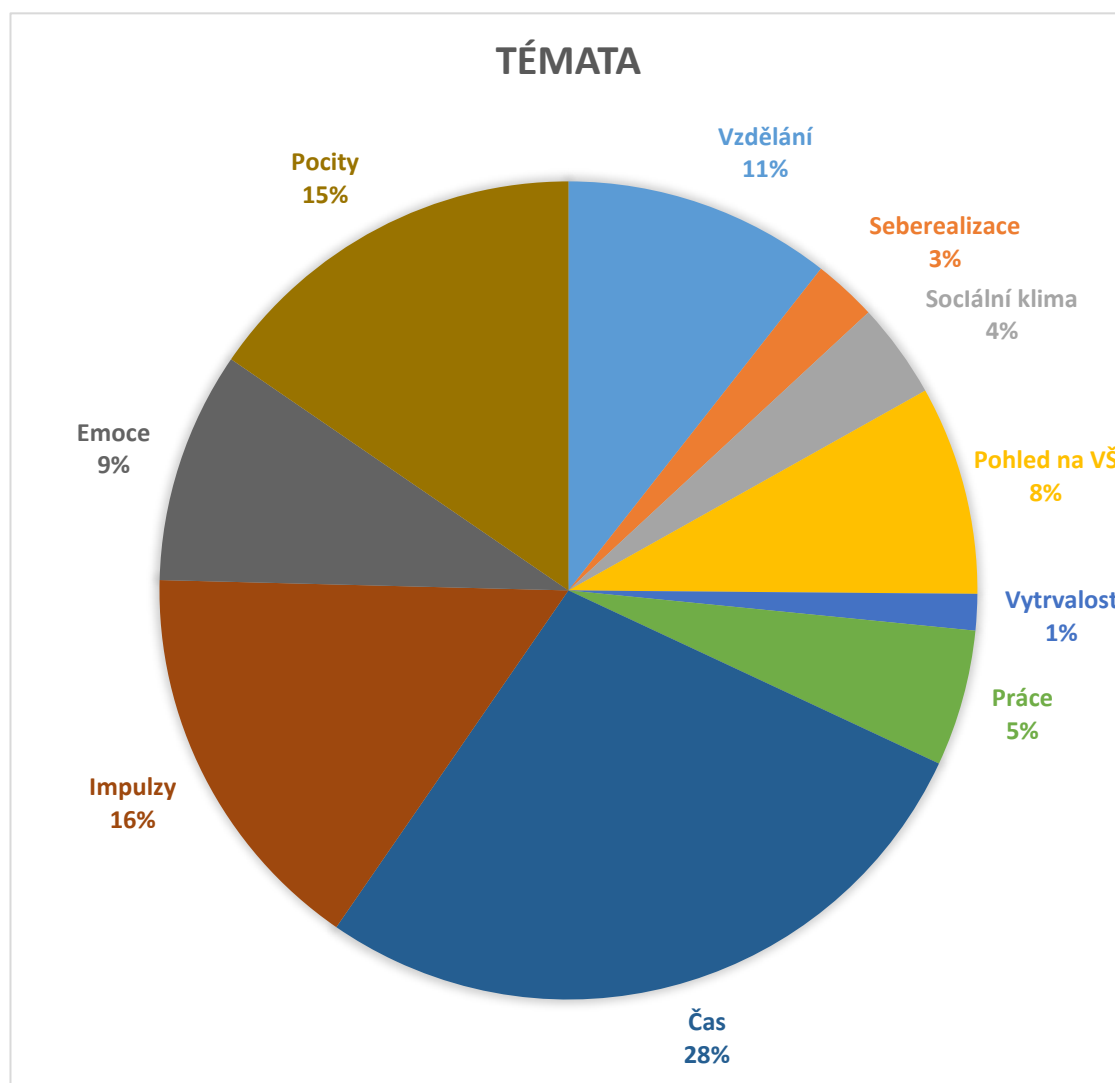
**Tabulka 2** Četnost jednotlivých témat na základě tematické analýzy

Témata	Četnost	% vyjádření
Vzdělání	59	10,592
Seberealizace	14	2,513
Sociální klima	21	3,77
Pohled na VŠ	46	8,258
Vytrvalost	8	1,436
Práce	30	5,385
Čas	154	27,646
Impulzy	88	15,798
Emoce	51	9,156
Pocity	86	15,439
<b>Celkem</b>	<b>557</b>	<b>99.993</b>

Zdroj: vlastní zpracování

V grafickém znázornění vidíme, jak velkou část z celkového počtu zabírají jednotlivá témata. V následujících částech práce budou všechna témata diskutována a porovnávána s některými výzkumnými šetřeními.

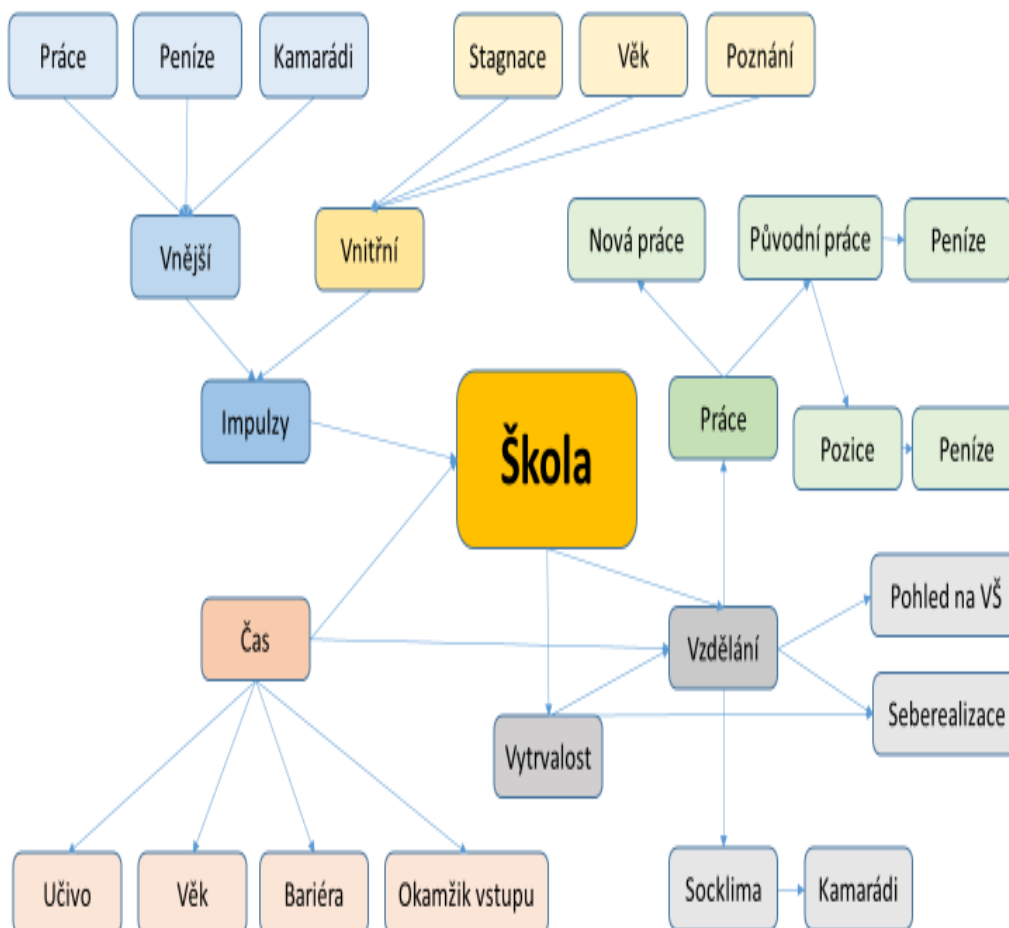
**Graf. 1** Témata dle tematické analýzy, procentuální vyjádření



Zdroj: vlastní šetření

Souvislosti mezi jednotlivými tématy vyjadřuje tematická mapa, která názorně demonstruje vazby mezi námi definovanými tematickými okruhy.

Obrázek 3 Tematická mapa



Zdroj: vlastní šetření

## 7.1 Vzdělání, Pohled na VŠ

Všemi rozhovory se prolíná téma *Vzdělání*; účastníci výzkumu si uvědomují jeho důležitost. Vnímají jej jako hodnotu, která jim umožní lepší uplatnění na trhu práce i jisté zkvalitnění osobního života. „Pokavaď se mi to podaří, tak budu schopná se dostat někam, kde mě prostě bude práce koníčkem a můžu v té práci být, i když pudu do důchodu, žejo.“ (R3)

Respondenti se neubránili srovnání dnešního studia na vysoké škole se studiem ve věku, kdy ukončili své počáteční vzdělání. Z jejich pohledu byla dříve vysoká škola instituce, která studenty dokázala vybavit vědomostmi, znalostmi a dovednostmi, které mohli uplatnit v reálném životě, při výkonu svého povolání. Dnes jsou některé vysoké školy vnímány jako instituce, kam si mladí lidé chodí pouze pro vysokoškolské diplomy a tituly. „*Tohle to je prostě, podle mého názoru je tohle obor vytvořenej proto, že se někdo rozhodl, že někde, na nějakých pracovních pozicích, musí být lidi s vysokou školou. Proto tyhle obory vznikly.*“ (R2)

Stále však vysoce oceňují školy poskytující vysokou odbornou kvalifikaci, například lékařské fakulty. Dále konstatují, že vysokoškolské vzdělání je dnes dostupné široké veřejnosti mnohem více než dříve, avšak úroveň poskytovaného vzdělání považují za sestupnou. „*[...] když jsem byla mladá, tak na tu vysokou školu šla opravdová elita.*“ (R7) „*Časem, za těch třicet let, nebo já nevím, zkrátka, ve světě teď taková, jakási situace, že to vzdělání obecně devalvovalo. To znamená, že dostupnost toho titulu je jednodušší, ty školy nebývají tak složité.*“ (R7)

Současné absolventy vysokých škol, s nimiž se setkávají ve svých zaměstnáních, nepovažují za příliš chytré. Toto srovnání je také jedním z důvodů, proč se někteří rozhodli jít studovat vysokou školu. Věří, že dokážou dnešním vysokoškolákům konkurovat. „*No tak, třeba tam bylo ještě to, jak já se dívám na dnešní vysokoškoláky a vysokoškolsky vzdělaný lidi, protože si myslím, že ty vědomosti nemají takový, jaký by měli mít a no prostě ty, se kterýma jsem se já setkala v práci, mi přišli jako hloupi, no. No, tak že jsem si řekla, že asi na tý jejich úrovni budu, když vidím, co předvádějí za výsledky.*“ (R6)

Některé informace získávané v rámci vysokoškolského studia považují za naprosto nevyužitelné a pochybují, že je lze využít v praxi. „*Já nevím, jestli je tam někdo takovej, kdo informace, který tam získá, potom využije v nějaký svý profesi. Já si myslím, že ne.*“ (R2)

Zdůrazňují, že v rámci zaměstnání jsou zvyklí se účastnit různých školení a vzdělávat se. S účastí na těchto kurzech nemají problém, protože se na nich učí věci, které mohou uplatnit ve své práci. Jsou ochotni se studiu věnovat, ale musí vidět reálný přínos



pro svou práci, pro svůj život. „*Já nemám problém chodit na jakýkoliv účetní školení, tam se dozvídám nové věci, co mně pomůžou v práci, to je jako v pohodě.*“ (R1)

Někteří respondenti již s vysokoškolským vzděláním zkušenost měli. Studium však nedokončili. Své pocity popisují jako zklamání, které v nich však posiluje snahu a vytrvalost nynější studium dokončit. Přiznávají, že s blížícím se cílem, řádným ukončením studia, jejich motivace sílí.

## 7.2 Seberealizace

Téma *Vzdělání* se propojuje s tématem *Seberealizace* a *Práce*, jak vidíme na obrázku č. 3. Doplněné vzdělání by umožnilo respondentům najít si více naplňující práci. Respondenti uvádějí: „*Takže si myslím, že když si doplním vzdělání, tak se mi rozšíří ten okruh těch možností a dostanu se do pozice, kdy si budu moct, z těch kategorií, co se mi nabídnou, vybrat to, co mě by se nejvíc líbilo.*“ (R6)

Další respondentka uvádí: „*A říkám, nehledě na to, vim, že když to jakoby dodělám, zvládnou to nějakým způsobem, tak říkám, pak budu dělat třeba práci, která by mi mohla být koníčkem, což je jakoby úžasný.*“ (R3)

Seberealizace se prolíná s tématem *Vytrvalost*. Na počátku, uváděli respondenti, šli zkoušky jenom zkusit. Někteří nevěřili tomu, že se jim podaří zkoušky složit a že budou přijati. „*No, my jsme víceméně podaly přihlášku, asi během týdne a pak jsme zkusily jet na ty přijímačky, který se nám teda povedly, no. V což jsme teda jako nedoufaly, ani jedna, teda musím říct.*“ (R3)

První ročník popisují jako těžký, protože se setkávali s novými předměty a roli zde hrál také velký časový odstup od počátečního vzdělávání. „*Další fakt. Jsem třicet let po maturitě. To je o tom, že vůbec jsem nedokázala jakoby posoudit, jak jako se budu učit, nebo jak si to budu pamatovat, nebo jak, jo. Prostě, jakým způsobem to budu zvládat. Jako představa, že budu na každou zkoušku třikrát, no tak tu školu nedělám, to bych nedala.*“ (R3)

V průběhu studia získali jistotu. „*Řekneš si dobře, tak sem teďko tohle zvládla, tak zvládnou i tohleto, že prostě máš takovou tu motivaci prostě jako jet dál.*“ (R3) S tímto tématem souvisí téma *Čas*.

I ti, při jejichž přihlášení hrál roli vliv kamarádů nebo začali studovat na základě doporučení zaměstnavatele, chtějí školu dokončit. Studium na vysoké škole považují za výzvu. Uvědomili si, že vzdělání jim umožní další profesní posun. Rovněž ti studenti, kteří měli sami o sobě mínění, že nejsou studijními typy, si v průběhu studia dokázali, že studium zvládnou. Zažívají pocit uspokojení, že se jim ve studiu podařilo dojít tak daleko, že ve studiu postupují a blíží se k cíli. „*Tak si řekneš zase, no, když už seš tak daleko, tak to nevzdáš. Je pravda, že ta úspěšnost těch zkoušek, že to máš hotový, napoprvé, vyřízeno, že tě prostě motivuje jako jít dál.*“ (R3)

Překážky objevující se během studia dokážou překonat. Učí se a studují, protože chtějí studium dokončit. Nevzdávají se a věří si. Ti, kteří věnují pozornost, kolik času a jaké úsilí věnují přípravě do školy, mají obavu, jak budou zvládat pokračující studium. Zároveň si však uvědomují, že získané vědomosti, úspěšně ukončené studium a získaný vysokoškolský titul jim mohou pomoci ke zlepšení pracovní pozice nebo k uspokojení jejich osobních potřeb. Věří, že se nová práce může stát jejich koníčkem.

### 7.3 Sociální klima, Kamarádi

Jak vidíme na obrázku č. 3, **Kamarádi** jsou dalším společným tématem souvisejícím se **Vzděláním** a také se **Sociálním klimatem**. Jedná se o společné téma, které se objevuje ještě před vstupem na vysokou školu. Kamarádi jsou jedním z prvotních **Impulzů** s pozitivním vlivem při rozhodování o zahájení studia na vysoké škole. Jak vyplývá z rozhovorů, právě kamarádi jim doporučili studovat tuto školu. „*A to o tom IVP (Institut vzdělávání a poradenství) už jsem věděla od kolegyně, která tam chodila před tím, takže jsem to zkusila prostě, jakože poslední křeč.*“ (R1)

Další respondentka uvádí: „*A teď najednou, jakoby mi řekla kolegyně o tadyté škole, že to studovala nějaká její kamarádka a že to jakoby šlo, že tam není matematika, takže jsem se rozhodla, že to prostě podám, no.*“ (R5)

Pouze jedna respondentka uvádí, že pro ni její okolí vysokoškolsky vzdělaných kamarádů bylo impulzem, aby se sama rozhodla studovat. „*A najednou jsem zjistila, že všichni moji kamarádi, padesátiletý mají vysokou školu. Magistra, magistra v lékárně, dermatoložka, inženýrka IT. Oni mě mají rádi, já jim jaksi stačím, inteligenčně, ale měla jsem komplex nedovzdělanosti. A cítila jsem se mezi nima, byla*

*jsem pyšná na to, že mám tak chytrý kamarády, ale mrzelo mě, že já jsem nevystudovala nic.*“ (R7)

Ve dvou případech doporučila svým podřízeným tento konkrétní obor nadřizovaná osoba. „*Naše paní ředitelka je strašnej fanda do vzdělávání a podporuje to. Jo, což je fajn. Takže ona nenápadně do toho tlačí ty lidi, když to nemají a potřebujou to, ona jim to tak šikovně podá, že pak máš výčitky, když to neuděláš, nebo tam nejdeš.*“ (R1)

Stejný motiv zaznamenáváme již v průběhu studia, kdy kamarádi a třídní kolektiv figurují jako jeden z motivů, proč někteří respondenti chodí do školy rádi a díky nimž jsou schopni překonávat případné potíže se studiem. „*Spolužáci. Skvělý kolektiv výborných spolužáků. To, že tam jednak chodím s kolegyní*“, hodnotí spolužáky R2. Další respondentka uvádí: „*Ale vy jste tam kolem mě, který fakt mám ráda a to, že šel [...] se mnou, no já nevím, co bych bez něj dělala.*“ (R1)

Velice kladně hodnotí i rozšíření okruhu sociálních kontaktů. „*Jsem nadšená z tý party, která sme se potkaly, protože my sme se skamarádily s těmi děvčaty a teď vlastně, jak máme ty technologie, ty sítě, ten fejsbuk, tak si pořád pišeme a mě připadá, že mám jakoby skutečný přátele, ně jenom nějaký virtuální, takže to je nová bublina. Takže svůj život jsem obohatila o další sociální kapitál.*“ (R7)

## 7.4 Vytrvalost

**Vytrvalost** je vlastnost společná všem úspěšným studentům. Patří sem pozitivní ovlivnění vnějšího okolí, ale také jejich subjektivní pozitivní pocity. Za **Vnější pozitivní vlivy** označují respondenti kamarády, ať už vně školního prostředí, nebo třídní kolektiv, celkové sociální klima, v němž se pohybují, ale i zajímavé předměty a přístup vyučujících. Někteří vyzdvihují přístup vyučujících, zejména ve srovnání se studiem absolvovaným již dříve na středních školách. U nynějších učitelů oceňují zejména jejich profesionalitu, laskavost a vnímají je spíše jako partnery. Vztah učitel – žák vnímají velmi pozitivně, a to jim pomáhá zvládat učení. „*Jako já jsem opravdu nadšená. Jsem nadšená i materiálně z těch budov, pak jsem nadšená z těch pedagogů, kteří mi připadají, že jsou strašně fundovaní, jsou strašně milí, jsou spravedliví a umí být přísní, přísní férově.*“ (R7)

**Pozitivním ovlivněním** je i podpora ze strany zaměstnavatele. Ten jim poskytuje studijní volno i přesto, že v některých případech ani studium nenařídil a doplnění vzdělání po nich nevyžaduje. **Negativním ovlivněním** posilujícím vytrvalost ve studiu je i požadavek finanční kompenzace zaměstnavatele při nedokončení studia ze strany zaměstnance. Respondentka, která nedokončila první vysokou školu, vysvětluje, pokračování ve studiu tako: „[...] že už jsem měla čerpaný nějaký studijní volno, a to bych asi musela, kdybych už nepokračovala, tak bych to musela nahradit, tak jsem si v podstatě dala roční pauzu a nastoupila jsem tady na IVP.“ (R1)

Působení **pozitivních pocitů** nezastupitelně přispívá k vytrvalosti ve studiu. Nezklamat svou nadřízenou, která je ve studiu podporuje, respondenti cítí jako závazek studium dokončit. „Nechci zklamat ředitelku, nechci zklamat zároveň i sebe, protože takový, jakože něco nedokážeš. Já si to neumím přiznat, že něco nedokážu.“ (R1)

Důvodem, proč pokračovat ve studiu, může být touha zařadit se mezi své vzdělané kamarády a být jedním z nich. „Že sem pyšná a že se tím chlubím, jde mi o prestiž ve skupině mých přátel, nebo že je to pěkné téma hovoru mezi přáteli. Je to hezký, že se máte o čem bavit, jo, je to hezký.“ (R7)

## 7.5 Práce, Peníze

Nejdůležitějším tématem souvisejícím s motivací našich respondentů studovat vysokou školu v období pozdní dospělosti je téma **Práce**; objevuje se ve všech rozhovorech. Někteří začali studovat proto, že pracují na pozici, kde je požadované vysokoškolské vzdělání, a zaměstnavatel je tak může kdykoliv nahradit uchazečem o zaměstnání, který bude tento požadavek splňovat. Je zajímavé, že respondenti neuvádí přímý pocit ohrožení ztrátou zaměstnání, ale jsou si této eventuality vědomi. „Nejde o to, že by mě vyhodila, to rozhodně ne. A dokonce tam by to bylo problém až v nějakém, třeba soudním sporu, kdyby tam se ucházel o práci ve školství na týdle pozici někdo, kdo to studium, vzdělání má a říd'a by ho nevzala a on by se chtěl kvůli tomu žalovat, prostě hypotéza.“ (R1)

Téma **Práce** souvisí s tématem **Peníze**, jak vidíme na obrázku č. 3. Respondenti uváděli, že vykonávají práci, která svou pracovní náplní odpovídá obsahu práce vyšší

platové třídy, ale jelikož nespĺňují podmínku požadovaného vzdělání, nemohou do ní být zařazeni. „*A platovou třídu výš nemohu dostat bez vzdělání, protože to je ta státní správa. Ale vesměs já dělám práci, která je v pracovní náplni minimálně o dvě třídy výš, ale prostě víc ohodnotit to nejde, protože nemám vysokou školu. Proto nemám vyšší platovou třídu.*“ (R5)

Finanční ohodnocení zaměstnance souvisí s druhem jím vykonávané práce. Obsah práce je přesně stanoven v popisu pracovní činnosti, která se odvíjí od dosaženého vzdělání a ovlivňuje zařazení do platové třídy. Nedostatečné vzdělání se stává **Bariérou** bránící dosažení očekávaného finančního ohodnocení, respondenti chtějí postoupit do vyšší platové třídy. „*Ale chci bejt, dejme tomu, týká se to financí. Chci bejt zařazená v platový třídě výš.*“ (R5)

Chtějí usilovat o finančně lépe ohodnocenou pozici. „*Pokavaď bude systemizované místo uvolněno, tak bych mohla být jakoby přeřazena do vyšší platové třídy, ale na stejném místě, na stejný funkci a stejný práci.*“ (R5)

Někteří chtějí mít lepší důchod. „*Tam hrálo ještě roli, že, když by se to povedlo, tak bych si pak finančně přilepšil, k důchodu.*“ (R2)

Respondenti se domnívají, že některé pracovní pozice, zvláště ve státní správě, jsou spojeny s vyššími příjmy. „*A ten státní sektor je to, kam cílím, protože se tam pracuje méně, za více peněz.*“ (R7)

## 7.6 Čas

### (Učivo, Věk, Bariéra, Vzdělání, Okamžik vstupu)

Téma **Čas** je pro respondenty velmi důležité. V celkovém souhrnu témat zaujímá se 157 kódy téměř 28 %, jak je patrné z grafu č. 1. Prostupuje všemi tématy naší práce.

Některé respondentky uvádějí, že o studiu na vysoké škole už v minulosti uvažovaly. „*Ale já jsem přemejšlela tak 5 až 7 let zpátky. Že jsem si říkala, že pokavaď bych ještě chtěla se trošku posunout, jako ve svém životě někam, tak jako je asi nejvyšší čas, abych s tím něco udělala.*“ (R3)

„*Mě to napadlo asi před čtyřma rokama. A možná i dýl a hledala jsem nějaké různé obory, hledala jsem třeba v Liberci na Technický univerzitě a jelikož tam teda byla*

*matematika, tak jsem do toho nešla. A pak mě o tadytom oboru řekla kolegyně v práci, tak jsem se na to podívala a vzhledem k tomu, že tam není ta matematika, tak jsem si teda podala přihlášku, že to zkusím.“ (R5)*

Vlivem rodinných životních okolností respondenti svá rozhodnutí odsouvali. Z odpovědí vyplývá, že ti, kteří začali studovat na základě vlastního rozhodnutí, o studiu nějaký čas přemýšleli.

**Čas**, jako dobu, kterou musí věnovat přípravě do školy, vnímají jako **bariéru ve studiu**. Studium jim zabírá mnoho času: „*Takže pro mě je to hodně náročný časově.*“ (R3)

Někteří respondenti hovoří o tom, že nemají vůbec žádný **volný čas**. „*Říkám, to musím ještě vydržet, protože říkám, mě ta škola zabírá veškerej volnej, volnej čas.*“ (R5)

K tomu, aby se respondenti mohli na výuku řádně připravit, jim chybí **dostatek času**. Je pro ně stresující že se nemohou připravit tak, jak by si představovali, a domnívají se, že by jejich studijní výsledky mohly být lepší. „*Vona ta škola se normálně zvládnout dá, ale u mě je ten problém, že na ní nemám tolik času, kolik bych si představovala.*“ (R5)

Úkoly a přípravu do školy si musí rozvrhnout a řadit podle důležitosti. Těší se, až studium dokončí a budou se moci věnovat svým koníčkům a zálibám. **Čas**, věnovaný studiu a přípravě na výuku je pro ně drahocenný, proto **se zároveň stává zdrojem jejich motivace**. Považují jej za velkou investici, již nechtějí promarnit. Přiznávají pocity výčitek, pokud čas vyhrazený na studium věnují něčemu jinému. „*Ale když vím, že mám napsat seminárku, mám nějaký úkol, nebo něco, tak pak jako ty výčitky mám. Protože jsem si na to vyhradila ten čas, že jsem to chtěla udělat a místo toho to nedělám, ale těším se na ten čas, že už to budu mít za sebou.*“ (R1)

Věk, ve smyslu **biologického pojetí času**, respondenti vnímají jako **bariéru ve studiu**. Vědí, že si dříve dokázali věci lépe a rychleji zapamatovat. Vnímají, s jakými problémy se střetávají během osvojování nových věcí. Starší dospělí si uvědomují, že jim věci trvají mnohem déle než jejich mladším spolužákům. Ti podle nich dokážou věci řešit rychleji a efektivněji. „*Připadá mi, že ty mladší, ty třicetiletý jsou se všim hned hotový, prostě. A mě připadá, že my, starší asi nad tím víc přemejšlíme. A nevim, jestli ne někdy zbytečně.*“ (R5)

V některých případech byl věk jedním z důvodů, který urychlil podání přihlášky ke studiu. „*Možná jsem si spočítala, kolik mi je. Možná – ještě abych to stihla.*“ (R6)

**Čas** v pojetí respondentů představuje **jednu z bariér** ve studiu, ale může se také stát **motivátorem k zahájení studia**. Někteří měli pocit, že mají ještě dostatek času, aby mohli studovat a doplnit si vzdělání. „*To nebylo, že bych chtěl zaplnit volný čas, jenom jsem tak jenom usoudil, že eště nějakéj volnej čas mám, že by se to možná dalo zvládnout.*“ (R2)

Z rozhovorů je zřejmé, že respondenti vnímají v souvislosti s časem také schopnost osvojování si nového učiva. Téma času vstupuje také do tématu **Učivo** a **Vzdělání**. Respondenti vypovídají, že předměty, které je svým obsahem zaujaly a se kterými měli již dřívější zkušenost, považují za jednodušší a rádi se je učí. Velmi pozitivně vnímají psychologii a pedagogiku. Jsou jim blízké, v průběhu svého života se s nimi setkávají v různých životních situacích běžně. Snáze se jim učí, protože si látku mohou propojit s osobními zkušenostmi. Předmětům, které považují za důležité, by se chtěli věnovat více. Naopak předměty, které jim připadají nezajímavé, se jim učí hůře, a proto někdy raději upřednostňují techniku memorování před porozuměním látky. Metoda poznat od každého kousek jim příliš nevyhovuje. Někteří mají pocit, že jim studium nic nového nepřináší a že škola poskytuje pouze informace, které si dokážou vyhledat v rámci informálního vzdělávání.

Na respondenty nejvíce doléhají těžkosti při práci s informačními technologiemi. Výuku s využitím informačních technologií, úkoly zadávané a zpracovávané pomocí školních výukových programů, to jsou skutečnosti, které studenti vnímají jako **bariéry** ve studiu. „*Jsem na to stará už a všechno mi trvá s těma počítačema dlouho než to pochopim. Ted'ko já mám takovej problém, že se třeba bojím něco udělat, abych třeba něco nescházala, rozumíš. A ted'ko můj počítač, to není žádný dělo, tak když mi něco nejde, tak já už mám zase nervy, že to nejde.*“ (R3)

Počítač nevnímají jako zdroj zábavy a ani se mu nevěnují ve svém volném čase. Uvědomují si, že mladší studenti toto jako bariéru nevnímají, protože informační technologie se staly nedílnou součástí jejich pracovního i osobního života.

„*Ty děvčata kolem těch třiceti roků, oni to už mají jakoby zažitý. Já se v tom jakoby nepohybuju jako, v těch poradách, co oni mají přes tyhlecty týmsy. Já na tom prostě*

*nefunguju, mě to prostě nezajímá, nic mi to neříká, jo. Takže já prostě tím se v podstatě vzdaluju od té doby dnešní. Je to pro mě čím dál tím složitější, jako vytvořit něco na počítači, co po nás chtěli.“ (R3)*

Přiznávají, že s osvojováním a interpretací učiva zápolí i respondenti, kteří mají doma ke studiu vhodné podmínky a uvádí, že špatná koncentrace je důvodem, proč se nemohou na přípravu plně soustředit. **Biologický věk je vnitřní bariéra stojící na straně jedince.**

Většina respondentů uvádí, že neměla jasnou představu o náročnosti studia. Vysokou školu většina z nich studuje poprvé.

## 7.7 Impulzy, Vlivy

**Impulzy a Vlivy** jsou dalšími tématy prostupujícími všemi sebranými rozhovory. Stojí už na samotném začátku, kdy respondenti o studiu pouze uvažovali, ale objevují se dále i v průběhu samotného studia. Celkem 16 % všech témat tvoří právě **Impulzy a Vlivy**. Jak je patrné z obrázku č. 3, byla to zejména **Práce, Peníze a Kamarádi**, ale respondenti se chtěli také dále rozvíjet a zvažovali i svůj věk.

Respondenti byli ovlivňováni jednak **vnějšními vlivy**, ale také **vlivy vnitřními**, kdy se chtěli vymanit z pracovního stereotypu. *„No, protože ta práce byla monotónní, vlastně pořád totéž, ty nové úkoly nepřicházely, střídali se akorát lidi okolo, který přicházeli, odcházeli a všichni se vlastně někam posunuli a mě to už prostě nebavilo.“ (R5)*

Pro někoho mohlo být impulzem přání potěšit své rodiče: *„Tak sem se těšila, jak na mě bude pyšná [maminka]. No, a to se nestalo, no. Ale to je taky motivace, žejo, potěšit rodiče, třeba.“ (R7)*

## 7.8 Pocity a Emoce

Ještě větší procento v tematickém zastoupení mají **Pocity a Emoce**. Tato dvě témata představují 24 % ze všech témat. Respondenti citlivě vnímají, když se jim něco daří, nebo když je něco nebaví. *„Ta psychologie, tam mě baví, ale ta sociologie, teda z toho sem byla úplně vyděšená.“ (R7)*



Je vidět, že respondenti své studium vnímají emocionálně a prožívají jej. „*Těším se na to, až to bude pryč a nebudu mít takovýho strašáka a rozhodně mě nikdo na žádnou další školu nedostane.*“ (R1)

Vyjadřují své obavy, nejistotu. „*Takže jsem ty zkoušky absolvovala a vlastně vidím, kolik jsem se na tom nadřela, takže já se obávám, jak bude probíhat jiné zkouškové období.*“ (R7)

Pocity a emoce vstupují do témat **Čas** i **Impulzy**. Respondenti jimi vyjadřují svůj vztah i k dalším klíčovým tématům, kterými jsou **Vzdělání** a **Práce**. Mají dobrý pocit z toho, že se jim daří studium zvládat: „*Asi jako spokojenost, že to bude. Jo, asi pocit, že to bude. Že když to člověk nedokáže tady, tak už by fakt bylo smutný.*“ (R1)

Znázornění v grafu č. 1 jasně ukazuje na to, jak velká část tematického celku patří právě **impulzům**, **emocím**, **vlivům** a **pocitům**. Pro respondenty představuje emocionalita nedílnou součást jejich života, jejich studia, jejich prožívání.

## 7.9 Dotazníky – vytrvalost, pevnost zájmů

Další výzkumná metoda použitá v praktické části byl dotazník Česká adaptace Škály vytrvalosti (Grit-S; Duckworth and Quinn, 2009) S. Kropáčové, A. Slezáčkové a A. Jarden z roku 2018.

Dotazníky jsme rozeslaly respondentkám a respondentům elektronicky a následně je zpracovaly a vyhodnotily.

Pro vyhodnocení jsme použily statistickou metodu s užitím Spearmanova  $r$  koeficientu pořadové korelace pro stanovení typu a síly závislosti mezi dvěma veličinami. Vyhodnocení jsme provedly pomocí programu SPSS 26.

V našem výzkumném šetření se jednalo o **vytrvalost** a **pevnost zájmů**, ty jsme následně srovnávaly se všemi tématy. Při popisu výsledku jsme se zaměřily pouze na témata s vysokým stupněm vzájemné závislosti.

Statisticky významné vztahy se ukázaly mezi těmito tématy a dvěma škálami z Grit – S:

### 7.9.1 Čas – věk

Pevnost  $r = .781, n = 7, p = 0.038$

Vytrvalost  $r = .486, n = 7, p = 0.269$

Grit-S  $r = .767, n = 7, p = 0.044$

Ti, kteří v rozhovorech častěji odkazovali na svůj věk v souvislosti s časem vynaloženým na studium, vykazují vyšší pevnost zájmu a také celkový grit. V souvislosti s věkem uvádějí, že si uvědomují, jak je věk limitující pro absolvování vysokoškolského studia. „*Já jsem si říkala, že samozřejmě, čím budu starší, tím to půjde hůř.*“ (R3)

Respondent, jehož práce je podmíněna vysokoškolským vzděláním, poukazuje v rozhovoru na svůj věk nepřímo. Vzhledem k tomu, že má současnou práci rád a chce ji vykonávat i nadále, je si vědom toho, že studium musí dokončit. „*U mě, v tuhle chvíli je to potřebný. Protože já nehodlám na posledních pár let před penzí měnit povolání.*“ (R4)

Respondenti si uvědomují, že pokud chtějí v tomto životním období studovat a studium ukončit, musí být vytrvalí. V souvislosti s věkem pozdní dospělosti většina respondentů pokládá své nynější studium za poslední možnost doplnění vzdělání. O dalším studiu do budoucna již neuvažují, a to ani v případě úspěšného dokončení tohoto studia.

### 7.9.2 Vzdělání

Pevnost  $r = -.880, n = 7, p = .009$

Vytrvalost  $r = -.333, n = 7, p = .465$

Grit  $r = -.673, n = 7, p = .098$

Když respondenti hovořili o vzdělání s negativními konotacemi, zaznamenaly jsme negativní korelaci s pevností zájmu. Jednalo se o respondenty, u nichž zvýšení úrovně vzdělání vyžadoval zaměstnavatel.

Respondenti negativně vnímají také učivo, o němž se domnívají, že jej nelze uplatnit v reálném životě a ve svých profesích. Získané vědomosti a poznatky konfrontují se svými životními zkušenostmi.

Zároveň si však uvědomovali, že budou-li chtít ve studiu uspět, bude je příprava a samotné studium stát čas a energii. „*Bylo mi jasné, že se budu muset učit, že do toho budu muset věnovat nějaký čas, nějakou energii, nějaký nervy.*“ (R2)

Respondenti vnímající vzdělávání negativně vykazovali nižší míru pevnosti v dotazníku Grit-S. Naopak ti, kteří si chtějí v období pozdní dospělosti doplnit vzdělání na základě vnitřní motivace a zároveň jej považují za investici do budoucna, mají silnou pevnost zájmu. **Tímto zjištěním jsme potvrdily naši hypotézu.**

### 7.9.3 Vytrvalost

Pevnost  $r = -.791, n = 7, p = .034$

Vytrvalost  $r = -.829, n = 7, p = .021$

Grit  $r = -.861, n = 7, p = .013$

Vytrvalost v rozhovorech jsme kódovaly, když respondenti uváděli, že studium nechtějí vzdát, protože tím by zklamali nejen sebe, ale třeba i své okolí, své nadřízené. Někteří respondenti projevovali vůli zdolat „*Tu svojí nechut' k tomu. Že překonám sama sebe, abych se přinutila, abych to nevzdala*“ (R1),

že chtějí ve studiu vydržet a dokončit jej. „*Ted'ka je tam ta motivace, že když už jsem se na to dal, na tu pomyslnou vojnu a tu vybojuju.*“ (R4)

Zvládnout učivo se pro ně stalo výzvou, chtějí dosáhnout vysokoškolského vzdělání. „*Jo, říkám, to zvýšení kvalifikace a dokázat ještě sám sobě, že jakoby na to mám.*“ (R5)

Někteří respondenti jako důvod pro zvládnutí studia uváděli možnost ucházet se o lepší pracovní pozice, potažmo získat vyšší platovou třídu. „*To znamená, je v tom čistý kalkul, zvýšit si úroveň vzdělání, kvůli vyšší možnosti přijetí do práce.*“ (R7)

Záporná korelace naznačuje: čím více jsou lidé motivováni zvnějšku, tím méně vytrvalí jsou, a naopak, studující na základě vnitřní motivace jsou vytrvalí. Respondenti, kteří studovat **chtěli**, byli vytrvalejší než ti, kteří studovat **museli**. **Také toto tvrzení potvrzuje naši hypotézu.**

## 8 Diskuse

Cílem praktické části práce bylo zjistit, jaká je motivace lidí v období starší dospělosti studovat vysokou školu. Z hloubkových rozhovorů jsme vyčlenily 10 témat: vzdělání, seberealizace, sociální klima, pohled na VŠ, vytrvalost, práce, čas, impulzy, emoce a pocity. Pro větší přehlednost jsme v následující části práce diskutovaná témata rozdělily z pohledu vnější a vnitřní motivace. Výsledky dotazníků jsme diskutovaly v části 7.9 Dotazníky.

### 8.1 Vnější motivace

#### 8.1.1 Požadavek zaměstnavatele

Z námi provedeného výzkumu vyplynulo, že jedním z motivátorů dokončit studium je *požadavek na vzdělání ze strany zaměstnavatele*.

Zaměstnancům státu, územně správních celků a dalších složek dle § 109 odst. 3 zákona č. 262/2006 Sb. je vyplácen plat, který se stanoví na základě platové třídy a platového stupně. Platy státních zaměstnanců jsou upraveny v nařízení vlády č. 304/2014 Sb.

Pro přiznání platové třídy je určující nejvyšší dosažené vzdělání. Jednotlivé platové třídy jsou definovány v nařízení vlády č. 341/2017 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě. Dále nařízení zohledňuje složitost, odpovědnost a namáhavost jednotlivých pracovních úkonů. Seznamy, ve kterých jsou popsány jednotlivé platové třídy ve státním sektoru, jsou obsaženy v nařízení vlády č. 352/2019 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, ve znění pozdějších předpisů, a nařízení vlády č. 302/2014 Sb., o katalogu správních činností, ve znění pozdějších předpisů.

Přiznání platového stupně se odvíjí od délky vykonávané praxe.

Pro pracovníky státního sektoru a dalších zákonem stanovených institucí je tedy nemožné dosáhnout vyšší platové třídy a s tím související vyššího finančního ohodnocení jinak než doplněním si vysokoškolského vzdělání. Pokud není zaměstnanci udělena výjimka, může s nejvyšším ukončeným vyšším odborným vzděláním nebo středním vzděláním s maturitou dosáhnout nejvýše 9. platové třídy.

V soukromém sektoru není vyplácen plat, protože zaměstnavatelem není stát, ani žádný subjekt dle § 109 odst. 3 zákona 262/2006 Sb. Pro zaměstnavatele v soukromém sektoru je zavazující pouze minimální mzda, eventuálně zaručená mzda.

Požadavky na zvýšení kvalifikace, potažmo platové třídy motivovaly respondenty vstoupit na vysokou školu. Téma bylo zastoupeno asi v 5 % z celkového počtu témat. Respondenti, kteří si chtějí zvýšit kvalifikaci, mají silnou motivaci ve studiu setrvat a překonávat překážky s ním spojené.

Beneš (2014, s. 76) konstatuje, že stále větší počet lidí je aktivní v získávání kvalifikace, nezávisle na požadavku zaměstnavatele. Těmto lidem jde většinou o udržení pracovní pozice, nikoliv o postup. Výzkumem jsme zjistily, že někteří respondenti po ukončení studia na vysoké škole neočekávají změnu zaměstnavatele, ani změnu pracovní náplně. Práci odpovídající vyššímu finančnímu ohodnocení vykonávají již nyní, ale nesplňují požadavek na vzdělání, aby mohli být zařazeni do vyšší platové třídy. Jiní respondenti si uvědomují, že vyšší dosažené vzdělání jim otevře cestu k novým pracovním příležitostem. Studium na vysoké škole zahájili, aby mohli změnit svou dosavadní práci.

Beneš (2014, s. 67, 70) dále zmiňuje nutnost neustálého rozšiřování a doplňování kvalifikace. Vzdělávání a učení označil v kontextu dnešní doby trvalým procesem. Říká, že „vzdělání je *statusem získaným*“, dospělý tak může ovlivňovat svou vzdělanost a sociální status.

V roce 2004-2008 byl proveden výzkumný projekt „Moderní společnost a její proměny“, vedený týmem: Milada Rabušicová, Ladislav Rabušic, Lenka Hloušková, Dana Knotová, Petr Novotný, Milan Pol, Klára Šed'ová, Kateřina Trnková, Jiří Zounek (Rabušicová, Rabušic, 2008, s. 50). Výsledky hovoří o tom, že v celých 70 % bylo důvodem zahájení studia zlepšení uplatnění na trhu práce nebo požadavek zaměstnavatele. Motiv pracovního uplatnění v tomto výzkumu rezonuje velmi silně.

Společnost Donath-Burson-Marsteller provedla v roce 2009 výzkum k problematice vzdělávání dospělých. Ze souhrnné zprávy výzkumu vyplývá, že ztráta zaměstnání a nejistota v zaměstnání jsou nejsilnější motivací k dalšímu vzdělávání. Časovou náročnost a nedostatek motivace spolu s finanční náročností uváděli respondenti výzkumu jako důvod, proč nezačali studovat dříve. Náš výzkum potvrdil,

že respondenti vnímají shodně *časovou náročnost studia*. Tento výsledek jsme neočekávaly. Vzhledem k tomu, že je téma čas pro respondenty natolik důležité, učinily jsme z něj samostatné téma.

Otázka motivace byla hlavní výzkumnou otázkou našeho šetření. V následujících částech diskuse popíšeme zjištění. Na rozdíl od výzkumu společnosti Donath – Burson- Marsteller získané výsledky práce nenasvědčují tomu, že by finanční náročnost studia představovala důvod, proč respondenti již dříve nezačali studium na vysoké škole. Naš výzkum podobný závěr nepotvrdil.

### 8.1.2 Peníze

Nakonečný říká (2014, s. 43), že „*peníze tak jsou téměř univerzálním motivátorem či pobídkou*“. Téměř všechny lidské potřeby mohou být uspokojovány penězi. „*Incentivy se vztahují ke konzumačnímu typu chování*.“ (Nakonečný, 2013, s. 186)

Výzkumem jsme potvrdily roli *peněz jakožto silného motivátoru* pro zahájení studia i v období pozdní dospělosti. Někteří respondenti uváděli, že usilují o vyšší finanční ohodnocení, kterého mohou dosáhnout pouze přerazením do vyšší platové třídy na základě zvýšení kvalifikace.

### 8.1.3 Impulzy – zvýšení kvalifikace, získání titulu

Téma *Peníze* spolu s tématem *Impulzy* tvoří 16 % z celkového počtu témat, o nichž se respondenti v rozhovorech zmiňovali.

Toto téma bylo nejsilněji prezentovaným. *Impulzem* se pro respondenty stalo doporučení kamarádky, ale také nuda a pocit stagnace v zaměstnání, vyhovující skladba předmětů a obsahová náplň studijního oboru. Podnětem se stal rovněž příklad kamarádů, kteří již vysokou školu vystudovali.

Téma se prolínalo do motivů vnitřní i vnější motivace. *Impulzem* může být i dosažení vysokoškolského titulu a zvýšení společenské prestiže.

Z výzkumné studie o motivaci ve vzdělávání dospělých, jejíž výsledky zveřejnily Šárka Hubáčková a Ilona Semrádová v roce 2014 v časopise *Procedia Social and Behavioral Sciences*, vyplynulo, že nejsilnějším motivačním faktorem pro dospělé je získání titulu a *zvýšení kvalifikace*. Finanční ohodnocení s 12,5 % bylo posledním

motivačním faktorem, který výzkumná studie zohledňovala. V našem výzkumu se získání titulu objevilo ve spojení s tématem *Práce a Vytrvalost*. Respondenti vnímají titul jako potvrzení zdárného ukončení studia. Hlavním cílem je studium dokončit.

Ať už respondenti uvažovali o úplné změně profese, nebo jenom změně pracovního místa, je jisté, že vyšší dosažené vzdělání je předpokladem pro jejich lepší pozici na trhu práce a s tím spojené vyšší finanční ohodnocení. Helus (2018, s. 129) uvádí: „*Incentivou v nezajímavém, vyčerpávajícím zaměstnání je zvýšení platu, operování s nejrůznějšími bonusy atd.*“

#### 8.1.4 Výběr školy

V našem výzkumu jsme zjistily, že respondenti při výběru vysoké školy kladou důraz na obsahovou náplň studijních oborů a věnují velkou pozornost vyučovaným předmětům. Pokud se rozhodli jít studovat, zajímali se o nabídku vysokých škol, hledali typ školy, který by jim nejvíce vyhovoval. Školu si vybrali sami, někdy na doporučení známých.

Rabušicová a Rabušic (2008, s. 59) uvádí, že pokud chybí silná motivace ke studiu, nemůže být důvodem k jeho zahájení ani dobrá nabídka vzdělávacích programů.

Ne vždy platí, že zaměstnavatel, který vyžaduje zvýšení kvalifikace, požaduje konkrétní obor vzdělání. Respondenti uváděli, že zaměstnavatel, především ve státní správě, toleruje výběr školy zaměstnancem a po zaměstnanci požaduje pouze ukončené vysokoškolské vzdělání. V našem případě pouze jeden respondent musel splnit požadavek na vysokoškolské vzdělání, který vyplýval ze zákona, a aby mohl dál pracovat ve své profesi, musel začít studovat pedagogický obor.

#### 8.1.5 Kamarádi

Výsledky výzkumu potvrdily, že respondenti, kteří kladně hodnotili *sociální klima*, oceňovali především dobré vztahy mezi spolužáky a vzájemnou pomoc. „*Ukazuje se, že vzdělávací instituce neuspokojují jen vzdělávací potřeby.*“ (Beneš, 2014, s. 76).

Publikované výsledky studie Rothes, Lemos a Gonçalves (2013, s. 939-948) potvrzují, že vhodné *sociální klima* ve třídě posiluje vnitřní motivaci a sebedůvěru studentů.

Dobře fungujícími vztahy v kolektivu uspokojovali účastníci našeho výzkumu dle Maslowa svou potřebu náležení (Nakonečný, 2013, s. 190). Respondenti uváděli, jak je pro ně důležité sdílení s ostatními spolužáky; ti jsou pro ně velkou podporou ve studiu.

Helus (2018, s. 159) hovoří o „*sociálním sebepojetí*“. Potřebu sounáležitosti popisuje Nakonečný (2014, s. 564) takto: „*Člověk potřebuje jiného člověka již proto, že prakticky všechny své vlastní potřeby uspokojuje v interakci s jinými lidmi.*“ **Kamarádi** jsou ve výzkumu součástí tématu **Sociální klima**, které představuje 4 % všech témat.

## 8.2 Vnitřní motivace

### 8.2.1 Čas

Hlubkové rozhovory jsme realizovaly s jedinci v období starší dospělosti (hranici pro účely práce jsme stanovily na 50 let), kteří s blížícím se odchodem do důchodu stále více zohledňovali i svůj **věk**. Odchod do důchodu je pro respondenty reálnou a blížící se skutečností, a proto přemýšlejí o budoucnosti. Někteří konstatují, že lepším finančním ohodnocením si **přilepší k důchodu**. Zároveň vyjadřují i přesvědčení, že budou moci vykonávat práci jako dosud, avšak za výhodnějších finančních podmínek. Jiní uvažují o nové práci, v níž by setrvali až do důchodu.

Z námi provedeného šetření vyplynulo, že vzdělání se pro některé respondenty stalo potřebou reflektující určitý nedostatek (Říčan, 2010, s. 96,97). Ať už se jednalo o požadavek na zvýšení kvalifikace ze strany zaměstnavatele, nebo jejich vnitřní potřebu naučit se něco nového.

Výzkum potvrdil, že pro lidi v období pozdní dospělosti je důležitá „*potřeba otevřené budoucnosti*“ (Vágnerová, 2007, s. 263). Člověk dokáže mnohem lépe zvládat obtíže a nesnáze, pokud má před sebou vyhlídku na slibnou budoucnost (Plháková, 2004, s. 45).

Naopak studie Rothes, Lemos a Gonçalves z roku 2013 popisuje skutečnost, že čím více se lidé blíží k odchodu do důchodu, tím méně uvažují o vzdělávání; uvádí, že u osob starších 45 let klesá účast na vzdělávacích aktivitách. Jako jeden z možných



důvodů zmiňuje, že dospělí v tomto životním období již příliš neuvažují o dalším profesním rozvoji (2013, s. 939-948). Zjištění jsou tedy s našimi závěry v protikladu.

Při výzkumném šetření jsme dále zjistily, jak důležitou veličinou je pro studenty v období starší dospělosti čas. Zejména **čas** věnovaný studiu a přípravě na výuku je pro ně drahocenný. Proto se tento stává zároveň **zdrojem jejich motivace**. Beneš (2014, s. 76) konstatuje, že skloubení času, který je potřeba vyhradit a věnovat učení s rodinnými a pracovními závazky a povinnostmi, se podílí na rozvoji osobnosti a mezilidských vztahů.

### 8.2.2 Volní procesy – změna motivace

Jednání, při němž je chování jedince směřováno ke konkrétnímu cíli a které je řízeno vědomým úmyslem, nazývá Plháková (2004, s. 46) volním chováním úmyslným nebo záměrným.

Na začátku výzkumu jsme se zaměřily na prvotní impuls vedoucí jedince v období pozdní dospělosti k opětovnému vstupu do vzdělávacího procesu. Dospěly jsme k následujícím zjištěním: dospělí, kteří do vzdělávacího procesu vstoupili na doporučení nebo přímo s někým známým, se rozhodli rychle. Někteří hovoří dokonce o impulzivním rozhodnutí. Studovat začali proto, aby podpořili kamaráda, kamarádku. Nakonečný (2014, s. 227) uvádí: „[...] *motivы záměrného jednání mají emocionální kořeny.*“

Naopak respondenti, u nichž zaměstnavatel zvýšení kvalifikace nepožadoval, o studiu nějakou dobu uvažovali a přemýšleli. Studovat začali na základě vlastního rozhodnutí.

Zaznamenaly jsme, že u některých respondentů došlo v průběhu studia ke **změně motivace**. Během studia si uvědomili, že se jim po absolvování vysokoškolského studia otevírají nové možnosti uplatnění na trhu práce. Říčan (2010, s. 103) hovoří o motivačních stavech ovlivněných vnitřními podmínkami, umožňujících jedincům až „*spontánní nový vhled do vlastní životní situace*“. Změna se týkala tří respondentů a během výzkumu bylo zajímavé sledovat, jak se jejich motivace mění.

K uvažování o změně profese je nasměrovaly pro ně zajímavé vyučovací předměty. Uvědomili si, že změna práce by jim mohla zkvalitnit život tím, že by se mohli věnovat

činnosti s vyšším finančním ohodnocením, vedoucí zároveň k většímu vnitřnímu uspokojení.

Claire Duchesne (2016) poukazuje, s odkazem na teorii sebeurčení Deci a Ryana, na skutečnost, že pro člověka je důležitá potřeba růstu spojená s pocitem spokojenosti. Vnitřně motivovaní lidé vyhledávají věci, které je zajímají. V interakci s vhodným prostředím může vnější motivace přerůst v motivaci vnitřní.

U respondentů, kteří měli s dokončeným vzděláním spojeno pouze očekávání zvýšení platové třídy a s tím související vyšší finanční ohodnocení, zůstala motivace konstantní – stejná byla na začátku studia a ani v průběhu studia se nezměnila; *peníze* zůstaly hlavním motivátorem.

### 8.2.3 Osvojování učiva

Výzkum ukázal, jak respondenti vnímají učivo, jeho obsah a osvojování v celkovém kontextu vysokoškolského vzdělávání. Někteří neshledávají informace získané v průběhu studia ve škole užitečnými. Mužík (2005, s. 12) uvádí, že vnímání učiva dospělými souvisí s jeho využitelností v pracovním procesu. Respondent látku konfrontuje se svými vědomostmi a dovednostmi.

Vágnerová (2007, s. 254) uvedené potvrzuje: „*U většiny starších lidí dochází ke změně postoje k učení.*“

Výzkumem jsme potvrdily, že respondenti využívají spíše krystalickou složku inteligence než fluidní. Při studiu využívají a preferují své znalosti pojmů, se kterými dokážou dále pracovat (Helus, 2018, s. 165; Říčan, 2010, s. 83; Vágnerová, 2007, s. 83). Respondenti konstatovali, že lépe chápou a snáze se jim učí látka, s níž se již setkali. Negativně vnímají předměty s pro ně cizím obsahem. Jako důležité informace podporující jejich motivaci k učení vnímají ty, které mohou okamžitě uplatnit v konkrétní životní situaci (Duchesne, 2016).

Výzkum odhalil, jak přistupují lidé v období pozdní dospělosti k osvojování nové látky. Někteří konstatovali, že ačkoliv mají doma optimální podmínky k učení, nejsou schopni se soustředit. Stejně jako Vágnerová (2007, s. 248) uváděli zhoršenou koncentraci. Někteří respondenti vyjadřovali obavy ze zvládnutí většího objemu látky, například v následujícím ročníku. V době, kdy jsme výzkum prováděly, měli námi

oslovení respondenti ukončený 1. a 2. ročník vysoké školy a někteří už přemýšleli, jak zvládnou státní závěrečné zkoušky. Ve srovnání se svými mladšími spolužáky si uvědomují, jak je jejich věk ovlivňuje při osvojování nové látky (Vágnerová, 2007, s. 255).

Výzkum ukázal, že někteří respondenti začali studovat proto, aby se naučili něco nového. Současně si studiem zvyšují kvalifikaci, a tím mají i větší šanci na uplatnění na pracovním trhu. Nakonečný (2013, s. 179) uvádí: „*Každý jednotlivý akt chování může být projevem několika motivů.*“

To, že respondenti přistupují ke zvládnání učiva způsobem, že si jej rozloží do několika dnů a látku selektují na důležité a méně důležité informace, potvrzuje i Vágnerová (2007, s. 255), když říká: „*Starší člověk si musí učení jinak zorganizovat, je třeba počítat s delším časovým limitem.*“ Výzkumem jsme potvrdily, že respondenti třídí informace a zvýšenou pozornost věnují těm důležitým. Preferují odpovídající a jim nejvíce vyhovující formy a metody učení (Mužik, 2005, s. 12).

#### 8.2.4 Sebepojetí

Výzkum odhalil i to, jak vnímají respondenti sami sebe v průběhu studia. **Sebepojetí** se utváří v průběhu celého života, kdy si jedinec vybírá, co je pro něj důležité a zásadní (Helus, 2018, s. 156).

Na základě sebepoznání člověk hodnotí své schopnosti (Plamínek, 2008, s. 16). Respondenti zvládli přijímací zkoušky na vysokou školu a v průběhu minulých semestrů prošli zkouškovými obdobími. Poznali pocit úspěchu u zkoušek a postupu do dalšího ročníku. Postupně u nich docházelo ke změnám v sebehodnocení. Respondentka popsala své minulé neúspěšné vysokoškolské studium: “*No, protože jsem blbá a nedala jsem takový ty jako operační výzkum a statistika a logistika, jako jenom jsem to nedokázala*“ (R1).

Helus (2018, s. 157) upozorňuje, že někteří jedinci se sebenadhodnocují a jiní naopak sebebodhodnocují. Porovnávají své současné výkony s minulými, srovnávají se s ostatními lidmi.

Výzkumem jsme prokázaly, že lidé dnes studující ve věku pozdní dospělosti, mají spíše tendenci se podceňovat. Už při samotném rozhodování o studiu si moc nevěří.

Nevěří, že budou přijati, během studia mají obavy, jak zvládnou průběžné učivo, a nakonec i závěrečné zkoušky.

Sebepojetí je o citovém prožívání. „*Se sebehodnocením mohou souviset silné city*“ (Helus, 2018, s. 157). Důležitým citem je sebeúcta. Sebeúcta v nás podněcuje úsilí pracovat na sobě, abychom si sebeúctu zasloužili a zvládli i náročné situace. Se sebepojetím souvisí autoregulace, kdy je člověk schopen řídit své učení a volit pro sebe nejvýhodnější postupy k dosahování stanovených cílů (Helus 2018, s. 157, 184). Respondenti v našem výzkumu potvrdili, že při učení využívají různé techniky a pomůcky, které jim práci usnadňují.

### 8.2.5 Emocionalita

Nejpočetnější oblast, celkem více než 50 % z celkového počtu, tvořila témata **Pocity**, **Emoce** a **Čas**.

**Pocity** se v našem výzkumu se svými 15 % staly třetím nejzastoupenějším tématem. Respondenti vyjadřovali pocity, které jsme v práci během kódování rozdělili na kladné a záporné. Např. odpověď respondentky „*nechci zklamat zároveň i sebe*“ (R1) a „*že jsem skeptická*“ (R7) jsme kódovaly jako pocit záporný a jako pocit kladný jsme vyhodnotily odpověď „*a mě to přišlo jako úplně báječný*“ (R1). Výzkumem jsme potvrdily, že pocity tvoří významnou součást života a prožívání respondentů studujících v období pozdní dospělosti. Emoce a prožívání ovlivňují nejen motivaci, ale i samotné studium. Téma **Emoce** je ve výsledcích našeho zastoupeno v celkovém počtu témat 8 %. Na základě získaných výsledků lze konstatovat, že motivace a učení probíhá na **emocionální bázi** (Nakonečný, 2013, s. 185).

Vágnerová (2007, s. 256) uvádí, že lidé v tomto životním období dosahují „*emoční moudrosti*“, kdy dokážou své emoce dobře ovládat díky svým rozumovým schopnostem a životnímu nadhledu.

Při porovnávání výsledků našeho výzkumu a studií v práci zmiňovaných jsme v žádném výzkumném šetření nezaznamenaly otázky ani výstupy, které by se zabývaly emocionalitou a pocity dotazovaných respondentů. Výstupy našeho šetření ukazují na to, že oblast není příliš zmapovaná a zasloužila by si větší pozornost.

To potvrzují i výsledky studie Rothes, Lemos a Gonçalves (2013, 939-948), předložené na Mezinárodní konferenci o vzdělávání a psychologii vzdělávání 2013. Práce podtrhuje význam dalšího zkoumání proměnných u dospělých studentů, jejich motivaci ke studiu. Studie rovněž potvrdila, že u starších studentů převažuje vnitřní motivace.

Nabízíme zde proto další výzkumné otázky:

***Jakou roli hraje schopnost sebehodnocení lidí v období pozdní dospělosti v jejich rozhodování zapojit se znovu do formálního vzdělávání?***

***Existuje souvislost s jejich minulými zkušenostmi v období počátečního vzdělávání?***

***Může to být jedna z příčin jejich malé účasti na dalším formálním vzdělávání?***

### **8.2.6 Sebeúcta, osobnostní rozvoj, seberealizace**

Výzkumné šetření potvrdilo, jak je pro lidi v období pozdní dospělosti důležité ***posílení sebeúcty***. Pokud mají pocit, že jsou schopni se vyrovnat svým mladším spolužákům a kolegům potvrzují si tím svou hodnotu (Vágnerová, 2007, s. 263).

Dílní úspěchy ve studiu posouvají respondenty ke stanovenému cíli. Jsou na sebe hrdí, že dokázali dojít ve studiu tak daleko, a věří, že jej dokončí. Váží si sami sebe a někteří po ukončení studia očekávají úctu a respekt od svých rodinných příslušníků a kamarádů, kteří je ve studiu podporují. Emoce mohou posílit naši vytrvalost, jsou zapojeny do všech aktivit a podporují naše vytyčené cíle. Emoce jako radost z úspěchů a sebeúcta při zdolávání překážek mají dle Heluse (2018, s. 127) „*klíčový význam*“ v oblasti sebemotivování.

Někteří respondenti uváděli, že začali studovat proto, aby mohli více rozvíjet svou osobnost, aby se mohli zdokonalovat. Věří, že se po úspěšném absolvování studia budou moci seberealizovat. Hartl a Hartlová (2015, s. 524) definují seberealizaci takto: „*Seberealizace – naplnění, rozvoj, plné využívání schopností a vloh člověka; jedna z vyšších sociálních potřeb v hierarchii A. Maslowa.*“

Náš výzkum potvrdil, shodně konstatuje i Říčan, že tím, jak se respondentům dařilo studium zvládat, posilovali zároveň svůj pocit sebedůvěry (2010, s. 111, 112).

V publikaci *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice* (Rabušicová a Rabušic, 2008, s. 50) se uvádí, že pro celých 23 % respondentů byla seberealizace motivem k zahájení studia. V našem výzkumném šetření se **osobní rozvoj** promítl do 3 % z celkového počtu témat, jak je patrné z grafu č. 1.

Z dřívějších výzkumů vyplynulo zjištění, že „osoby, jimž bylo v roce 1990 dvacet až čtyřicet let, jako jeden ze silných důvodů pro návrat do školních lavic uvedly snahu o osobní rozvoj. Ten byl možná motivován nemožností studovat za dřívějších podmínek“ (Rabušicová a Rabušic, 2008, s. 50).

I naše práce prokázala, že respondenti velmi často srovnávají náročnost studia dříve a dnes. Ve výzkumné práci je **Pohled na vysokou školu** (VŠ) zastoupen 8 % v celkovém přehledu všech témat (viz graf č. 1). Respondenti v odpovědích uváděli, že dříve nebylo vysokoškolské vzdělání dostupné všem. Někteří měli osobní zkušenost a na vysokou školu nebyli v minulosti přijati. Většina respondentů vysokou školu studuje od počátečního vzdělávání poprvé a nevěděla přesně co od studia očekávat. Někteří respondenti byli překvapeni dnešní podobou vysokoškolského vzdělávání.

Naše studie potvrdila některá tvrzení o motivaci lidí v období starší dospělosti k dalšímu formálnímu vzdělávání, zároveň však otevřela prostor pro další možné otázky:

***Může být nedostatek informací o průběhu a obtížnosti vysokoškolského studia důvodem, proč se lidé v období starší dospělosti málo zapojují do formálního vzdělávání?***

***Jsou to obavy z náročnosti studia na vysoké škole, které posuzují starší dospělí v kontextu minulé doby a které je ovlivňují při rozhodování o zahájení studia?***

Motivace dospělých k dalšímu vzdělávání je velmi dobře popsána v teoretické rovině, chybí však praktické ověření těchto definic a teorií, protože výzkumy v této oblasti jsou zatím pouze ojedinělé (Průcha, 2014, s. 33). Za nejvýznamnější výzkumný projekt zaměřený na vzdělávání dospělých označil Průcha (2014, s. 33) publikaci *Učíme se celý po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice*, jež se stala výstupem těchto výzkumných šetření (Rabušicová, Rabušic, 2008).

Některé výsledky tohoto výzkumného projektu jsme konfrontovaly s našimi výzkumnými zjištěními.

## ZÁVĚR

Bakalářská práce na téma „**Motivace lidí v období starší dospělosti ke studiu**“ je rozdělena do dvou částí.

V první teoretické části jsme pro orientaci definovaly základní pojmy v oblasti motivace. Na základě dostupné literatury jsme charakterizovaly vnitřní a vnější motivaci. Potřeby jsme roztřídily a znázornily dle Maslowovy pyramidy potřeb. Motivační proces jsme sledovaly od uvědomění si určitého nedostatku až k dosažení cíle – uspokojení deficitní potřeby. Zaměřily jsme se i na frustraci, situaci, kdy k uspokojení potřeby nedojde. V další části práce jsme čerpaly poznatky z vývojové psychologie a věnovaly se vymezení období starší dospělosti. Zachytily jsme, k jakým změnám dochází u jedince staršího 50 let. Uvedly jsme, jak se člověk v tomto životním období vyrovnává se změnou sociální role nejen v zaměstnání, ale i v rodině. Poslední kapitola teoretické části práce se věnuje otázce vzdělávání. Definovaly jsme vzdělávání dospělých a stručně popsaly jeho rozdělení na formální, neformální a informální. Pozornost jsme věnovaly zejména formálnímu vzdělávání a netradičním studentům, kteří se od tradičních liší především věkem a formou studia.

Praktická část práce obsahuje výzkumné šetření. Výzkumnou metodu kvalitativního šetření tvořily hloubkové rozhovory. Pro sběr kvantitativních dat jsme využily dotazníkové šetření. Výsledky rozhovorů jsou kódovány a rozděleny do deseti hlavních témat. Jednotlivá témata jsou zpracována v tematické analýze, kterou jsme v jednotlivých kapitolách praktické části interpretovaly a doplnily ukázkami z rozhovorů. V diskusi jsme vyhodnotily výsledky hloubkových rozhovorů a dotazníkového šetření, ty jsme zároveň konfrontovaly s vybranými výzkumnými šetřeními a s teoretickými fakty získanými na základě studia literárních pramenů. Některé závěry a definice se nám podařilo potvrdit, avšak zaznamenaly jsme i závěry odlišné.

Z našeho výzkumného šetření je zřejmé, že některé otázky související s motivací lidí v období starší dospělosti nejsou dostatečně probádány, zejména otázka sebepojetí, emocí a pocitů. Na základě výzkumu jsme potvrdily důležitost emocionálního prožívání lidí v období pozdní dospělosti a citlivé vnímání potřeby sounáležitosti.



Výzkum jasně prokázal, jak důležité je sebehodnocení, které ovlivňuje motivaci i pevnost vůle překonat překážky a studium úspěšně dokončit.

V závěru diskuse jsme navrhly další možné výzkumné otázky, jež by nám mohly pomoci lépe pochopit:

***„Proč lidé v období pozdní dospělosti začínají znovu studovat?“***

## SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

### MONOTEMATICKÉ PUBLIKACE

ADAIR, John Eric. *Efektivní motivace*. Vydání první. Praha: Alfa Publishing, 2004. 178 s. Management. ISBN 80-86851-00-1.

ATKINSON, Rita L. a kolektiv. *Psychologie*. Praha: Portál, 2003, 751 s. ISBN 80-7178-640-3.

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2. aktualiz. a rošř. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014, 176 s. ISBN 978-80-247-4824-5.

BENEŠ, Milan a kol. *Idea vzdělávání v dnešní společnosti*. Vydání první. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 110 s. Andragogika. ISBN 80-86432-40-8.

BLATNÝ, Marek (ed.). *Psychologie celoživotního vývoje*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. 290 stran. ISBN 978-80-246-3462-3.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Vzdělávání dospělých v České republice v evropském kontextu: specifické výstupy z šetření Adult Education Survey 2011*. Praha: Český statistický úřad, 2014. 32 s. Lidé a společnost. Vzdělávání. ISBN 978-80-250-2548-2.

DVOŘÁKOVÁ, Miroslava a ŠERÁK, Michal. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. 169 stran. Varia; 56. svazek. ISBN 978-80-7308-694-7.

ERIKSON, Erik. *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. 2. přeprac. Praha: Portál, 2015. 147 s. ISBN 978-80-262-0786-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

GRUSS, Peter (ed.). *Perspektivy stárnutí z pohledu psychologie celoživotního vývoje*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 222 s. ISBN 978-80-7367-605-6.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015, 774 s. ISBN 978-80-262-0873-0.

- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vydání. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2018, 310 s. ISBN 978-80-247-4675-3.
- HILL, Grahame. *Moderní psychologie hlavní oblasti současného studia lidské psychiky*. Praha: Portál, 2004. 280 s. ISBN 80-7178-641-1.
- HOMOLA, Miloslav. *Motivace lidského chování*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n. p., 1977. 360 s. ISBN není uvedeno.
- HRABAL, Vladimír a Isabella PAVELKOVÁ. *Školní výkonová motivace žáků: Dotazník pro žáky*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2011, 27 s. ISBN 978-80-87063-34-7. Dostupné také z:  
[http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni\\_nastroje/24\\_Skolni\\_vykonova\\_motivace\\_zaku.pdf](http://www.nuov.cz/uploads/AE/evaluacni_nastroje/24_Skolni_vykonova_motivace_zaku.pdf)
- KASSIN, Saul. *Psychologie*. 2. vyd. Brno: CPress, 2012, 771 s. ISBN 978-80-264-0074-5.
- KOLMAN, Luděk, Pavla RYMEŠOVÁ, Hana CHÝLOVÁ a Lucie GRALTON. *Motivace, produktivita a způsob života*. Praha: Linde Praha, a.s., 2012. 191 s. ISBN 978-80-7201-892-5.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
- MILLOVÁ, Katarína, *Psychologie celoživotního vývoje: uvedení do moderních teorií*. Brno: Host, 2012, 126 s. ISBN 978-80-7294-699-0.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006., 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- MUŽÍK, Jaroslav. *Androdidaktika*. Vyd. 2., přeprac. Praha: ASPI, 2004, 146 s. Lidské zdroje. ISBN 80-7357-045-9.

- MUŽÍK, Jaroslav. *Soubor základních pravidel a dovedností pro lektorskou práci*. Vyd. 1. Praha: Institut pro místní správu, 2005. 59 s. ISBN 80-86976-02-5.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Lexikon psychologie*. 2. vyd. Praha: Vodnář, 2013, 658 s. ISBN 978-80-7439-056-2.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace chování*. 3. přeprac. Praha: Triton, 2014. 599 s. ISBN 978-80-7387-830-6.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie: přehled základních oborů*. Praha: Triton, 2011, 863 s. ISBN 978-80-7387-443-8.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie téměř pro každého*. Praha: Academia, 2004, 318 s. ISBN 80-200-1198-6.
- PLAMÍNEK, Jiří. *Sebezpoznání, sebeřízení a stres: praktický atlas sebezvládnání*. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Grada Publishing, 2008, 178 s. ISBN 978-80-247-2593-2.
- PLAMÍNEK, Jiří. *Tajemství motivace: jak zařídit, aby pro vás lidé rádi pracovali*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. 128 s. ISBN 978-80-247-1991-7.
- PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 2., rozšířené. Praha: Grada Publishing, 2014. 336 s. ISBN 978-80-247-4806-1.
- PLHÁKOVÁ, Alena. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia, 2004, 472 s. ISBN 80-200-1086-6.
- PLICHTOVÁ, Jana. *Metódy sociálnej psychológie zblízka: kvalitatívne a kvantitatívne skúmanie sociálnych reprezentácií*. Bratislava: Média, 2002, 350 s. ISBN 80-967525-5-3.
- PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2014. 152 s. ISBN 978-80-247-5232-7.
- RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC, (ED). *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice [online]*. Brno: Masarykova univerzita, 2008. 343 s. [cit. 2020-03-11]. ISBN 978-80-210-5859-0.
- Dostupné z: <https://www.press.muni.cz/knihy/projekty-nakladatelstvi/ucime>

- RYMEŠOVÁ, Pavla a Kateřina CHAMOUTOVÁ. *Průvodce psychologii osobnosti a sociální psychologii*. 1. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, katedra psychologie, 2017. 130 s. ISBN 978-80-213-2433-6.
- ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem: vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2014. 392 s. ISBN 978-80-262-0772-6.
- ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 6. revidované a doplněné. Praha: Grada Publishing, 2010. 208 s. ISBN 978-80-247-3133-9.
- SMĚKAL, Vladimír. *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadle vědomí a jednání*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2002. 517 s. ISBN 80-85947-80-3.
- STRAUSS, Anselm a Corbinová JULIET. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. 196 s. ISBN 80-85834-60-X.
- ŠVANCARA, Josef. *Emoce, motivace, volní procesy: studijní příručka k předmětu Obecná psychologie II (prožívání, jednání)*. 1. vyd. Brno: MSD, s.r.o., Psychologický ústav FF MU, 2003. 137 s. ISBN 80-86633-11-X.
- THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. 575 s. ISBN 978-80-262-0714-6.
- TOMAN, Ivo. *Motivace zvenčí je jako smrad*. 2. vyd. Praha: TAXUS International, s.r.o., 2010. 192 s. ISBN 978-80-87717-96-7.
- URBAN, Kamila (Ed.) a Marek URBAN. *Psychológia pre poradcov a poradkyně: Teoretické východiská a na riešenie zamerané techniky*. 1. vydání. Praha: Institut vzdělávání a poradenství ČZU, 2019. 140 s. ISBN 978-80-213-2994-2.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Obecná psychologie: dílčí aspekty lidské psychiky a jejich orgánový základ*. Praha: Karolinum, 2016, 413 s. ISBN 978-80-246-3268-1.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. 210 s. ISBN 80-7184-421-7.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II: dospělost a stáří*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 356 s. ISBN 80-246-0841-3.

VETEŠKA, Jaroslav. *Přehled andragogiky: úvod do studia vzdělávání a učení se dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál, 2016. 319 s. ISBN 978-80-262-1026-9.

VETEŠKA, Jaroslav a Tereza VACÍNOVÁ a kol. *Aktuální otázky vzdělávání dospělých: andragogika na prahu 21. století*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2011. 208 s. ISBN 978-80-7452-012-9.

## **SBORNÍKY**

DOPITA Miroslav a Filip SAHATQIJA. Netradiční studenti ve vysokém školství. In: Markéta Šupplerová (ed.). *Sborník z konference AEDUCA 2015, kterou 8. a 9. října 2015 uspořádala Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci*. 1. vydání, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019, s. 6-18. ISBN: 978-80-244-5485-6.

## **ZÁKONY**

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce. In: Sbíрка zákonů, částka 84.

Nářízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě. In: Sbíрка zákonů, částka 76. ISSN 1211-1244.

Nářízení vlády č. 302/2014 Sb., o katalogu správních činností. In: Sbíрка zákonů, částka 123. ISSN 1211-1244.

Nářízení vlády č. 304/2014 Sb., o platových poměrech státních zaměstnanců. In: Sbíрка zákonů, částka 123. ISSN 1211-1244.

Nářízení vlády č. 341/2017 Sb., o platových poměrech zaměstnanců ve veřejných službách a správě. In: Sbíрка zákonů, částka 117. ISSN 1211-1244.

Nářízení vlády č. 352/2019 Sb., kterým se mění nářízení vlády č. 222/2010 Sb., o katalogu prací ve veřejných službách a správě, ve znění pozdějších předpisů, a nářízení vlády č. 302/2014 Sb., o katalogu správních činností, ve znění pozdějších předpisů. In: Sbíрка zákonů, částka 147. ISSN 1211-1244.

## ELEKTRONICKÉ ZDROJE

DONATH-BURSON-MARSTELLER. *Vzdělávání dospělých v ČR. Průzkum vnímání problematiky vzdělávání dospělých u laické a odborné veřejnosti*. msmt.cz [online] [cit. 18.06.2020]

Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/zprava-z-pruzkumu-vzdelavani-dospelych-v-cr>

DUCHESNE Claire. Qu'en est-il de la motivation aux études des étudiants du postsecondaire? *EdCan Network*. [online]. 27.09.2016. [cit. 26.06.2020].

Dostupné z: <https://www.edcan.ca/articles/quen-est-il-de-la-motivation-aux-etudes-des-etudiants-du-postsecondaire/?lang=fr>

HUBÁČKOVÁ Šárka a SEMRÁDOVÁ Ilona. *Research Study on Motivation in Adult Education. Procedia - Social and Behavioral Sciences* [online]. Elsevier. 23 December 2014, 159, 396-400 [cit. 18.06.2020]. ISSN 1877-0428.

Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/journal/procedia-social-and-behavioral-sciences>. DOI: 10.1016/j.sbspro.2014.12.395

HRBÁČKOVÁ, Karla. Vliv metakognitivních strategií na rozvoj autoregulace učení. *Pedagogická orientace* [online]. Brno Česká republika: 2004, 14(1) [cit. 10.04.2020]. ISSN: 1805-9511. Dostupné z <https://journals.muni.cz/pedor/article/view/7949>.

CHOY Susan. *Nontraditional Undergraduates*, National Center for Education Statistics. Washington, DC: 2002. NCES 2002-012. Home Page, a part of the U.S. Department of Education [online]. [cit. 23.05.2020].

Dostupné z: <https://nces.ed.gov/pubs2002/2002012.pdf>

KROPÁČOVÁ, Sylvie, SLEZÁČKOVÁ, Alena., Aaron JARDEN. Škála vytrvalosti: Analýza psychometrických vlastností české verze pro dospělé. *E-psychologie*. 2018, 12(2), 27-40. Dostupné z <https://e-psycholog.eu/clanek/318>.

PAPAS, Christopher. La théorie de l'apprenant adulte de Malcolm Knowles. *Accueil - eLearning Industry* [online]. 05.08.2016 [cit. 06.03.2020]. Dostupné z: <https://elearningindustry.fr/andragogie-malcolm-knowles>

ROTHES Ana, LEMOS S. Marina a GONÇALVES Teresa. Motives and Beliefs of Learners Enrolled in Adult Education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* [online]. Elsevier. 7 February 2014, 1127, 939-948 [cit. 24.06.2020]. ISSN 1877-0428. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/journal/procedia-social-and-behavioral-sciences>. DOI: 10.1016/j.sbspro.2014.01.1252



## SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Obrázek 1	Maslowova pyramida potřeb .....	20
Obrázek 2	Emoce .....	26
Obrázek 3	Tematická mapa .....	47
Tabulka 1	Potřeby ve vzdělávání dle Vacínové.....	38
Tabulka 2	Četnost jednotlivých témat na základě tematické analýzy .....	45
Graf. 1	Témata dle tematické analýzy, procentuální vyjádření .....	46

## **SEZNAM PŘÍLOH**

Příloha č. 1    Rozhovory: R1 – R7

Příloha č. 2    Korelační tabulka

**Rozhovor R1, 15.05:2020, prostřednictvím MS Teams, 10:03 – 10:40**

**R1 = žena, 50 let, studentka 2. ročníku kombinovaného studia**

Na začátku se tě zeptám, jestli si vybavuješ tu situaci, kdy ses rozhodla, že půjdeš studovat na vysokou školu.

*R1: Vybavuju si jí naprosto přesně. Chceš jí popsat?*

Budu ráda, když mi jí popíšeš.

*R1: V tu chvíli jsem zřejmě ztratila mozek, nebo byl někde na výletě. Protože jinak to není možný, že bych takovou pitominu udělala. Smích. Ne, byla jsem zvyklána a ukecána, že je to strašně báječný, protože jsem si v té době dodělávala střední školu, dálkově a tak nějak jako tam do nás ryli, jak je to prima, jak ty holky, v ročníku, co jsou nad náma, jak se všichni přihlásily na vejšku, no tak já jsem si říkala, ahá, tak bych se taky přihlásila na vejšku, že by to bylo báječný. A protože náš jeden z obchodních partnerů učí ekonomiku v Plzni a nalákal mě tam na distanční studium. Tam jako to funguje trošičku jiný, než tady a mě to přišlo jako úplně báječný, tak jsem si řekla, tak nejsem zas tak blbá, že to dám, no. Tak jsem to nedala. Smích.*

Ty jsi říkala, že jsi studovala střední školu dálkově. To jsi studovala po kolika letech od ukončeného počátečního vzdělávání?

*R1: Myslíš jako po výučním listě, jak dlouho jsem studovala?*

Ano.

*R1: To neumím spočítat. Hele, maturovala jsem 2014 a výuční list mám 88. Neumím to spočítat, teď takhle z hlavy.*

Jasně. Takže ty jsi studovala střední školu, dodělávala sis maturitu a potom jsi říkala, že většina spolužaček mířila dál a zlákaly tě?

*R1: No, nakonec to byly tři a nikdy jsme s nimi nemluvili a oni tu školu ani nedodělaly, možná kdoví, jestli tam nastoupily. Ale prostě zblbly nás, šéf byl takovej plnej nadšení,*

*elánu, a tak jsem si řekla, že když je člověk rozučenej, tak jako proč to nezkusit. Protože nic horšího, než že to nedáš, se nestane. Protože člověk v tu chvíli byl takovej zblblej a pln optimismu. Jako já rozhodně nejsem studijní typ, takže mě to dost jako šokovalo.*

A ty sis tedy podala přihlášku ...

*RI: Dala jsem si přihlášku, ale tam se nedělaly přijímačky, tam se to distanční studium platilo. Tam se zaplatilo nějakých 18 tisíc a ten prvák sis navíc mohla rozložit do dvou let naprosto jako legálně, jakože buď jsi to zvládla za jeden rok, nebo to zvládla za dva. A pokuds to zvládla a mělas dostatek kreditů, tak jsi pak už automaticky přešla jako řádný student do druháku, kterej už byl zdarma.*

A to byla státní škola?

*RI: No, to je normální Ekonomická fakulta v Plzni. Akorát oni to mají udělaný, že buď budeš normálním stylem, jako to máme teď, uděláš přímačky do prváku a deš prvák, druhák, třetíák, jako my chodíme teď tady na IVP, nebo sis mohla zaplatit to distanční studium s tím, že prvák jsi mohla studovat dva roky, aniž by se někdo na něco ptal, aniž by to bylo podmíněný nějakýma kreditama a nemuselas dělat přímačky.*

Aha ...

*RI: A pak si do druháku už šla bez přímaček, jako tams prostě automaticky postoupila a nemusela jsi dělat přímačky.*

Řekla jsi, že jsi studium nedala. Znamená to, že jsi studium nedokončila?

*RI: No, protože, dobře, jak ti to říct kulantně... No, protože jsem blbá a nedala jsem takový ty jako operační výzkum a statistika a logistika, jako jenom jsem to nedokázala. Na tydle obory jako nejsem, nemám dostatečnou představivost a s tím, že tam jedeš jednou za 14 dní, to bylo taky, to bylo jenom soboty, 6 sobot. A jezdit do Plzně, mě pak už dost zmáhalo a prostě na to pochopení to byl strašnej fojr a já jsem to nedala. Tam šlo taky o to, že když jsem začala jezdit, tak ta fakulta byla v Husovce, což bylo asi 5 minut rychlé chůze, nebo 10 normální od autobusovýho nádraží.*

Aha ...

*RI: A oni se pak přestěhovali a celej tenhle úžasnej barák přestěhovali na okraj Plzně, na Borský pole, kde je prostě celej ten vysokoškolskej kampus, něco jako Suchdol a tam jsem prostě jela hodinu.*

Takže ta škola se pak přestěhovala ...

*RI: Jo, takže jsem jela hodinu do Plzně a hodinu po Plzni, protože to bylo naprosto strašný. Sice jsme jezdili od půl 10, ale oni nám hodili třeba zkoušky v sobotu od 8. A já jsem se tam prostě nedokázala autobusem na tu 8 dostat.*

Jasně, rozumím.

*RI: Takže to bylo jedno s druhým. Hele, já jsem kolikrát jela domů a v tom autobuse jsem normálně brečela. Víš, měla jsem opřenou hlavu vo sklo a tekly mi slzy, protože jsem si říkala, tohle nedám. A nedal jsem, no.*

A pak jsi tedy nastoupila do práce ...

*RI: Pak jsem změnila novou práci. Pak jsem změnila práci, tak jsem ještě jezdila ten rok do práce. Tam jsem si myslela, že si ten druhák můžu znova zvopáknout, a oni mi řekli, že jako jsem spadla z višně, Smích, takže jsem celá vykulená běžela za říd'ou, co mám dělat a ona řekla, ať jdu teda a tím, že už jsem měla čerpaný nějaký studijní volna, a to bych asi musela, kdybych už nepokračovala, tak bych to musela nahradit, tak jsem si v podstatě dala roční pauzu a nastoupila jsem tady na IVP. Už tak jako z pozice, že jsem musela. Protože i na tu mojí pozici je požadovaný Bc.*

Takže ty jsi musela, protože ...

*RI: Naše paní ředitelka je strašnej fanda do vzdělávání a podporuje to. Jo, což je fajn. Takže ona nenápadně do toho tlačí ty lidi, když to nemají a potřebujou to, ona jim to tak šikovně podá, že pak máš výčitky, když to neuděláš, nebo tam nejdeš. Ale v podstatě, pro svojí práci .... Mohla bych tu práci dělat i bez těch písmenek, ale jsem bitá na penězích. Nejde o to, že by mě vyhodila, to rozhodně ne. A dokonce tam by to bylo problém až v nějakém, třeba soudním sporu, kdyby tam se ucházel o práci ve školství na týdle pozici někdo, kdo to studium, vzdělání má a říd'a by ho nevezala a on by se chtěl kvůli tomu žalovat, prostě hypotéza. Tak by to prohrála, protože on by na to měl nárok, kdežto já ne. Oni se ty lidi tam samozřejmě nehrnou, že jo, takže tohle nehrozí, ale prostě naše ředitelka je skvělá a člověk ji tak nějak nechce podryvat*

*takovejdlema věcma. A to o tom IVP už jsem věděla od kolegyně, která tam chodila před tím, takže jsem to zkusila prostě, jakože poslední křeč.*

Proč říkáš poslední křeč? Co to znamená?

*RI: Protože kdybych nedala ani tohle, tak už to znova zkoušet nebudu. Jako nebudu nikde. Jako lehčí, než tohle už to bej nemůže. Asi takhle.*

Myslíš, že tady to je lehký?

*RI: Myslím si, že ... Já to snad ani nechci nazvat jako vysokou školu. Myslím si, že je to procházka růžový sadem, ač se nám to kolikrát nezdá, ač brbláme, tak třeba oproti tý Plzni je to úplně vo něčem jiným. To je fakt jako vo přístupu, vo množství úkolů ... o náročnosti při zkouškách, tak tohle je teda fakt pijánko. I když člověk má trojky a kašle na to. Tím, že můžu srovnat. Kdybych to srovnat nemohla, tak bych si představovala, jako že asi je to hrozně těžký.*

Ticho ...

*RI: Blbě se učim, jakože nemám studijní návyky nějaký, neumím se učit, dělá mi to problém se něco naučit, nebaví mě to, netěší mě to, nechce se mi, nedokážu se do toho dokopat, ale furt jako je to... Furt je to jako .... Tady je to pohodový. Jako neznám školu, kde by se tě zeptali a kdybyste chtěli ten termín na zkoušku? Smích. Bude vám to vyhovovat v pět večer? Vy chcete až v půl šestý? Víš, co, jako ...*

Co si myslíš, že ti pomáhá zvládat studium na téhle škole?

*RI: No, jednoznačně vy. Ty, Bára, Cigi, smích a dokopání jako od řidi. Potřeba těch písmenek mě tam drží, pak ten pocit, že kdybych to nedodělala, tak tu říd'u strašně zklamou ...*

Písmenka myslíš titul?

*RI: Ano. Pak se přiznám, kdybych to nedodělala, tak to zklame i mě.*

Hm, proč by tě to zklamalo?

*RI: No, že sem takovej debil, jakože jsem si myslela, že třeba nejsem. Smích.*

Takže si tím chceš také něco dokázat?

*RI: No jasně.*

A co si chceš dokázat?

*RI: To já vůbec netuším. Smích. Že asi nejsem tak pitomá, taková marná, jakože, prostě já nevím, když už to dělám, tak to přece dodělám, tak snad jako se dokopu. Vůbec netuším, jak budu psát bakalářku a jak jako se budu učit na státnice, když jako standartně si sedám ke skriptům večer, nebo den, nebo dva dny před tím, to jako nevím. Já nevím, co si chci dokázat, že se dokážu překonat ...*

Překonat co?

*RI: Tu svojí nechuť k tomu. Že překonám sama sebe, abych se přinutila, abych to nevzdala. Jako většinou nemám ve zvyku vzdávat věci. Jsou to výzvy pro mě, ale kdyby mi řekli nemusíš, tak tam nepudu. Smích.*

Kdyby ti to řekla ředitelka?

*RI: Hele, ona mi to v podstatě řekla. Já jsem se s ní jednou o tom bavila, jak mě to strašně láme a ona řekla, hele, jestli tam chodit nechceš, že fakt jako nechceš, tak tam nechod'. Smích. Ale to už pak jako takový blbý vůči ní, která mi poskytla veškerý studijní volno, která mi hledá, pomůže s praxí, která mi hledá nápady, nebo je mi i pomocná radou nějakou. V podstatě se mě snažila i v té době, kdy jsem jezdila do tý Plzně nějak doučovat a třeba i tu statistiku, tak vůči ní by mi to přišlo blbý, že jí zklamou. Protože z neznámých důvodů ona má o mě nějaký mínění zajímavý ... Smích. Což mě trochu děsí, protože já to samozřejmě vidím jinak, ale ...*

Takže nechceš zklamat ředitelku ...

*RI: Nechci zklamat ředitelku, nechci zklamat zároveň i sebe, protože takový, jakože něco nedokážeš. Já si to neumím přiznat, že něco nedokážu.*

A co třeba rodina? Podporuje tě?

*RI: Ticho... Hele v mé rodině široko, daleko nikdo vysokoškolsky vzdělanej není. Takže jsem vůbec netušila, do čeho jdu. Absolutně. Když se chci na něco zeptat manžela, tak ten mi řekne, no jo, tak ale seš na vysoký škole, počítej, že to jako není lehký. Tak mu vždycky řeknu, děkuju. Smích. Víš, předstírám, že se učím a vymejšlím si takový jakože, že nemůžu dělat tohle, protože se učím... Hele, pod', já potřebuju tady odtáhnout ledničku, jemu to zase nedochází, že když už se i učit jako chci, že jako se mi úplně nehodí dělat nějaký jiný práce. Smích. Ale to není jakože by mě nepodporoval,*

*nechci říct, že je mu to jedno, to asi není, myslím, že i on je na to nějakým způsobem hrdej, jako jo, možná si naivně myslím ... Smích. Ale aby jako, hele, běž se učit, já udělám čaj a držím ti palce, to ne. To pak maximálně, když mu napíšu, že mám jedničku, tak mi napíše šprtka a to je všechno. Smích. Ale nevnímám to jako nepodporu, nebo tak. To rozhodně ne. Hele, nevadí mu to. Třeba když si vezmu, co vyprávěly ty holky v Plzni, jaký mají doma kvůli tomu problémy, to jako nepochopím.*

A jaký měly problémy?

*RI: No prostě, jakože měly malý děti a manželovi to vadilo, že jezděj do Plzně a že se učeť a že asi nemá teplý večere a že se mu nevěnujou. Já nevím, jako, ale vždycky říkaly, jak mají doma problém kvůli tomu a jak se hádaj a že nemohly tohle ...*

Aha ...

*RI: Ale to nebylo, že bych se nima vo tom bavila. To spíš, že zaslechneš, že si povídaj. To zas takový debaty nebyly. To bylo s těma holkama, co doma, hele no, blbý, jako jsem se nemohla učit, víš, takový ...*

A když porovnáš to studium v Plzni a tady, co tě napadá?

*RI: Určitě hraje roli to, že se víc přátelíme, protože tam byly ty holky všechny z Plzně a já jsem jezdila z Prahy. A já jsem prostě byla jako bokem. A já, jak jsem introvert a nechci si pouštět lidi k sobě, já jsem tam neměla žádnou přízněnou duši.*

Ticho

*RI: Kterej by mě táhnul, jako třeba mě táhnete vy. Smích.*

Myslíš, že tě někdo táhne?

*RI: Hele, jako určitě.*

Myslíš, že sama by ses takhle nesnažila?

*RI: ... Možná by to bylo podstatně horší a náročnější. Nevím, jestli bych jako .... Hele, ten kolektiv, a to že jsme jako spolu a nemám s nima problém .... Ale vy jste tam kolem mě, který fakt mám ráda a to, že šel Cigi se mnou, no já nevím, co bych bez něj dělala. Smích. Že máš takovou tu podporu i v práci, že si voba svorně vždycky sednem a zanádváme si a pak zatnem ty zuby a pomůžem si.*



A když si vzpomeneš třeba na ten první semestr a vzpomeneš si na ty první zkoušky, co sis říkala? Jaký si z toho měla pocit?

*RI: No, možná jsem si představovala, že to půjde líp ... .. Asi jako spokojenost, že to bude. Jo, asi pocit, že to bude. Že když to člověk nedokáže tady, tak už by fakt bylo smutný.*

Umiš popsat ten pocit, kdy si řekla, že to dokážeš?

*RI: No, že to tak až zas nebolelo. Smích. Člověk nebyl tak strašně vystresovanej. Jo to víš, že tam choděj nervy a člověk se pak klepe, ale ... .. Nevím, jestli ti umím na tuhle otázku odpovědět nějak inteligentně.*

Myslíš, že každá odpověď musí být inteligentní? *Smích.*

*RI: Smích. Co mi dalo přesvědčení, že to dokážu? Nevím, jestli jsem nad tím takhle přemýšlela. Já to prostě беру tak, že to tak plyne, že to přijde a zas to odejde ... Smích ... Beru to jako nutný zlo ...*

To myslíš jako zkouškový? Že to přijde a zase odejde?

*RI: Smích. Přesně tak. Smích. Protože si řeknu, tak, a zase až v dubnu. Dva měsíce přežiju a zase bude dobře.*

A ještě si mluvila o studijních návycích. Vždyť teď jsme se o tom hodně učili ... Zapracovala jsi na to sobě trošku, pomohlo ti to nějak?

*RI: Smích. Ne. Smích. Vždycky si říkám, začnu se učit tak týden dopředu. Pak otevřu a řeknu si, tak dneska ještě ne, Smích. A zítra si řeknu, ještě mám čas...*

Máš pocit, že se nějak změní tvůj život, až absolvuješ školu a získáš titul?

*RI: Jistě, že se změní. Budu číst brakovou literaturu. Víš jak dlouho jsem si nepřečetla normální knížku? Samý skripta. Už se těším, až budu číst úplně normální knížky. Smích. Mě se hrozně uleví. Jinak se to vůbec nezmění, jenom se mi hrozně uleví. Spadne ze mě takovej ten, jakože už nemusím, že nebudu nic hrnout před sebou a když budu sedět a válet se celý odpoledne v křesle, tak z toho nebudu mít výčitky.*

A ty máš výčitky, když se dnes válíš celý den v křesle?

*RI: No, samozřejmě. Ale dneska, tím, že mám ty zkoušky hotový, tak ty výčitky nemám. Ale když vím, že mám napsat seminárku, mám nějaký úkol, nebo něco, tak pak jako ty*

*výčitky mám. Protože jsem si na to vyhradila ten čas, že jsem to chtěla udělat a místo toho to nedělám, ale těším se na ten čas, že už to budu mít za sebou.*

Co budeš dělat, až to budeš mít za sebou?

*RI: Myslíš, čím budu vyplňovat svůj volný čas?*

Ano

*RI: ... Tak třeba budu zase jezdit na chatu, kam teď o víkendech jezdím jenom jednou za čas a budu se válet tam. Smích. Prostě nemůžeš po mě chtít moudra, jak se to změní. Těším se, až nebudu mít před sebou nebo nad sebou ten meč a nebude mě jako ... Hele, já netvrdím, že se nerada učím, já mám ráda nové věci, ale takový, který mě v něčem posune. Tahle škola, s prominutím, není to ve zlým, tahle škola mě neposune nikam. Mě nepomůže v práci, mě nepomůže k jiné práci. Já furt budu za tím stolem, furt budu ráda, když tam budu sama, když tam nikdo nepoleze a furt mi nebude vadit, když bude Corana a já budu muset být dva měsíce doma. Ta škola mi v tom nepomůže. Kdyby to byla škola. Třeba já jsem v tý Plzni ... to byla ekonomka a jsem si tak jako myslela a měla jsem takovou tu představu, že když máš obor finance a účetnictví, že se budeš učit finance a účetnictví. A ne že se budeš učit, jak máš rozplánovat nákladůk, kolikrát musí jet s tyčema, který jsou dlouhý pět metrů a musejí být rozvezený do skladu a musejí být nařezaný ještě na další tři míry. Kolikrát se musí votočit a kolik jich musí naložit. To, prostě jako, proč? I když ta škola na to byla zaměřená, tak stejně tam nebyl ten program, ten předmět účetnictví, byl jenom jeden. A ostatní byly .... Já nemám problém chodit na jakýkoliv účetní školení, tam se dozvídat nové věci, co mě pomůžou v práci, to je jako v pohodě. Ale co budu dělat, až to skončí? Voddechnu si. Není to, že bych se něčemu věnovala víc, protože děti jsou dospělí, těm už se moc věnovat nepotřebuju, děti nemají, takže vnoučatům se věnovat nepotřebuju, keramice se budu věnovat asi úplně stejně a budu se věnovat sobě. Zamyslet se nad životním stylem, věnovat se stravě, jak jíst zdravě, po zdravotní stránce. To pořád odsouvám, protože mám podvědomě pocit, že, když to budu dělat teď, tak si ubírám ten čas na školu, kterej stejně tomu nakonec nevěnuju a pak se mi to mele ještě víc. Ale nevím, já jsem vždycky strašně ráda četla, tak třeba prosedím celý odpoledne s knížkou.*

A ještě něco tě napadá?

*RI: Nevím. Těším se na to, až to bude pryč a nebudu mít takovýho strašáka a rozhodně mě nikdo na žádnou další školu nedostane.*

Takže dál už bys pokračovat nechtěla ...

*RI: Ne*

Myslíš, že se ta motivace u tebe nějak změnila během studia?

*RI: Myslím, že ne.*

Hm

*RI: Furt je tam jako že to člověk vlastně potřebuje, že to nebylo takový jako nějaký vlastní rozhodnutí. Tak co jako bych ted' dělala? Tak budu paní doktorka. Tak si vystuduji nějakou školu. Smích. Tak to ne. Ale je furt jako ta potřeba, že to prostě potřebuješ do té práce.*

To je ale potřeba paní ředitelky?

*RI: No, podle tabulek to prostě to mít mám. Podle platových tabulek jako správně bych ten titul mít měla, abych měla odpovídající kvalifikaci na toto obsazené místo.*

Aha ...

*RI: A tohle je to nejmenší, co proto můžu udělat. Já když jsem přemýšlela, na jakou školu po té maturitě, tak jsem strašně chtěla jít na archeologii, nebo něco historickýho, mě tohle strašně bavilo. Ale za prvý, neotvírali to dálkově, studijní předmět němčina, nazdar, hotovo, konec prostě, latina, němčina ... standartní předměty. A to mám kamarádku, která tu latinu učí. Ale prostě, ... Tak kdyby pak bylo třeba takový ty univerzity třetího věku, tak tam to už nemáš klasický studium, tam faktu už studuješ jenom to, co chceš. Tak to nevylučuju. Tak to už je spíš takový to pro radost. A ted' úplně odbočím. Sousedka na chatě, důchodkyně, jezdí do Prahy, jednou tejdně, nevím, jestli ještě letos, ale v rámci tohoto celoživotního vzdělávání, je jí 100 plus, oni jezdí po Praze a učeť se o kostelech.*

O kostelech?

*RI: To mi přijde strašně zajímavý. To mi přijde hrozně fajn a tohle je věc, kterou si dovedu představit. Ale nedovedu si představit, že bych jezdila do Olomouce, kdy bych*

*se učila v podstatě to samý, co teď. Nemyslím, si, že by se motivace v průběhu let změnila. Tak je to takový to z donucení.*

Z donucení?

*RI: To donucení tam pořád je. Možná, že tam nechodím s takovým odporem, protože jsem našla nové kamarády, ale jestli ta motivace se změnila, to nevím.*

A ještě něco tě napadá?

*RI: To je těžký. Já nad sebou tak nepřemejšším, abych vedla hovory sama se sebou, jestli mě to něco dává, nebo nedává, já to prostě беру jako nutný zlo, se kterým jsem schopná bojovat.*

A když se vrátím na začátek našeho rozhovoru... Když jsi poprvé nedokončila vysokou školu, jaký jsi měla pocit? Byla jsi našťvaná, zklamaná ...

*RI: Hele, já jsem byla rozčarovaná, protože jsem nečekala, že jí nedodělám. Já jsem žila v přesvědčení, že to jde, protože jsem ještě teoreticky měla možnost si to rozložit, protože spousta lidí si i ten třetí rok rozložilo, že to dělali až vo rok pozdějc, tak mi přišlo, proč bych si to nemohla vyplácet teď jako. Člověk netušil, že může bejt ještě hůř. Já jsem tam volala do tý Plzně, já bych si chtěla podat žádost o zopakování ročníku, jak to mám udělat? Na studijním mi řekla, no nijak, nemáte kredit, tak jste skončila. Já koukala na ten telefon jak vyvoraná myš, protože tuhle variantu jsem neočekávala, naprosto. Takže se přiznávám, že mě to tak šokovalo, že jsem se i rozbrečela. Šla jsem k ředitelce a takovej ten histerickej pláč, že jako strašná legrace a u toho ti tečou slzy, jakože jsem to pos..., jako totálně...*

A byla ti ta zkušenost k něčemu dobrá při studiu téhle školy?

*RI: Hele, možná jo, přečetla jsem si studijní řád. Smích, Smích.*

Smích

*RI: Asi mi to pomohlo. Asi jsem si řekla, že tohle musím dodělat. To bych asi zklamala sama sebe, že jsem takový jelito. Člověk přece jenom o sobě nějaký mínění má ...*

Máš pocit, že bys mi chtěla ještě něco říct?

*RI: ... Myslím, že ne.*

Neopomněly jsme něco? A co třeba kamarádi?

*RI: Já má takovej pocit, že můj okruh kamarádů mě podporuje víc, než celej můj manžel. ... Tím, jak v okruhu nikoho nemám, vlastně nemám kam jít pro radu. Já můžu jít pro radu k vám.*

Aha

*RI: Pak mi někdo řekně, ty jsi dobrá. No, to je mi prd platný. Hm, to bys nedala, tak až to doděláš, tak to asi pořádně zapijem, nebo taky ne.*

Ticho

*RI: Ještě k tomu, jak můžu srovnat to studium tady a tam. Tak to se nedá srovnat. Ani co do obsahu, ani množství, to jsi nedělala nic jinýho, než psala, furt, hrůza. Já se neumím rozepisovat, ale tady mi někdy ty předměty sedly a šlo to samo. Někdy jsem se tak rozepsala, až jsem se sama překvapila. V tý Plzni se to fakt jako nedalo. Tak se divím, že tady někdy nadávají, ale vlastně neví, o čem mluví. Já jsem to zažila, tak můžu srovnávat. To je můj názor. Třeba jsou i jiný školy, který jsou v pohodě, to zas nemůžu všechno srovnat. Ta ekonomka v Plzni je docela dobrá, ale něco tam po tobě chtějí. Když to porovnáš tady, tak prudí to, ale dá se to.*

A napadá tě ještě něco na závěr?

*RI: Ale stejně, když se podívám, že teď už řeším bakalářku, že už se to blíží, že jsem se dostala tak daleko... Že bysme to opravdu dali? A teď už věřím tomu že jo, že by člověka muselo něco sakra zlomit, aby se na to vyprd. Že když to máš všechno za sebou, tak to nevzdáš.*

Děkuji ti, za příjemně strávený čas a za vyčerpávající odpovědi.

**Rozhovor R2, 16.05:2020, prostřednictvím MS Teams, 13:00 – 13:35**

**R2 = muž, 60 let, student 2. ročníku kombinovaného studia**

Vybavuješ si tu situaci, kdy jsi začal přemýšlet nad tím, že půjdeš studovat vysokou školu?

*R2: ... No ... Trochu, když mě, když mě ... kolegyně v práci začaly přemlouvat. Ať jdu s nima.*

Takže tebe začaly přemlouvat kolegyně v práci.

*R2: Přesně tak.*

A ty sám jsi o tom nepřemýšlel?

*R2: Já jsem o tom přemýšlel, ... ale v podstatě tak jako jenom, jako ..., pro mě nedůležitý ... činnosti. Která už, ... prostě pro mě už to nemělo nějaký valnej, valnej smysl, ... no.*

Proč myslíš, že to nemělo smysl?

*R2: ... No tak, na těch pár let, co mi zbývají do důchodu. Smích. Tak to bylo ... No a pak jsem se vlastně rozhodl k tomu, nebo převážil takovej ten, ... takový ty důvody ... Jednak mi ještě zbýval nějaký čas, volnej, ... že jsem si říkal, že to zkusím, jestli to teda zvládnou s tímhle tím volným časem, něco .... Tam hrálo ještě roli, že, když by se to povedlo, tak bych si pak finančně přilepšil, k důchodu. Smích. Prostě, prostě to zkusit, no. Něco dohnat, zkusit to, ale není to úplně .... Kdybych do toho nešel, tak by se vůbec nic nestalo.*

Takže si chtěl vyplnit volný čas ...

*R2: To nebylo, že bych chtěl zaplnit volný čas, jenom jsem tak jenom usoudil, že ještě nějaký volnej čas mám, že by se to možná dalo zvládnout.*

A chtěl sis to zkusit, jestli to zvládneš ...

*R2: Jo, ano. No, no, no, takhle asi.*

A co se tedy stalo, že jsi podal přihlášku?

*R2: ... No ... Nestalo se v podstatě nic, prostě jsem šel a podal jsem přihlášku. Smích. Ale když jsem se tedy rozhodl, že to zkusím ... tak jako s tím, že do toho jdu naplno. Že to nebude jenom takovej ten, že to zkusím a nebudu nic dělat, jo ... to zase ne. Takže, když jsem se rozhodl, tedy když mě ty kolegyně přemluvily, že jdou a ať jdu s nima ... a když jsem se potom rozhodl, no tak jsem byl první, kdo tu přihlášku dal, že jo ...*

Takže si přihlášku podal hned, když jsi se rozhodl ...

*R2: No, já jsem o tom nějakou dobu přemýšlet, ale když jsem se potom rozhodl, tak už jsem do toho šel.*

Takže sis podal tu přihlášku, řekl sis, že to zvládneš, že si finančně přilepíš k důchodu a šel jsi do toho s tím, že se tomu budeš věnovat naplno.

*R2: No, no ... Bylo mi jasný, že se budu muset učit, že do toho budu muset věnovat nějaký čas, nějakou energii, nějaký nervy.*

A když jsi nastoupil do školy, bylo to podle tvých představ a očekávání?

*R2: No, to bylo něco šílenýho. Smích.*

Proč šílenýho? Smích.

*R2: No, když jsem přišel do té školy, tak první, co jsme hráli, bylo Zajíček v svý jamce, vždyť si to pamatuješ ... Smích ... to bylo úplně, to bylo něco hroznýho ... Jednak jsem věděl, že ta škola není úplně jaksí, ... no, jak to říct ... Dneska vysoký školy jsou ... u nás ... a snad i jinde ... ale hodnota toho studia je ... někde nějaká a někde úplně jiná, ... to se prostě nedá srovnat ... No, a my jsme hold na vysoký škole, která ... Já jsem nevěděl, co od toho čekat, ale nějak jsem tušil, ... a to tušení mě nezklamalo ... a v podstatě to chápu jako tříletý kurz, kterej by šel absolvovat třeba nějakým měsíčním školením ... kurzu ... prostě ... není to vysoká škola, která by se dala srovnávat s nějakou vysokou školou, kde se člověk skutečně něco naučí, že jo ...*

A ty máš nějaké takové srovnání, nebo proč si to myslíš?

*R2: No, já si to myslím, protože to srovnání nějaký mám, žejo ... Když si představím, že bychom studovali třeba medicínu, nebo že bych chtěl studovat nějaký ... VŠCHT, žejo ..., kde jako se učíš skutečně jako nějakou odbornost ... Kde získáš nějakou kvalifikaci v nějakým ... vědeckým oboru, žejo ... Tady to je ... co to je? To je prostě*

*... no nevím ... ze všeho ... Tam jsou jako nějaký studijní obory, nebo předměty ..., kde z každého dostáváme kousek něčeho ... psychologie, jo prostě ... já nevím, neovládáš psychologii, nebudu ovládat psychologii ... to je prostě seznámení se s nějakým oborem a to je všechno, tam to skončí, žejo ...*

Než jsi nastoupil na školu, říkal sis

, že to zvládneš a potom, když jsi viděl tyhle začátky, jak jsi říkal, že jsi byl rozčarovaný ..., říkal sis pořád, že to zvládneš, že to dáš?

*R2: Já jsem nebyl rozčarovanej. Mě to naplnilo moje očekávání, ale že to bude až taková legrace, to jsem ... Prostě no, ... v mnoha ohledech je to legrační ...*

Co očekáváš od dokončení studia?

*R2: Když už jsem to začal, tak že už to dokončím. A pak teda budu mít nějakou lepší pozici v práci. Ne, že budu mít lepší pocit ze sebe, že sem to udělal, ale budu .... Jediná výhoda, kterou to pro mě bude mít, že se zapíšu do okénka, jakési státem vytvořené tabulky, která mi umožní ... získat nějaké lepší postavení na pracovním trhu ... a ... to je celý.*

Takže ty studuješ proto, abys postoupil v tabulce platových tříd a zvýšil se ti plat.

*R2: Jo, jo. Že budu mít nějakou papír, ... kterej si můžu nalepit na zed', nebo předat nějakému úředníkovi k nahlédnutí. Ale, což neudělám, protože doufám, že vydržím tady v té práci, v který jsem. ... Akorát že budu mít jiný tabulkový ... jinou tabulkovu pozici.*

Takže tvoje práce se nezmění.

*R2: Nene, ne. Mě se nezmění vůbec nic. V práci, v životě. Vůbec se nic nezmění.*

A čím si budeš vyplňovat volný čas?

*R2: Já mám poměrně stabilně zajetý životní způsob a styl a ten se taky nezmění.*

A napadá tě ještě něco?

*R2: No ...*

Co ti pomáhá vytrvat ve studiu?

*R2: Smích ... No ... Jednak, já se tam poměrně dobře bavím ... Smích ... Přiznávám, že jsem měl takový zaječí období ...*



A čím bylo způsobené to zaječí období? Vybavuješ si, kdy to bylo?

*R2: Zbytečností toho tráveného času. Hlavně tedy v prváku, na konci prváku, na začátku druháku ... kdy jsem si vlastně, ... kdy mi ... vyhřezla zbytečnost toho studia, nebo ... hodnota! Hodnota, že je to zbytečný, že se stejně vůbec nic nenaučím. Pro mě to žádný, nový ... zásadní poznatky ... kdybych se naučil něco, co bych pak využil, jo ... Já nevím, jestli je tam někdo takovej, kdo ... informace, který tam získá ... potom ... využije v nějaký svý profesi. Já si myslím, že ne, že prostě ...*

Takže informace, které získáváš ve škole, ti připadají jako nevyužitelné.

*R2: No, naprosto nevyužitelný, protože, když ... když nějaký informace, který z tohohle našeho studia vyplynou, pro někoho ... stačí vědět jenom, kam se podívat a ten člověk to stejně může zjistit, ... bez toho, aniž by měl nějaký papíry, nebo, nebo nějaký dvě písmenka před jménem ... to je prostě ... Když budu chtít znát něco vo ... studijních programech, nebo ... vo ... RVP, nebo něco z pedagogiky, tak se na to podívám, něco se naučím sám, nebo, když to budu potřebovat, tak si dovedu ty informace vyhledat ...*

Myslíš, že informace, které dostáváme ve škole, jsi schopen si sám vyhledat a sám s nimi pracovat.

*R2: ... Jo. Ano.*

Proč tam tedy zůstáváš?

*R2: ... No, částečně tím, že mě přemluvily kolegyně, Smích ... Ne, to zlehčuju ... asi by mi bylo líto tý předešlý ztráty času, kterej sem tam strávil... a prostě jsem si řekl, že to zkusím dodělat a ... budu mít pokoj. Že to není už tak dlouhá doba, abych to nedodělal.*

Takže to chceš dodělat?

*R2: Pokusím se to dodělat, ale ROZHODNĚ, v žádným případě nejsem člověk, kterej, když to dodělám, budu mít strašně krásnej pocit, že jsem vystudoval vysokou školu.*

Takže ty nebudeš mít krásnej pocit, že jsi vystudoval vysokou školu?

*R2: Já budu mít krásnej pocit z toho, že sem to tam vydržel. Já to myslím vážně, že jsem prostě vydržel ... Kdybych měl studovat vysokou školu, skutečně, nějakou, kde bych vědomosti, ... který by mě opravňovaly k nějaký činnosti, řekněme ... s nějakou vědeckou činností, jako jsou třeba právě ty technický obory, já nevím ... právo ...*

*medicína ... Jo, vysoká škola, kde člověk získá opravdu nějakou vysokou kvalifikaci ... to bych nemoh dělat v tomhle věku, v týhle situaci, způsobem distančním, dálkovým a kombinovaným, to prostě ne, to prostě nejde. Tohle to je prostě, podle mýho názoru je tohle obor, vytvořenej proto, že se někdo rozhodl, že někde, na nějakých pracovních pozicích musí být lidi s vysokou školou. Proto tyhle obory vznikly.*

Opravdu si myslíš, že si tam lidi chodí pro tituly?

*R2: Jo, to si myslím.*

A změnila se u tebe nějak motivace na začátku a v průběhu studia?

*R2: Ne. Ne.*

Takže pořád studuješ proto, abys postoupil v platové tabulce a zvýšil si plat.

*R2: No tak, je to jedna z příjemnejch věcí, která to s sebou nese. Ale kdyby to nebylo, tak bych to pravděpodobně taky dodělal ... když už jsem to začal ... když už jsem se rozhod a zkusil jsem to. No, je to takový ... jako ... jak bych to přirovnal ... Jako když se rozhodnu jet někam na výlet, kde sem ještě nebyl, abych se podíval, jak to tam vypadá, ... a podívám se, jak to tam vypadá, ... dobrý, hezký, ... vrátím se zpátky. Ale kdybych tam nejel, tak by se vůbec nic nestalo, kdybych tam nic neviděl, tak se vůbec nic nestalo, a to, že jsem tam jel a ... cestou tam, ... ale vlastně to nepotřebuju vidět, tak už tam dojedu, když už jsem na tý cestě, a tak se na to teda podívám, no. Jo? Asi takhle.*

A ty jsi říkal, že kdybys studoval jinou školu ... Proč jsi nezačal studovat dřív nějakou takovou jinou školu?

*R2: No, protože to nešlo. Za komunistů, za bolševika jsem nesměl studovat vůbec ....*

Proč jsi nesměl studovat?

*R2: Z důvodů politickejch ... To prostě absolutně nešlo ... A potom už to zase nešlo z důvodů časovejch, existenčních, prostě už to nebylo možný, no. Takže až po revoluci se něco začalo, ty možnosti ... jako byly ...a zas do toho rodina, práce, to nešlo ... a teď, v týhle době, kdy se změnil způsob života, to začalo bej možný časově, no.*

A zkoušel jsi to?

*R2: Nezkoušel ... nešlo to. Škola dřív dávala ... takový, jako doporučení ... že se můžeš někam vůbec přihlásit ... mě ho nedali, nedostal jsem ho ... bez něj ... Bez toho doporučení ses vlastně ... nemoh hlásit ... nikam.*

Napadá tě ještě něco, co bys mi chtěl říct?

*R2: Nevím. Možná ... jak jsem dříve nemohl studovat ...jedním z důvodů, proč jsem to toho šel, jak jsem dříve nemohl, je něco dohnat z té minulosti.*

Aha ...

*R2: ... Já bych to přirovnal zase, jestli můžu.*

Můžeš.

*R2: Kdybych chtěl plnohodnotně dohnat, co v mládí nešlo, co nebylo možný, tak bych, kdybych to měl přirovnat ke kusu oděvu, třeba ke kalhotám, tak kdybych chtěl něco takového dohnat, tak bych si koupil nové kalhoty a ty bych si oblékl. Ale tímhle způsobem, tímhle tím způsobem studia současným, jsem jenom přišel záplatu na jednu ze starých děr.... Obnošených kalhot.*

Opravdu to takhle cítíš?

*R2: Jo. A chodím tam proto... to, že jsem to začal a že to chci dokončit. Že nemám rád úteky ... od rozdělaných věcí.*

Takže rád dokončuješ věci, které jsi začal?

*R2: Jo. Ano.*

Můžeš mi říct, co ti ještě pomáhá ve studiu?

*R2: Spolužáci. Skvělý kolektiv výborných spolužáků. To, že tam jednak chodím s kolegyní ...*

Aha ...

*R2: ... sám bych tam asi nešel. To ne, nebo určitě ne. Nebo, kdybych se rozhodl sám něco studovat, sice nevím co, ale tak bych určitě šel na jinou školu. A to, že teda kolegyně ...a že jsem tam poznal dobrý lidi ... Jednou za 14 dní, to zase není nic tak hroznýho, co by mě zatěžovalo, abych to nemohl dělat ... No drží mě tam ... Co mě tam ještě drží? Dejme tomu, že i když tuto školu nepovažuji za něco, co by mě něco přineslo,*

*něco nového, tak udržuju nějakou mozkovou aktivitu ... Kdybych tu školu nedělal, tak bych si našel jinou aktivitu, ale ... teď je škola, tak ten mozek musí být trošku aktivní.*

A kdo tě ve studiu podporuje?

*R2: Kdo mě podporuje? Jako kdo mě živí? Smích.*

Třeba morálně.

*R2: Morálně? V podstatě nikdo, ale nikdo mi taky neháže klacky pod nohy.*

Takže tě ve studiu nikdo nepodporuje.

*R2: Jo.*

Napadá tě ještě něco, co jsi nezmínil?

*R2: Ještě k té škole. Já bych uvítal, kdyby to všechno bylo směřovaný jedním odborným směrem. Třeba na psychologii. A z toho já tenhle pocit nemám. I z té pedagogiky. Od každého jenom takovej kousíček vyždíbnete a vlastně z toho nevíme nic, žejo.*

Děkuji ti za čas, který jsi mi věnoval a za odpovědi na mé otázky.

**Rozhovor R3, 17.05:2020, prostřednictvím MS Teams, 19:00 – 19:40**

**R3 = žena, 50 let, studentka 2. ročníku kombinovaného studia**

Vybavuješ si tu situaci, kdy se rozhodla, že půjdeš studovat na vysokou školu?

*R3: To bylo impulzivní rozhodnutí.*

Impulzivní rozhodnutí?

*R3: No, podstatně impulzivní rozhodnutí, protože Míla přišla s tím, že, jestli to nechci zkusit, že by to zkusila taky ... a v podstatě mi to bylo řečeno tak, abych jí v tom nenechávala samotnou. Smích. Já říkám, tak dobře, tak já to zkusím, ale jenom to zkusím. Smích. Takže to bylo impulzivní rozhodnutí, nebylo to nic dlouhodobě plánovaného.*

Takže, Míla, tvoje kamarádka Ti řekla, ať si podáš přihlášku a jdeš s ní studovat.

*R3: No, my jsme víceméně podaly přihlášku, asi během týdne a pak jsme zkusily jet na ty přijímačky, který se nám teda povedly, no. V což jsme teda jako nedoufaly, ani jedna, teda musím říct.*

A před tím jsi o studiu neuvažovala?

*R3: No, nevím, jak Míla, já nebudu mluvit za ní. Ale já jsem přemýšlela tak pět až sedm let zpátky. Že jsem si říkala, že pokavad' bych ještě chtěla se trošku posunout, jako ve svém životě někam, tak jako je asi nejvyšší čas, abych s tím něco udělala. Ale pak se prostě situace změnila, i co se týče jakoby rodiny i tak dále, takže se mi ..., že sem na to neměla čas. Já sem tu myšlenku měla tak před těma sedmi lety. Já jsem si říkala, že samozřejmě, čím budu starší, tím to půjde hůř. A je to pravda, jo. Smích. Ale situace tomu nebyla nakloněná, takže já jsem se k tomu vlastně dostala až teďko, po těch šesti letech.*

Takže kvůli nepříznivé situaci v rodině si od toho upustila a až kamarádka ti dala ten impuls začít znovu studovat.

*R3: Jo. Ano. Přesně tak.*

Proč jsi tedy začala studovat?

*R3: No, takhle, hele. Za prvé si myslím ... že, by mě to mohlo posunout někam jinam profesně, jo. Protože já dělám jakoby účetnictví, to dělám celej život a kdybych chtěla trošku třeba ... Za prvé: rozšířit si obzory, což není nikdy od věci a za druhý, mohlo by mě to posunout úplně k jiný práci, která by mě třeba víc uspokojovala, si myslím.*

Takže ty si myslíš, že až dostuduješ, že si najdeš jinou práci?

*R3: Jo. Jinou. Úplně v jiným oboru, než pracuju teďka.*

A tvoje současná práce tě neuspokojuje?

*R3: ... No, neuspokojuje. ... Prostě, potřebovala bych změnu, asi tak.*

Takže studuješ taky proto, že potřebuješ změnu.

*R3: Ano, potřebuju změnu. Potřebuju změnu jakoby v profesi a pokavad' bych třeba chtěla dělat v nějaký profesi, která ... nějakým způsobem souvisí s tím vzděláním, atakdále, tak ... samozřejmě musím proto něco udělat, žejo. A nemyslím, si, že to musí bejt nějaká konkrétní vzdělávací instituce ... jako je škola, anebo něco takovýho ... prostě, ale spíš od toho ekonomickýho směru ... se přemístit do takový jako sociální sféry, víš?*

A školu jsi vybírala záměrně, nebo náhodně?

*R3: Byl to náhodnej výběr. Jako priorita bylo, že tady není matematika. To bylo jako ... absolutně ... Spíš já si myslím, že já jsem spíš typ na ty humanitní předměty, jako kdyby byla nějaká matika, fyzika, nebo nějaký takovýhle předměty ... tak to já bych nezvládla, to vim. Spíš jsme hledaly jako obory, obor, kde ... prostě nejsou tyhlecty technický předměty.*

Když jsi tedy zvládla přijímačky a byla jsi přijata, s čím jsi do toho šla?

*R3: No, takhle, asi sem prostě říkala, že to prostě zkusím ... a když to nepude, nebo to bude vopravdu jako hodně špatný, ... tak že to prostě nechám bejt.*

A proč si myslíš, že by to nemělo jít?

*R3: No, tak já nevím, žejo. Vono časově to skloubit je dost náročný, je dost náročný, ... víš, co to je, nemám na starosti jenom sebe a rodinu, ale i okolí. Takže pro mě je to hodně náročný časově. Takže ... A hlavně taky. Další fakt. Jsem třicet let po maturitě ... To je o tom, že vůbec jsem nedokázala jakoby posoudit, jak, jak ... jako se budu*

*učit, nebo ... jak si to budu pamatovat, nebo jak ... jo. Prostě, ... jakým způsobem to budu zvládat. Jako představa, že budu na každou zkoušku třikrát, no tak ... tu školu nedělám, to bych nedala.*

Aha ...

*R3: Já myslím, že to je v tom, že někdy je to na hraně, už ..., že už nemůžu, vopravdu, ale je to vždycky, že pak samozřejmě nějakým způsobem jakoby vybičuju, udělám to a je to dobře, což mě jakoby ... jako nakopává, dál, jo? Že si řeknu, jako dobře tak, sice jo ... a to i pochybuju kolikrát vo tom, jestli jsem to poslala tak, jak to bylo myšleno, jo. Ale většinou, že to pochopím. Za prvé, že to pochopím správně, to zadání, což je pro mě docela fajn. A pak, že jsem schopná to nějakým způsobem udělat, tak aby to bylo odpovídající tý zkoušce a je to fšhecko na první pokus, což mě jako v podstatě, jakoby žene dál, jo? Že, když už prostě seš v takovém stadiu, kdy už fakt nemůžu, že si řeknu, já už to fakt nechám bejt, jo ... A já mám takový stavy, prostě jo, ... Tak si řekneš zase, no, když už seš tak daleko, tak to nevzdáš. Je pravda, že ta úspěšnost těch zkoušek, že to máš hotový, napoprvé, vyřízeno, že tě prostě motivuje jako jít dál.*

Říkala jsi, že ta úspěšnost, to, že se ti to podaří zvládnout, ti dává chuť dál pokračovat.

*R3: Jo. Nesrazí tě to úplně na dno, že jo. Prostě to máš. Řekneš si dobře, tak sem ted'ko tohle zvládla, tak zvládnou i tohleto, že ... prostě máš takovou tu motivaci prostě jako jet dál. Protože si myslím, že vopravdu, pokud bych musela dělat každou zkoušku třikrát, tak prostě ... už tam dávno nejsem na tý škole. Prostě, asi by mi to za ty nervy nestálo.*

Když jsi na školu, měla jsi nějaké očekávání? Naplnilo se?

*R3: Tak já myslím, že ano. I když ... Já jsem zas očekávání ... veliký očekávání. Já jsem nevěděla, co od toho mám čekat. Já jsem jako nikdy vysokou školu nestudovala, jo. Ani jsem to nezkoušela nikdy. Takže víceméně jsem si jakoby ... tak z hruba dokázala představit, co to to jakoby bude obnášet, jo. Jakože ... tak to si nedokážeš představit, co bude v jakém předmětu konkrétně, tady tohle, tady tohle ..., to není možný, že jo, když ... A hlavně jde o to, že já nejsem pedagog. A samozřejmě v tomhlectom poradenství je tý pedagogiky hodně, takže já nejsem pedagog, nikdy jsem nebyla, takže pro mě to úplně nový všechno.*

Takže se učíš úplně nové věci ...

*R3: Já se učím úplně nové věci. Věci, který jsem v životě, víceméně neslyšela. Mimo třeba toho, jak jsme měli, já nevím ... psychologii. Tak něco samozřejmě, něco za ten život načerpáš, to jako, jako není mi dvacet, takže něco za ten život načerpáš ... Takže ta psychologie není tak úplně neznámá, žejo. Tak mám děti, takže vývojová psychologie byla ... byla poměrně jasná. Prostě člověk už dítě má a je to tím, že sis tím prošla, žejo.*

Rozumím tomu dobře, když říkáš, že některé předměty pro tebe nejsou úplně neznámé.

*R3: Jo. Ale jinak říkám, ta pedagogika jako taková ... tam mě jako ... to je úplně nový, pro mě. A úplně nejhorší teda, tak jsou počítače. To je největší peklo.*

Proč je to největší peklo? Co to znamená?

*R3: Protože ... jsem stará.*

Smích.

*R3: Protože jsem stará už. Smích. Jsem na to stará už a všechno mi trvá s téma počítačema dlouho, než to pochopím. Ted'ko já mám takovej problém, že se třeba bojím něco udělat, abych třeba něco nesmazala, rozumíš. A ted'ko můj počítač, to není žádný dělo, tak když mi něco nejde, tak já už mám zase nervy, že to nejde. Nehledě, že já ... Ty děvčata kolem těch třiceti roků, oni to už mají jakoby zažitý. Já se v tom jakoby nepohybuju jako, v těch poradách, co oni mají přes tyhle ty týmsy. Já na tom prostě nefunguju, mě to prostě nezajímá, nic mi to neříká, jo. Takže já prostě tím, se v podstatě vzdaluju od té doby dnešní. Je to pro mě čím dál tím složitější, jako vytvořit něco na počítači, co po nás chtěli.*

A co ti pomáhá překonat tyhle chvílky, kdy si třeba říkáš, že už nemůžeš?

*R3: Asi děti. Asi děti moje. Teda já mám syna, jako ... on je ženatej, takže pro mě to sou děti, jako, žejo, obě. Tak asi děti. No ... protože to je věkový rozpětí 25 – 27, že prostě, když já vyšiluju, ... že se prostě z toho zblázním ... tak oni jsou víceméně schopní mi s tím pomoci. Jo, že prostě vím, že je mám tady ... a že když už skoro chytanu počítač a vyhodím ho z okna, takže voni jsou prostě schopný mě s tím pomoci. To je asi hodně důležitý pro mě. Smích. Protože jinak nevím, kdo by mi s tím pomoh, vopravdu. Smích.*



Takže ti pomáhají děti, které tě podporují ...

*R3: Jo, jasně, ale třeba se mnou dívaly i na nějaký ty věci, jak jsme dělaly k těm počítačům, atakdale ... žejo, aby mi s tím nějak poradily, nebo ... něco. Protože, pro mě ... já říkám, pro mě je tohle jako strašnej problém.*

Takže počítače jsou pro tebe problém. A je ještě něco?

*R3: Jo, Jinak si myslím, že to je víceméně ... jo, některý věci jsou složitější, některý věci jsou v uvozovkách jakoby jednodušší. Jo, ... je tam spousta cizích názvů, spousta cizích pojmenování, který jsem v životě neslyšela, atakdale ... Třeba v sociologii ... žejo, v prváku ... Prostě v životě nic jsem takovýho neslyšela ... a jako přečteš si stránku a stejně z toho nic nevíš ... nic nepochopíš, no tak jako, je to takový složitější. Takový tyhle ty vědy, který jsi v životě neviděla, tak jako složitější. Pro mě třeba zase ty právní věci zase nebyly tak složité, protože v rámci toho svýho oboru pracovního ... tam potřebuju i to právo, takže tam to zas tolik komplikovaný pro mě nebylo... A jak říkám, za svůj život se setkáš s takovýma věcmi, který potřebuješ od právníka, nebo tak ... Takže, jak říkám, jsou věci složitější, věci jednodušší, ale ... Ale jak říkám, protože to jsou takový ty humanitní předměty, tak mi to nedělá zas takovej problém ... ty počítače, to je prostě to, co říkám ...*

Ticho

*R3: Já prostě nejsem typ, matyka, fyzika, počítače, technika, prostě nejsem. ... Jako počítač je pro mě nutnost. Protože za prvé na něm pracuju ... samozřejmě všechny ostatní věci, jako mejly, to je běžná záležitost, ... ale není to pro mě zábava. Jo, prostě abych se bavila šest hodin na počítači, dívala se na feskuby ... já prostě tohle to nedělám. Pro mě to není zábava. Počítač je pro mě nutnost. Já samozřejmě na něm pracuju a komunikuju s klientama přes mejl, atakdale ... Je to pro mě nutnost.*

Rozumím tomu správně, že počítače tě trápí nejvíc a s ostatními předměty si nějak poradíš?

*R3: Jo, jo ... Tak není to o tom, že by to pro mě bylo nezajímavý. Některý věci jsou jako zajímavý ... Říkám, netvrdím, že všechny, ale některý jsou zajímavý jako, takže ... když to člověk jakoby pochopí ... trošku, není v tom úplně jako neznámej, ... nebo neplaveš v tom, tak si myslím, že věci jsou docela jakoby ... že tě to posune zase, že se*

*dovíš spoustu nových věcí, který nevíš, nebo který si dělala jinak, nebo bys je měla dělat jinak.*

Říkala jsi, že ti pomáhají děti. Oni také studují, mají nějakou zkušenost?

*R3: No, moje děti už nestudují. ... Ale nevěsta, tak dodělávala, asi tři roky zpátky si dodělávala bakaláře, ... takže ví, co to vobnáší ... Ale hlavně, říkám, oni jsou 26, 27 a oni se v těch počítačích pohybují taky víc než já. Co se týče práce. Tak musejí dělat spoustu věcí, který já v práci vůbec nedělám ...*

Napadá tě ještě něco, co bys mi chtěla říct?

*R3: Ne.*

Co si představuješ, že se stane, až dokončíš školu?

*R3: Těžko říct, nevím.*

Co od toho očekáváš?

*R3: ... Asi ten přesun do jiný ... sféry práce.*

Mám tomu rozumět tak, že si začneš hledat novou práci?

*R3: Asi jo. Asi jo, protože ... Mě docela baví pracovat s lidma, jo, mě to nevadí. ... Tak sem přemejšlela, že bych se vrhla do nějaký jiný sféry ..., než je ta ekonomika, jakoby. No, uvidím ještě nemám v tom úplně jasno. Nemám v tom úplně jasno, ale ... uvidíme, jak to ... jak to využít dál ... Teďko mě docela poslední dobou začala bavit ta environmentální výchova ... co sem si samozřejmě zvolila i jako bakalářku, protože jako já mám hodně kladnej vztah k přírodě, víceméně, že tady žiju v horách, ... je to blízky, je to blízky pro mě. Takže jsem možná přemýšlela i o nějakých neziskovkách, těchlectech sdruženích, protože tam dělají všechny možný vzdělávací programy, co se týče dějí, nějaký environmentální výchovy, ochrany životního prostředí, atakdale ... A jako musím říct, že mě to baví! Tohle mě opravdu baví, jo. To je jedna z věcí, který mě na týhle škole asi baví nejvíc.*

Takže si myslíš, že to, co se teď učíš ve škole, třeba z té environmentální výchovy bys mohla využít v nové práci?

*R3: Jo, jo. Docela mě to začalo bavit tím, jak jsme dělali ty prezentace, jak jsme dělali ty naučný stezky, takže to mě to docela chytlo, protože ... je to něco, nevím, jak to*

*popsat, je to něco v podstatě jakoby ... hmatatelnýho. Jo, rozumíš ... Vidiš to, můžeš tam jít ... můžeš se tam jít podívat, tam na to pole, kde je ten pomníček jo, ... deš si kousek dál, tam se můžeš podívat na tamhlencto ..., tam vidíš, že jsou třeba ... já nevím, nějaký ohrožený druhy ... Je to něco jakoby ... asi ta vizuální stránka, ta je dost důležitá, jo? ... Dobře, sociologie, psychologie, ... dobrý ... ale asi pro mě je ta vizuální stránka dost důležitá ... Že prostě tam deš, vidíš, uděláš tadyhleto... nebo uděláš program, já nevím ... třeba na ochranu nějakýho životního prostředí ... Ted'ko se tady rozjíždí program na obnovení mokřadů ... jsou tam v Jablonném, tady kousek od nás ... takže jsou to takový jako opravdu zajímavý věci a myslím si, že hodně potřebný, dneska. Hodně potřebný dneska, protože sucho se začíná projevovat asbsolutně všude. I tady, u nás na severu, kde Liberec byl vždycky nočník Evropy a ted' absolutně tady neprší. Takže já si myslím, že to sucho se začíná projevovat všude a ... Myslím, že tyhlecty programy jsou jakoby dobrý. Má to nějakej smysl. Takhle, já nechci tvrdit, že ostatní předměty nemají smysl, to jako ne, to bych si nedovolila. Ale říkám, že to je pro mě něco, jakoby ... hmatatelnýho, vizuálního a můžu to udělat třeba ted', během půl roku, nebo třeba roku. Se vytvoří nějakej program, na něco ... a ten program se potom realizuje. To je asi to, co mě jakoby připadá ... Proto mi to připadá, jakoby ... dobrý. Někakej program se vytvoří, udělá se, samozřejmě je k tomu spousta věcí potřeba, ale potom se realizuje. Jo, takže když vidíš, že naplánuješ jakoby nějakěj vzdělávací program, pro ty třeba děti, tak oni ho potom třeba realizujou jakoby v praxi.*

Aha

*R3: Myslim si, že je po tom takovej ten uspokojivej pocit.*

Dá se říct, že tě škola nasměrovala na to, co by tě bavilo dělat?

*R3: Ano, dá se říct, že jo. Jako ze začátku jsem v tom moc jasno neměla. Ale čím víc se blížím k tomu finále, tak to začínám mít ujasněný, docela. Myslím si, že se o to člověk trochu zajímá, tak tady v tom Libereckým kraji je spousta těch organizací, který se zabývají tou ochranou přírody, ať už jsou to v Jizerských horách, Orlických horách, nebo tady ... Takže těch organizací je poměrně dost a víceméně ... jakoby každá dělá nějaký vzdělávací programy. Nemyslím si, že bych jako nenašla uplatnění ... to jako si nemyslím, když bych jako chtěla ... tímhlectím směrem. Že by to nebyl problém. ... Si myslím, že by mě to bavilo.*

A ještě jsi mluvila o té sociální sféře ...

*R3: No, tak to nevim. No to sem myslela původně, eště než ... než mi do toho skočila ta environmentální ...*

Takže teď spíš převažuje to environmentální zaměření ...

*R3: Asi jo. ... I v tom environmentálním pracuješ s lidma, žejo. To prostě nejde od sebe oddělit, jo. ... Ty lidi, když prostě něco chystaj, nějaký ty programy ... musejí taky spolupracovat se spoustou dalších lidí ..., to není jenom vo dvou lidech ... Potom, když to předáváš dál, dětem, i dospělej, samozřejmě ... i pro dospělý se dělají tyhle programy, jo ... takpořád seš v kontaktu s těma lidma, takže ... Já si myslím, že se to víceméně propojuje, tak nějak ...*

Jestli tomu dobře rozumím, tak školu chceš dostudovat, abys mohla dělat práci, která tě baví.

*R3: Dejme tomu.*

Napadá tě ještě něco?

*R3: ... Každopádně vím, že až skončím, ... jestli to půjde všechno dobře, ... tak končím s bakalářem, dál už nejdu.*

Dál už studovat tedy nechceš?

*R3: Další studium už ne. Už ne. Smích.*

Už ne?

*R3: Už ne, protože studium mě zabírá opravdu hodně času. Hodně času a hodně energie, jo. A kdybych se chtěla, třeba jakoby posunout někam jinam v tý práci, tak já tu energii můžu vložit už tam, do těch konkrétních věcí. Jo, rozumíš? Už prostě, načerpaný ty informace jakoby mám z tý školy, ... nějaký teoretický, samozřejmě ... a teďko je zase můžu vypouštět ven, v nějakých formách vzdělávacích a i ve formách praktickejš, jo. Takže já tu energii, kterou jakoby věnuju tý škole, tak můžu vypustit někde jinde. A myslím, že jako další takový roky trápení, to jako ne ...*

Říkáš - roky trápení, takže ty se trápíš?

*R3: Smích. No, tak někdy jo. Myslím si, že tím, že mi to zabírá hodně času a hodně energie, kterou bych mohla věnovat někde jinde.*

Aha.

*R3: Už na konkrétních věcech. Na konkrétních projektech, víš? Takhle jsem to myslela.*

A kdybychom se vrátily k tématu našeho rozhovoru a tím je motivace. Když se zamyslíš, jaká je tvoje motivace ke studiu?

*R3: No, to je to, co sem říkala na začátku. Je to změna profese. Je to změna.*

Aha, změna...

*R3: Motivace k tomu, abych studovala a abych to dostudovala a abych to zvládla všechno, je změna profese, která pro mě bude přijatelnější. Nebo, ... práce pro mě bude přijatelnější, v podstatě dá se říct, že by se to mohlo dostat až do té fáze, že práce by mohla být pro mě koníčkem.*

No tak to je super.

*R3: A to je to, co si přeju celej život. A to se povede málokomu, žejo?*

Když se zamyslíš nad motivací. Myslíš, že byla na začátku jiná, než je teď, nebo je stejná?

*R3: ... Já myslím že teď ta motivace je trošku silnější. Jo, ze začátku jsem si říkala, spíš to bylo vo tom, ... sem si říkala, tak já to zkusím, jo ... A teďko, když už jako vidíš, že to blíží jako do nějakýho finále, tak ta motivace je samozřejmě větší, protože, ... když už nad tím strávíš dva roky života, tak to už chceš dorazit, ten poslední rok, žejo ... A říkám, nehledě na to, ... vim, že když to jakoby dodělám, ... zvládnou to nějakým způsobem ..., tak říkám, pak budu dělat třeba práci, která by mi mohla bejt koníčkem, což je jakoby úžasný ...*

A napadá ještě něco úplně na konec?

*R3: Nic mě nenapadá. Pro mě jako tohle motivace. Je to vyloženě vo té změně té práce. ... Já si jako nepotřebuju nic dokazovat, ani nepotřebuju dokazovat nic lidem kolem sebe ... Je to motivace pro mě. ... Moje ... Moje jako. Moje osobní věc, prostě. Pokažd' se mi to podaří, tak budu schopná se dostat někam, kde mě prostě bude práce koníčkem a můžu v té práci být, i když budu do důchodu, žejo. Rozumíš? Tohlecko můžeš vlastně dělat pořád, pokažd' ti samozřejmě slouží zdraví, žejo. Ale je to práce, kterou můžeš dělat pořád a myslim si, že je spousta věcí, který potřebujou, ...*

*potřebujou se nějakým způsobem rozjet, třeba nějaký projekty ... atakdale, což jako říkám, mě by docela bavilo.*

Děkuji ti za čas, který jsi mi věnovala a za možnost uskutečnit se tebou tento rozhovor.

**Rozhovor R4, 18.05:2020, prostřednictvím MS Teams, 19:00 – 19:25**

**R4 = muž, 54 let, student 2. ročníku kombinovaného studia**

Vybavuješ si tu situaci, kdy jsi začal přemýšlet o tom, že půjdeš studovat na vysokou školu?

*R4: Vybavuju si tu situaci.*

A co se stalo?

*R4: ... To bylo v polovině osmdesátých let. Chtěl jsem jít na vysokou školu a získat určitý vzdělání. ... Nedostal jsem se, v podstatě dvakrát za sebou, po maturitě. Odešel jsem na vojnu, ... nebo musel jsem jít na vojnu a potom z vojny jsem se dostal.*

A jaká to byla škola?

*R4: Pedagogická.*

Takže když ses po maturitě hlásil na vysokou školu, chtěl jsi být učitel, ale nebyl jsi přijat.

*R4: Jo. Přesně tak. Z tohoto důvodu jsem se na tu školu hlásil opakovaně. Proč mě nevzali, poprvý, podruhé, nevím, ... nedokážu říct, protože tenkrát se posílal jednotnej dopis, ve kterým stálo, že byl dán přednost uchazečům, kteří lépe vyhověli podmínkám řízení, nebo podmínkách přijímacího řízení. Pod tím se mohlo tenkrát skovávat cokoliv, ... že člověk neudělal zkoušky, to mu rovnou nenapsali, jo, že prostě nesplnil zkoušky, ... nebo nevyhověl přijímacímu řízení, mohlo znamenat taky, že nevyhověl tenkrát z politických důvodů. To už je jedno. No a po vojně 1987, jsem se znova hlásil na pedagogickou fakultu a dostal jsem se. A začal jsem studovat obor čeština – dějepis.*

Rozumím tomu dobře, že tuto školu a aprobaci sis vybral sám?

*R4: To sem si vybral sám, to mě bavilo. Vybral jsem si to hlavně teda kvůli dějepis. Původně jsem chtěl studovat němčinu s dějepisem, protože němčina mě taky bavila a baví mě dodneška ale ty obory byly tenkrát daleko víc naplněný, ... byla tam daleko větší poptávka, než otvírali míst a hlavně ... němčina se studovala snad jenom v rámci*

*filozofický fakulty... to bylo naprosto neprůstřelný, tenkrát, v tehdejší době. To člověk, v uvozovkách „běžnej člověk“ neměl šanci, žejo.*

A co bylo dál?

*R4: No a pak jsem chodil na tu vysokou školu, dělal jsem jí při zaměstnání, nedokončil jsem jí, což v tu chvíli byl ... ne velkej problém, no ale určitá komplikace to byla ... No, takže potom sem se snažil se zase na tu školu dostat, nedostal jsem se, protože neotvírali ty obory při zaměstnání, který já jsem chtěl studovat, otvírali třeba první stupeň, jenže já neumím ani kreslit, ani zpívat, takže tam byly velký, ... velký limity. Na a takhle nějakým způsobem jsem vlastně prožil celou tu dobu, než, ... protože učitelů bylo, je a bude vždycky málo, takže v podstatě jsem nějakým způsobem prožil hodně dlouhou dobu, asi přes třicet let, než teda vstoupil v platnost zákon, že pedagogové musej mít vysokoškolských vzdělání, pedagogickýho směru. A to byl vlastně ten důvod, proč já jsem se přihlásil na tuhle školu.*

A školu, kterou studuješ dnes, sis vybral také sám?

*R4: Tu školu jsem si vybral sám, ... na základě doporučení, ... a ... myslím sám za sebe, že sem neudělal špatně.*

A co ti pomáhá zvládat studium na téhle škole?

*R4: ... Předměty ... zajímavý předměty, pro mě spousta zajímavých věcí ... lidi ... spolužačky, spolužáci ... přístup vyučujících ... celková atmosféra a naplněnost ... těch oborů, nebo jednotlivých témat.*

Takže, atmosféra, vyučující, obsah výuky ...

*R4: Jo. Vyhovuje mi to. Když to srovnám se svým dřívějším studiem, ... tak to se nedá srovnat ...*

Proč?

*R4: No, je to vo tom přístupu. Tady jsem ... v pohodě ... a necejtim tu žádnej problém. I když někdy to taky ... musím nějak překonat, ... hlavně ty předměty, který mě moc nezajímají, tak taky dokážu zvládnout.*

A byly třeba nějaké okamžiky, kdy jsi o sobě pochyboval, že sis řekl, že to nezvládneš?



*R4: No byly ... Smích ... Klidně si napiš, právo, nebo jak se to jmenovalo ... noční měra všech ... To jako jo.*

A jak jsi překonal tyto pochybnosti?

*R4: ... No, to ti nemůžu říct ... Smích ... Mnemotechnickými pomůckami.*

Mnemotechnickými pomůckami?

*R4: Mnemotechnickými pomůckami. Ty radim všem.*

A můžeš mi říct, co si pod tím má představit?

*R4: ... No, spoustu různých věcí. ... Mnemotechnický pomůcky ... určitou situaci, na kterou se dá daný problém aplikovat ... nebo určitéj předmět na kterej se dá ... nebo prostě ...a ještě tam je energie ... Smích.*

Takže mnemotechnické pomůcky ti pomohly překonat problém?

*R4: Hm, mnemotechnický pomůcky a ještě takovej ten pocit, ... že to nevzdám, že to dám.*

Takže ti pomohl i pocit, že to zvládneš?

*R4: Tak.*

A když se tě zeptám, jestli cítíš nějaký rozdíl mezi tím, co tě motivovalo při studiu na první vysoké škole a nyní, napadá tě něco?

*R4: ... Tak rozdíl tam nějaký určitě je.*

Jaký?

*R4: Velkej. Tenkrát tam byla motivace taková spíš egoistická, nebo tak, člověk se snažil být něco jinýho, než vostatní, mám vysokou školu, budou si mě víc považovat. Ted'ka je tam ta motivace, že když už jsem se na to dal, na tu pomyslnou vojnu a tu vybojuju. Tenkrát ta motivace byla a když to nevyšlo ... tak nějak bylo, nějak bude ... dneska ta motivace, ... abych jí dokončil, tak ta tam je.*

A když jsi před lety neuspěl, napadlo tě, přemýšlel jsi o tom, že se ještě někdy ke studiu vrátíš?

*R4: Napadlo, napadlo ...a přemýšlel. Ale některý okamžiky, já jsem to říkal před chvíli, že ... obory, který já jsem si vybíral, byly pro mě neprůstředný tím, že já ... že třeba*

votvírali jenom dálkový studium, ... určitýho oboru, nebo jenom oboru pro první stupeň ... a já už měl rodinu, tak jsem nemoh jít na denní studium ... Jo a dálkový studium první stupeň, říkal jsem před chvílí ... kreslit neumím a zpívám v sebeobraně, takže ... tam jako to nemělo, ... přestože nějaký zkoušky typu: matematika, čeština, tak v době kdy jsem se hlásil to bylo naprosto v pohodě, tělocvik, to taky, kupodivu – výtvarná výchova jsem se sám divil, že nějaký ty talentový jsem udělal na poloviční počet bodů, to jsem zíral na to sám, jak jsem byl překvapenější, no a zpěv – to v žádném případě. To sem se jim akorát omluvil, vysvětlil jsem, že prostě na mě nemají čekat a odkráčel jsem ... Smích. Omluvil jsem se a nečekejte na mě a na shledanou. Smích. Eště sem se tam vmáčknu jako první, aby na mě vopravdu nečekali. Protože já neumím „Šla Nanyňka do zelí“, zazpívat, takže prostě ... A pak se ta motivace nějak vytrácela, protože učitelé nebyli, tak mě nic nenutilo, abych šel dělat školu.

Aha ...

R4: A když vyšel zákon, tak sem říkal, no dobře, tak mám eště deset let čas, tak vono to nějak dopadne ... tak to v tom zákonu bylo. A myslím si, že kdyby ten zákon neplatil, nebo kdybych byl v té kategorii, že mi to vzdělání prominou, tak bych na žádnou školu nešel.

Myslíš, že kdyby nevyšel zákon, který požadoval vysokoškolské vzdělání u učitelů, že bys nešel studovat?

R4: Stoprocentně. Stoprocentně bych nešel. Stoprocentně. Kdyby, ... kdyby ta situace nastala, že by mi, že mě by bylo těch 55 let a dali mi výjimku ze zákona, že nemusím studovat, nešel bych. Už bych nešel.

Takže říkáš, že už bys nešel studovat ...

R4: Ne, ne. Pokud bysem patřil do nějaký výjimky, tak vopravdu, vopravdu bych nešel.

Ty tedy studuješ proto, abys mohl vykonat profesi učitele.

R4: To je to prvotní. To je to prvotní. To, ... že mě to baví, to už je bonus. To sem nemoh tušit, že to bude takhle vypadat.

Co, že bude takhle vypadat?

R4: No, dobře pro mě.

Co si mám pod tím představit?

*R4: Lidi, jedny, ... druhý ..., předměty ... a teďko, když je to tam takhle v pohodě, takhle supr, tak tam chodim rád, to je další bonus.*

A na co jsi myslel, když jsi nastoupil do znovu do školy?

*R4: No, řek jsem si to dám. To dám.*

Takže sis věřil, že to dáš.

*R4: Jo, věřil jsem si.*

Podporuje tě někdo ve studiu, věří ti někdo?

*R4: Jestli mě někdo podporuje? ... No určitě rodina ... a taky myslim, že kolegové v práci, který asi chápou, že to asi už není moc lehký ..., v tomhle věku ... a žáci myslim taky, jo, ty mě taky podporujou.*

Tak mi řekni ještě něco k tomu, co tě žene dopředu?

*R4: Co mě žene dopředu? No ... asi když už jsem se na to dal, tak abych to měl hotový.*

Abys to měl hotový?

*R4: Jo. Abych ukončil školu. Já vopravdu nevim ... nevim co mě žene dopředu ... nevim ... musim to platit, tak to musim dodělat, no. Smích.*

Vždyť se to neplatí.

*R4: Jo, já to platim.*

Aha ...

*R4: Jo, ale to je to vedlejší. ... Jo, tak už jsem tam, tam je to dobrý, tak do dám ...*

A ještě něco?

*R4: Já fakt nevim ...*

Celý život se věnuješ vzdělání, tak mi, prosím, řekni, co pro tebe vzdělání znamená?

*R4: Co znamená vzdělání? Vzdělání, vzdělání ... to je dost všeobecněj pojem. Bud' je to ...*

Ale co znamená pro tebe?

*R4: A tak rozhodně ... není to jenom ten papír.*

A co to ještě tedy je?

*R4: Jsou to zkušenosti, vědomosti, znalosti, vědění, je to rozhled, je to prostě i to, že člověk dělá, maká sám na sobě.*

Rozumím tomu správně, že máš radost z toho, že na sobě pracuješ?

*R4: Jo. Není to jenom vo tom, papíru. Sice jsem před chvílí říkal, že kdybych nemusel, tak bych už nešel studovat, .... Ale já to tak neberu. Já prostě celou dobu, co jsem v práci, furt se nějak vzdělávám, furt, jo, protože předměty, který se učim, nebo který já musim učit, nebo, který na mě zbydou, ... tak se nějak vyvíjejí, ... nemůžu učit podle poznatků, nebo věcí, který platily před deseti, patnácti lety. To už ani ten dějepis neplatí, možná tak tři krát tři, ale ... spousta dalších věcí se vyvíjí a pokud chce člověk stačit, a v současný době jsou děti zvidavější, chytřejší, práskanější, mazanější, tak když jim trošku chceš stačit, tak musí bejt minimálně srovnanej krokem s nima. To je potom to vzdělávání se, aniž by člověk chtěl.*

Takže to, že se teď učíš, není pro tebe až taková novinka, protože ty se učíš pořád?

*R4: Jo. Ano. Není to pro mě novej proces. Učení se. Učení se rovná se vzdělávání se, tečka. Takže já se učim, tím jak se učim, získávám nový poznatky, to je to. Takže v tuhle chvíli to pro mě není až zase tak něco novýho, ale nemůžeme brát, ... učim se, to znamená, že si rvu do hlavy nějaký vědomosti. Potřebný ke zkoušce, potřebný ke zvládnutí tomu ... Já to беру globálně. A jestli teda беру ... učim se, vzdělávám se, tím že připravuju na nějakou zkoušku, tak tam mě to drhne daleko víc než těm mladším, tak to je jasný, kolikrát ... ten problém tam je.*

Čím si myslíš, že to je způsobené?

*R4: Opotřebováním, opotřebovaností. Když se dostaneš k nějakýmu ... nebo - co je ti bližší, tak to vstřebáš líp, žejo ... jako o čem máš trošičku nějakěj pojem, ale co ... je vzdálenější ... tak to musíš do tý hlavy narvat. Já když vemu jako příklad, ... když jsme měly ty odborný přípravy, vlastně ekonomicky zařazený, tak mě to ekonomicky absolutně nepálí a pro mikroekonomika, makroekonomika – je to prostě ekonomika. V tu chvíli to byl cizí pojem.*

Hm ...

*R4: Takže dávalo mi to víc zabrat, než to dává zabrat těm, co se pohybují v bankovníctví, finančnictví, kdo dělá v tohletom oboru, ... nebo blízkým oboru. Takle to myslím.*

A jak ses to zvládnul naučit?

*R4: Jako básničku sem se to naučil, no.*

Naučil ses to jako básničku ... a vyšlo to.

*R4: A vyšlo to.*

A napadá tě ještě něco, na co jsme zapomněli?

*R4: Já už nic nevím.*

A když se vrátím k motivaci. Co si myslíš, že je tvojí hlavní motivací ke studiu?

*R4: Mojí hlavní motivací je ... být vysokoškolsky vzdělaným.*

Takže si myslíš, že je dobré mít vysokoškolské vzdělání?

*R4: Jo. U mě, v tuhle chvíli je to potřebný. Protože já nehodlám na posledních pár let před penzí měnit povolání.*

Takže ty máš svojí práci rád, chceš ji vykonávat a chceš učit.

*R4: Mám ji rád a chci ji pořád dělat a potřebuju k tomu vysokoškolský vzdělání.*

Změní se něco, až dostuduješ?

*R4: Ne. Pro mě se nezmění vůbec nic. ... Budu pořád dělat tuhle práci, ... učit, ... kterou mám rád. Ne, určitě se nic nezmění. To vim. ... Jenom budu mít ten papír. ... Že můžu dělat tu práci, kterou celou dobu dělám.*

Děkuji ti za čas, který jsi mi věnoval a za rozhovor, který jsi se mnou absolvoval.

**Rozhovor R5, 26.05:2020, prostřednictvím MS Teams, 20:00 – 20:35**

**R5 = žena, 50 let, studentka 2. ročníku kombinovaného studia**

Zeptám se tě, jestli si ještě vzpomeneš na ten okamžik, kdy ses rozhodla, že si podáš přihlášku na vysokou školu.

*R5: No, vzpomenu.*

A můžeš mi to říct?

*R5: Jako důvod, jo?*

Ano.

*R5: ... No, důvod je zvýšení kvalifikace v zaměstnání.*

Takže ty si potřebuješ zvýšit kvalifikace v zaměstnání. A kdy tě to poprvé napadlo, že půjdeš studovat?

*R5: Mě to napadlo asi před čtyřma rokama. A možná i dýl a hledala jsem nějaké různé obory, hledala jsem třeba v Liberci na Technický univerzitě a jelikož tam teda byla matematika, tak jsem do toho nešla. A pak mě o tadytom oboru řekla kolegyně v práci, tak jsem se na to podívala a vzhledem k tomu, že tam není ta matematika, tak jsem si teda podala přihlášku, že to zkusím.*

Takže ty jsi o tom čtyři přemýšlela a co se pak stalo, že sis tu přihlášku podala?

*R5: ... No, jako výběr vhodný školy. Protože jsem předtím už koukala na jiný školy, ale vzhledem k tomu, říkám, že tam byly třeba nějaký předměty, který mi nevyhovujou, který vím, že už by mě prostě nešly, už bych se je nedoučila, tak sem to jakoby nechávala spát. A teď najednou, jakoby mi řekla kolegyně o tadytý škole, že to studovala nějaká její kamarádka, ... a že to jakoby šlo, že tam není matematika ... takže jsem se rozhodla, že to prostě ... podám, no.*

Takže jsi vybírala a pak na doporučení kamarádky ses přihlásila na tuhle školu.

*R5: Na tuhle školu, no. Nebo kolegyně, ne kamarádka.*

A když jsi na školu nastoupila, naplnilo se tvé očekávání? Představovala sis to studium takhle?

*R5: ... No, naplnilo očekávání. Já jsem asi neměla moc představu, úplně o tom, co to všechno obnáší. A ... jaký tam budou předměty. Musím říct, že sem neměla dopředu udělanou představu.*

A co tě nejvíc překvapilo?

*R5: Překvapilo? ... No, já nevím... No, ten prvák ... ta sociologie ... Ale nemůžu říct, co by mě tak překvapilo. Vona ta škola se normálně zvládnout dá, ale u mě je ten problém, že na ní nemám tolik času, kolik bych si představovala.*

Takže tvůj největší problém je čas?

*R5: No, určitě. Všechno prostě ... dělám s velkým úsilím, protože mám na to minimum času, jo, kdybych měla studovat podle svých představ, tak jak sem v životě zvyklá dělat věci, tak bych se prostě v klidu učila na jednu zkoušku třeba tři tejdny, přečetla si v klidu všechny k tomu materiály, ale vzhledem prostě k tomu, že chodím do zaměstnání, zaměstnání mám náročný, jezdím v šest, v sedm domu, do toho mám rodinu, čtyři děti, manžela, barák, všechno tady to, tak ... jsem ráda, když urvu ten tejdne a prostě ... je to všechno takový hektický.*

A jak to tedy všechno zvládáš?

*R5: No, já si to ... rozvrstvuju, žejo. Já si dávám zkoušku prostě jednu za tejdne. Já nemůžu jít dvě zkoušky najednou, já se to ... nezvládnou.*

Takže si to učivo rozložíš, abys to zvládla.

*R5: No, no ...*

A ještě něco ti pomáhá zvládat ty povinnosti, které máš?

*R5: Nevím, asi tady to, že to musím rozložit.*

Ty jsi mi na úplném začátku říkala, že jsi začala studovat proto, aby sis zvýšila kvalifikaci. Tvoje kvalifikace ti teď nestačí?

*R5: Stačí mi k té práci, kterou dělám. Ale chci bejt, dejme tomu, týká se to financí. Chci bejt zařazená v platový třídě výš. A platovou třídu výš nemohu dostat bez vzdělání, protože to je ta státní správa. Ale vesměs já dělám práci, která je v pracovní náplni minimálně o dvě třídy výš, ale prostě víc ohodnotit to nejde, protože nemám vysokou školu. Proto nemám vyšší platovou třídu.*

Takže ty vykonáváš odbornou činnost, ale nemůžeš být ohodnocena líp, protože nemáš vysokou školu.

*R5: Tak, tak.*

A tu školu si vybrala sama, s tím že si zvýšíš kvalifikaci a finančně postoupíš.

*R5: Tak, ... ale ta škola je jakoby ... z 80 % mimo můj obor, kde pracuju teda, jo tam je teda o tom, že na jednu stranu je tam úplně jedno, jakou školu máš, jestli z oboru, nebo není z oboru ... hlavně že máš ten titul. Vo tom to je. Takhle je to jako hloupě zařízený.*

Takže ty potřebuješ získat ten vysokoškolský titul.

*R5: Tak, tak, tak.*

A tvůj zaměstnavatel tě ve studiu podporuje?

*R5: Zaměstnavatel ... jak myslíš, že podporuje? Jakoby mám jako v rámci zákoníku práce, nebo služebního zákona ... využívám ty výhody, který tam jsou, což je šest dní studijního volna za rok. A jinak na zbytek si musím čerpat vlastní volno, dovolenou, jo. To není jako, že bych studovala v rámci toho, že tě na to studium pošle zaměstnavatel. Já si jako studuju na vlastní ... z vlastní vůle, takže to se jako nahlásit musí, že studuješ vysokou školu dálkově, že dejme tomu čerpám ty studijní volna, ale jinak ... tak nějak je to zaměstnavateli šumák.*

Takže zaměstnavatel ti poskytuje studijní volno. A počítá pak s tím, že u něj zůstaneš a půjdeš na jinou pracovní pozici?

*R5: Ne, ne, ne. On počítá s tím, že zůstanu tam, kde jsem. Smích. No, počítá s tím, že zůstanu tam, kde sem, akorát budu... Pokavaď bude systemizované místo uvolněno, tak bych mohla být jakoby přeřazena do vyšší platové třídy, ale na stejném místě, na stejný funkci a stejný práci.*

Takže, jestli tomu dobře rozumím, tak až dostuduješ, budeš pořád dělat tu samou práci, jenom bys mohla mít vyšší finanční ohodnocení.

*R5: Tak, tak. Budu dělat, to co dělám, budu mít vyšší finanční ohodnocení ... v případě, že zůstanu u toho zaměstnavatele, co sem.*

A je něco, co by tě přimělo k tomu, abys to místo změnila?



*R5: Určitě, to je právě taky další věc, ... to se rozvinulo během toho studia ... že sem si uvědomila, že mě to pomůže i v tom, že nemusím, teď až třeba do důchodu ... zůstat na tom místě, kde sem.*

Hm

*R5: Mě tohleto studium otevře, dejme tomu, ... pracovní příležitosti, třeba na jiném úřadu, jo, třeba můžu jít, já nevím ... na sociální odbor, nebo něco jo. Můžu zůstat v té státní sféře, rozhodně nebudu dělat učitelku ... to vim, ale že, až ta ... protože ta moje profese je prostě náročná a nevím, jestli jí budu za deset let zvládat, takže ... kdyžby se třeba něco takovýho stalo ... tak já můžu zkusit, třeba teda ... v rámci toho, že jsem tadytu školu vystudovala, tadyto poradenství v odborném vzdělávání, tak můžu zkusit ... nějaký místo, dejme tomu v té sociální oblasti, nebo na úřadu práce.*

A vzpomeneš si na to, kdy tě poprvé takhle myšlenka, že můžeš dělat něco jiného, napadla? Že bys vlastně využila to, že studuješ tuhle školu?

*R5: No, asi v tom prvním semestru.*

V prvním semestru, když jsi poznala ty jednotlivé obory?

*R5: No, no.*

Napadá tě ještě něco, co bys mi chtěla říct k samotnému studiu?

*R5: No, je mi líto, že se tomu nemůžu věnovat, třeba ... jak bych chtěla. Jako, zase člověk je zvyklej, že má všechno v pořádku, ... já sem perfekcionista, což jakmile prostě ... to není, že bych to zvládala podle svých představ, tak pak sem z toho, dejme tomu ve stresu a ... a ... je to pro mě prostě stresující záležitost, no.*

Hm.

*R5: Je mi jako líto, že tu školu nestuduju dřív, jako denní formou, protože bych se tomu mohla daleko víc věnovat a mohla bych třeba ještě i víc, v těch nějakých předmětech jít do hloubky.*

Ty jsi říkala, že jsi někdy ve stresu, tak jak takové situace řešíš?

*R5: No, jak to řeším, no. ... No, selektuju, selektuju. Udělám si žebříček toho, co je důležitý, co se musí udělat hned a nepočká a ty méně důležité věci prostě odložím.*

Takže postupuješ od těch důležitých, k těm méně důležitým.

*R5: Tak, tak.*

A když se znovu vrátíme k té motivaci a podíváš na to, jaká byla na začátku a já je teď. Změnila se nějak v průběhu studia?

*R5: ... Asi ne. Je to tam jakoby pořád stejný. Pořád stejný, za prvý to zvýšení tý kvalifikace a za druhý ten jakoby osobní pocit, že na to mám.*

Hm

*R5: Protože já jsem chtěla jít na vysokou už po střední škole, ale dvakrát sem se nedostala, jo a to byly jiný podmínky, to bylo ještě za komoušů, takže tam, kdo neměl známý, tak se jako nedostal ... takže sem to nějak opustila a teď mě to takhle vstoupilo do života, tak to asi tak má bejt.*

Takže říkáš, že motivace je pořád stejná.

*R5: Jo, říkám, to zvýšení kvalifikace a dokázat ještě sám sobě, že jakoby na to mám.*

Takže si říkáš, že na to máš? Byly nějaké okamžiky, kdy jsi o tom pochybovala?

*R5: ... No, tak byly tam takový okamžiky, ale to bylo, říkám ... tím časem. Když to analyzuju, tak je to o tom, tak jak by si to třeba zasloužilo a tak, jak bych to chtěla.*

Říkáš tedy, že tě mrzí, že nemáš víc času, aby ses mohla studiu víc věnovat.

*R5: Tak, tak.*

Umíš si představit, že by ses nějakému předmětu věnovala víc a pokračovala ve studiu?

*R5: Ne, to jako ne. Dál studovat nechci, ... ale mě třeba baví psychologie, sociologie.*

A co tvoje rodina, pomáhá ti ve studiu?

*R5: ... Jako v čem? Smích.*

Jestli tě podporují, jestli z toho mají radost, že studuješ.

*R5: No, podporujou mě. Jo a sou rádi, to jo.*

A ještě něco tě napadá?

*R5: Ani ne.*

Můžeš mi ještě říct, co očekáváš od toho, až dostuduješ vysokou školu?

*R5: Očekávám to zvýšení platový třídy, no.*

A napadá tě ještě něco, co jsi mi neřekla?

*R5: Ani ne. ... Jenom možná, ... ten čas, nemám vůbec volnej čas.*

A když nebudeš chodit do školy, tak jak využiješ volný čas, který teď věnuješ učení?

*R5: Tak ... tak jako celej život, prostě potřebuji se začít věnovat sama, sama sobě, ... potřebuju chodit na procházky, ... potřebuju cvičit, ... potřebuju si dojít na kosmetiku, ... potřebuju ... já nevím, číst si knížky, začít prostě žít, ... prostě jak už i ty děti sou odrostlý, protože já sem furt jakoby, nemám furt na všechno čas. Takže dělat si ty věci v klidu a ne ve stresu, že furt něco doháním. Říkám, to musím ještě vydržet, protože říkám, mě ta škola zabírá veškerej volnej, volnej čas.*

Hm

*R5: Chodila jsem jednou tejdne na angličtinu, jednou tejdne cvičit, a musela jsem to zrušit, já to prostě nedávám.*

A když se tě zeptám na to, jak se ve škole cítíš, jestli tě to tam baví, co mi odpovíš?

*R5: Jak se cítím v tý škole. Jak se dívám, jak to vnímám, ... že v tý naší třídě jsou ... jsme rozskupinkovaný, a vnímám ten přístup těch mladších lidí a nás starších.*

A jak to myslíš - ten přístup?

*R5: Připadá mi, že ty mladší, ty třicetiletý jsou se všim hned hotový, prostě. A mě připadá, že my, starší asi nad tím víc přemýšlíme. A nevím, jestli ne někdy zbytečně.*

Takže ty říkáš, že my starý moc přemýšlíme a ti mladí to mají rychle všechno vyřešený.

*R5: No, maj, maj. Já to teda tak vnímám, no. A tak není divu, já myslím, že jsme byli taky takoví. Ale další věc, která mě napadá i s tím věkem, že opravdu teda vnímám to, ... já nevím, jestli to máš třeba taky, že, ale ono je to asi daný tím že já v tý hlavě mám spoustu věcí i co se týče tý práce, já musím studovat zákony, metodiky, takže tam musím udržet jako spousta věcí a spousta myšlenek ... ale opravdu jakoby ... vnímám rozdíl v tom, jak jsem se učila, já nevím, ještě třeba před pěti lety, jak mi to šlo a jak mi to jde teďko. Teďko to jde opravdu daleko hůř. Neleze to jako do tý hlavy. Za prvý to je soustředění, ale to je asi tím stresem ... a dělá mi problém si ty věci zapamatovat.*

*A jako vnímám to, jako s každým rokem je to jakoby horší a horší ... to vnímám, jo. ...  
Není to jako třeba ve třiceti, když se člověk něco potřeboval naučit.*

Takže si myslíš si, že to zapamatování se věkem horší?

*R5: No, horší. Horší, určitě. No, jako dá se to, ale s velkým úsilím. Kdyby k tomu třeba  
člověk neměl tu práci, tu rodinu a ty věci vokolo, tak by se to třeba učilo líp, no.*

A napadá tě ještě něco?

*R5: No, jako přemejšlim, mám jako strach ze stánic, jo. A nevím, jestli budu schopná  
se to na ně naučit. Už teď jako plánuju, že vezmu tři tejdny dovolený jako určitě ... víc  
asi to nepude ... ale aspoň ty tři tejdny dovolený ... zatím nevím, jak se to naučit  
všechno za tři tejdny. Smích.*

Smích. Takže ty máš teď obavu ze stánic, které budou za rok.

*R5: No... jestli to budu schopná pojmout ... ten rozsah všech předmětů najednou.*

A budeš volit nějakou strategii?

*R5: To eště nevím. To eště je za rok, ale jako už plánuju to, že si přesouvám tejden  
dovolený do příštího roku, abych měla víc dovolený.*

Takže už přemýšlíš o tom, jak to všechno zvládneš.

*R5: No, no.*

A můžeme se ještě vrátit k té motivaci? Je něco o čem jsme ještě nemluvily?

*R5: No, já nevím ... dokázat si, že na to mám, no.*

Takže ty si chceš dokázat, že na to máš, že to zvládneš?

*R5: No, no.*

Hm.

*R5: A další možná motivace ... třeba to, že studujou i ty děti, moje, že studujou vysokou  
školu ... a tam je opravdu, aby si nemyslely, že mají blbou maminku.*

Říkala jsi, že tě děti podporují, takže chceš, aby na tebe byly pyšné?

*R5: Jo, jo. ... Protože před těma třiceti – pětatřiceti lety ... to nešlo. A neměli jsme ani  
takový možnosti studia jako sou teď. Nevím, jestli v tý době byla nějaká taková škola,*

*jako je tahle, která by se dala studovat ... asi nebyla ... maximálně nějaký ped'ák, nevím.*

Takže dneska jsou větší možnosti...

*R5: No, určitě. No a další věc je taky ta úroveň toho školství, o tom jsme se taky bavili na začátku, jak se nás ptali na tu motivaci, jako tady ve škole. Protože mě jako rozčiluje, že za nás, jako ... kdo měl maturitu, tak byl na té úrovni, jako sou dneska ty bakaláři. A tady ten rozdíl se jakoby smazal a dneska mají všichni ten titul bc, jo ... ale ty znalosti maj na úrovni nás, co máme tu maturitu.*

Takže ty si myslíš, že dnešní vysokoškoláci, jsou na úrovni dřívějších středoškoláků?

*R5: Jo, ty bakaláři jo. Jako nemluvim o inženýrech, právnících, lékařích, to ne, ale tady ty obory, ty sociální a humanitní si myslím, že jo. Ty sociální obory určitě.*

Byl to také jeden z důvodů, proč jsi šla studovat? Řekla sis, že to taky zvládneš?

*R5: Jo, no.*

A studuje někdo z tvého okolí, nějaký tvůj vrstevník? Znáš někoho takového?

*R5: No, Martinka. Smích.*

Martinka je tvoje kamarádka?

*R5: No, moje kamarádka už vod střední školy, no, spolu studujem. A my sme šly spolu.*

A čím to byl nápad přihlásit se na vysokou školu?

*R5: Můj, můj nápad, ale ... já jsem byl jako ten první, kdo tomu dal ten impulz, že tedy je ten obor a že by se to mělo dát zvládnout a že ... a jako Martinu jsem k tomu stáhla, no, že teda pudem spolu a že se budem vzájemně podporovat. Je to taky lepší, že takhle ... že studujeme spolu ve dvou. Vzájemně se podporujeme.*

Takže se vzájemně podporujete.

*R5: No, podporujeme a pomáháme si.*

A na závěr se tě ještě zeptám, kdybys měla jednou větou říct, co to je pro tebe v tuto chvíli důležité?

*R5: Jako teď? Tak jako dokončit tu školu a ty státnice ... abych to všechno ... všechny předměty najednou se stihla připravit, naučit... No a to finanční ohodnocení, no. ... ve vyšší platový třídě, no.*

Takže dokončit školu je pro tebe důležité.

*R5: No, no.*

Děkuji Ti za čas, který jsi mi věnovala a za odpovědi na otázky.

**Rozhovor R6, 14.05:2020, prostřednictvím MS Teams, 16:00 – 16:20**

**R6 = žena, 53 let, studentka 2. ročníku kombinovaného studia**

Vybavuješ si situaci, když jste začala přemýšlet o tom, že bys šla na vysokou školu?

*R6: No, tak u mě to bylo dlouhodobější ... a vlastně ty impulzy ... vyšly možná víc z toho pracovního prostředí ..., ale taky v souvislosti s rodinou, že děti už odrostly a už jsem se jim nemusela tolik věnovat. Ale myslím, že ty první impulzy byly v tom zaměstnání, že jsem se začala nudit a už mi to tam přestávalo stačit, ale ... a zjistila jsem, že se nemůžu pohnout dál.*

Aha, takže ty jste vlastně říkala několik věcí. Za prvé jsi říkala, že to bylo už dlouhodobější. Co pro tebe to dlouhodobější znamená. Jak dlouho to asi bylo?

*R6: Tak tři, čtyři roky.*

Tak tři, čtyři roky. A umíš si vzpomenout, nad čím jsi během těch tří až čtyř let přemýšlela?

*R6: ... No, ... vždycky jsem o tom chvíli přemýšlela a pak bylo období, kdy se podávaly přihlášky, takže to zase skončilo – to přemýšlení.*

Takže ty jsi přemýšlela, přemýšlela, pak přišlo to období, to jsi promeškala ...

*R6: Ano, možná ze začátku vědomě ... protože se mi nechtělo připravovat, tak jsem pořád přemýšlela, jestli ano, nebo ne. A hlavně potom, možná, když začal studovat syn na vysoké škole, tak to možná taky byl ten impulz.*

A mluvila jsi taky o tom, že se ve tvém životě změnila dvě věci: že děti už odrostly a že syn začal studovat.

*R6: Hm.*

Co to pro tebe znamenalo v tom rozhodnutí podat si tu přihlášku?

*R6: No, tak že už se můžu věnovat sobě.*

Hm

*R6: Že už se nemusím tolik věnovat tý rodině, že ty děti mě tak nepotřebují.*

Takže už se můžeš věnovat sobě. A ještě se mi to spojuje s tím, že jsi říkala, že ses v práci začala tak trochu nudit. Umíš mi to více popsat? Že ta nuda v práci souvisela s tím rozhodováním jít studovat?

*R6: No, protože ta práce byla monotónní, vlastně pořád totéž, ty nové úkoly nepřicházely, střídali se akorát lidi okolo, který přicházeli, odcházeli a všichni se vlastně někam posunuli a mě to už prostě nebavilo.*

Takže všichni se někam posouvali, ale ty jsi byla pořád na tom samém místě.

R6: *Hm.*

A jak jsi viděla v té situaci, ve které jsi byla, v té monotónnosti příležitost jít studovat?

R6: *No, tak tím, že bych vlastně mohla jít dělat cokoli jiného. Začít kdekoli jinde, protože už bych nebyla svázaná tou rodinou a mohla bych si vybrat konečně co mě baví a tomu se věnovat.*

Aha, to vzdělání pro tebe znamená to, že si můžeš vybrat to, co tě baví a tomu se věnovat.

R6: *Ano.*

Aha. Můžete mi to trochu víc popsat, abych si to uměla představit?

R6: *... No, tak přesně vím, co mě nebaví a co už dělat nechci. Takže si myslím, že když si doplním vzdělání, tak se mi rozšíří ten okruh těch možností a dostanu se do pozice, kdy si budu moct, z těch kategorií co se mi nabídnou, vybrat to, co mě by se nejvíce líbilo.*

Super, takže už tomu lépe rozumím, že to vzdělání ti otevře širší možnosti. A v těch širších možnostech jsou ty věci, které tě baví.

R6: *Hm.*

Super. Děkuji. A ještě jsi říkala, že už se nemusíš starat o tu rodinu, že se můžeš víc věnovat sobě.

R6: *Ano.*

Jaká je ta souvislost mezi vzděláním a věnováním se sobě? Já si pod věnováním sobě představuji koníčky, takže jak tomu rozumíš ty?

R6: *No, že ten svůj volný čas můžu trávit jak já chci a nemusím se v první řadě dívat na tu rodinu, aby bylo všechno zabezpečený a připravený. Takže teď si můžu ten čas trávit jak chci. A začínala jsem tím, že jsem se věnovala řadě koníčků, všechno možný jsem zkoušela a nic mě tak neuspokojovalo, nebo nic mi nepřišlo tak plnohodnotný, jak ten čas vyplnit.*

Takže jestli tomu dobře rozumím, to, co mi říkáš, že vyplnění toho času tím studiem, je pro tebe plnohodnotné vyplnění to času, co bude vést k tomu, že budeš spokojenější ve tvém životě.

R6: *Myslím si, že ano.*

Super. Perfektní. A když se znovu vrátíme k tomu bodu podávání přihlášek, co bylo takové to – ano, podám si tu přihlášku.

R6: *No, to si už tak přesně nevybavuju. Možná jsem si spočítala, kolik mi je. Smích.*

*Smích. Možná – ještě abych to stihla.*



Hm. Já ještě přemýšlím, jestli je tam ještě něco, o čem jsme nemluvily před tím, než jsi se dostala na tu školu. Jestli tam bylo ještě něco, co ovlivňovalo tvoje rozhodování a o čem jsme ještě nemluvily.

*R6: No tak ... třeba tam bylo ještě to, jak já se dívám na dnešní vysokoškoláky a vysokoškolsky vzdělaný lidi, protože si myslím, že ty vědomosti nemají takový, jaký by měli mít a ... no prostě ty, se kterými jsem se já setkala v práci mi přišli jako hloupi, no ...*

Hm. A jak to vlastně souviselo s tvým rozhodováním se?

*R6: Smích. ... No, tak že jsem si řekla, že ... že asi na tý jejich úrovni budu, když vidím, co předvádějí za výsledky.*

Takže jestli tomu dobře rozumím – když to zvládnou oni, zvládnou to i já.

*R6: No, přesně tak.*

A ještě něco, kromě toho?

*R6: ... No, myslím, že ne.*

Super. Já bych teď možná přešla ke druhé části. A co ti tedy, už jsi skončila druhý ročník, a co ti pomohlo vytrvat v tom studiu zatím?

*R6: No, tak možná právě to, že když jsem si řekla, že to zvládli i ti mí kolegové, tak že to zvládnou taky, no. Protože to bych pak musela přehodnotit ten svůj názor, že jsou hloupi a zvládli to, že? Takže kdybych to nezvládla, tak bych musela přiznat, že jsem hloupější než oni a ještě jsem měla špatnej úsudek.*

Takže takové to, když to zvládli oni, zvládnou to i já, tak to ti pomohlo tam vydržet.

*R6: Hm.*

Ještě něco?

*R6: ... No, myslím, že ne.*

Je ještě něco, co tě motivuje, abyste tu školu dokončila a měla ten titul na konci?

*R6: No, asi abych mohla odejít z práce a najít si jinou práci.*

Takže to je ještě další věc, která tě motivuje, abys tam zůstala a vydržela to?

*R6: Ano.*

Ještě něco jiného?

*R6: Ne.*

Teď jako slyším dvě věci, když jsi mluvila o tom, že co tě vlastně, co bylo takové to nakopnutí jít studovat, tak jsi říkala, že rozvoj sebe, že se v práci nudíš, že se neposouváš a teď mluvíš o tom, když to vydržím, tak budu moci odejít.

*R6: Hm.*

Stalo se tedy něco od toho rozhodování se jít studovat, až do teď, setrvat v tom studiu?

*R6: Ne, myslím, že ne.*

Takže, na začátku tam bylo takové to, už se nudím v té práci, chci se věnovat sama sobě, chci se rozvíjet a teď je tam, když to dokončím, budu mít ten titul, budu moc odejít z té práce ...

*R6: ... no a dělat něco, co mě baví.*

Aha, takže vlastně v podstatě je stále to samé, budu moct dělat to, co mě baví.

*R6: Ano. Protože se neumím představit, že bych až do penze seděla tady na té pozici a dělala pořád tutéž práci.*

Možná ještě poslední věc, co ti pomáhá studovat a setrvat v tom?

*R6: ... .. Co mi pomáhá, jo? Tak ... určitě taky ten kolektiv.*

Co tím myslíš?

*R6: ... No ... Takže třeba tam člověk chodí rád, že se tam cítí dobře ... a ... že by to nějak chtěl dokončit s těmi lidmi ... jinak nevím.*

Hm, v pořádku. Ještě poslední otázka. Je ještě něco, co bys mi chtěla říct ke tvé motivaci studovat?

*R6: ... ani ne.... Ještě vlastně, když chlapec začal studovat, tak mi to všechno přišlo strašně jednoduchý, protože šel do školy, přišel, bylo po zkouškovém ... bylo po druhým, byl jeden ročník pryč, druhý ročník pryč ... Tak to vypadalo tak velice jednoduše.*

Na začátku jsi vlastně také říkala, že ten syn byl taková motivace a možná že to opravdu i vypadalo, že to je jednoduché ... Když to zvládnou i ti hloupí lidé a když vám to tak rychle utíká ..., tak vlastně by to nemělo být nic tak problematické ...

*R6: No, tak to je jako s těhotenstvím. Když vidíte kamarádku těhotnou, tak je to hrozně jednoduchý, všechno to hrozně rychle uteče a když to potom člověk prožívá sám, tak je to nekonečně dlouhý a je to mnohem složitější, než se to jeví, takže ...*

Takže teď, když to říkáš, se zdá, že to možná až tak nekoresponduje s těmi tvými představami, které jsi měla ...

*R6: Ta náročnost? No, to určitě. Smích.*

A jak ses se s tím vypořádala?

*R6: Smích. No, to teda někdy těžko. Ze začátku to bylo hodně těžký. Smích.*

A co ti teda pomohlo?

*R6: No ... co mi pomohlo ... Asi mi pomohlo, že jsem nějak tím prvním semestrem prošla. Že jsem se dokázala připravit tak, aby to stačilo, aby člověk uspěl. Protože nevím, ... kdyby tam byly neúspěchy, jestli bych ještě pokračovala.*

Takže to, že jsi na začátku uspěla, ti pomohlo, abys pokračovala dál.

*R6: A myslím, že to tak asi bylo u většiny, protože ti, kteří neuspěli u těch prvních zkoušek, tak ti prostě už nepřišli.*

Škoda, že s nimi nemůžu udělat rozhovory, abych to mohla porovnat a napsat to do práce.

*R6: No, tak já si myslím, že dneska už je to zase asi mrzí, takže bych je nechtěla moc oslovovat, protože ... teď si uvědomí, že my už budeme za chvíli na konci, že kdyby vydrželi a zvládli to s náma, tak to mohli mít taky za sebou a myslím si, že na to dívají, teď s odstupem času asi jinak. A že to některé bude mrzet, neříkám, že všechny, ale některé ... ale oni jsou mladší, takže mají ještě šanci to dokončit, i když mezi to proloží rodinu, tak se jim to určitě zkomplikuje, ale na to si přijdou věkem ...*

Děkuji ti za rozhovor a za tvůj čas, který jsi mi věnovala.

**Rozhovor R7, 05.06.2020, prostřednictvím MS Teams, 19:00 – 19:45**

**R7 = žena, 50 let, studentka 1. ročníku kombinovaného studia**

Co Vás přivedlo k myšlence studovat vysokou školu? Vzpomenete si na ty důvody?

*R7: Těch důvodů bylo několik. Já uvedu všechny postupně. Většinou je to v životě tak, že to do sebe najednou zacvakne a vy najednou učiníte rozhodnutí. Takže já jsem se ... já jsem vystudovala ekonomku, střední s maturitou a chtěla jsem jít na vysokou školu dál, ale jelikož já jsem ... opravdu špatný studijní typ, a vždycky jsem byla, tak jsem se nedostala na vysokou školu ekonomickou a zkoušela jsem to dvakrát po sobě. Ale z matematiky jsem to zkrátka nikdy neudělala tak dobře, aby mě přijali. Přesto jsem si po škole, když mi bylo 18 let, hledala práci, která by mi umožnila studovat. Jako, měla jsem plán, kterej jsem jakoby krok za krokem realizovala, ale schopnosti jsem k tomu neměla. Smích.*

A jak tomu mám rozumět?

*R7: Ne, že sem spíš jakoby menežer a že jsem spíš na té úřednické pozici. Já umím jakoby ... jakoby sloužit. Být sekretářka, asistentka, referentka, jo, ale asi ... dobře, tak to je jedna věc. Zkrátka po škole jsem chtěla studovat, nebyla jsem schopná, matematika, dvakrát mě nevzali. Potom zkrátka jsem měla nějaký život, to znamená profesi, děti a tak dále ... A najednou jsem zjistila, že všichni moji kamarádi, padesátiletý mají vysokou školu. Magistra, magistra v lékárně, dermatoložka, inženýrka IT. Oni mě mají rádi, já jim jaksi stačím, inteligenčně, ale měla jsem komplex nedovzdělanosti. A cítila jsem se mezi nima ... byla jsem pyšná na to, že mám tak chytrý kamarády, ale mrzelo mě, že já jsem nevystudovala nic. Tak to je druhý důvod. Třetí důvod je ten, že já, když jsem byla mladá, tak na tu vysokou školu šla opravdová elita. Opravdu, chytrý lidi, chytrý děti, ... který, ... to vyučování bylo náročné, a zkrátka, to procento těch vysokoškoláků u nás bylo velmi nízké, protože tenkrát se ten titul tolik nepožadoval. A na ty vysokoškolsky vzdělané lidi se pohlíželo s úctou, s respektem ... a že jsou jakoby něco víc. Že to dokázali, protože ... no, bylo to náročné, po všech stránkách. Jak ekonomicky rodiče vydržovat dítě na škole, a tak dále. Časem, za těch třicet let, nebo já nevím, zkrátka, ve světě teď taková, jakási situace, že to vzdělání obecně devalvovalo. To znamená, že dostupnost toho titulu je*

*jednodušší, ty školy nebývají tak složité. Já mám ještě dvanáctiletýho kluka, takže já upozoruju teď to vzdělání na základních školách, mám dokonce i devatenáctiletýho kluka na stavárně, takže já můžu vidět to vzdělávání i na tý střední škole, takže já mám vlastně vzorek, základní, střední, vysoká a musím tedy říct, že ... že mi to přijde ... jakoby ... lehčí.*

Takže vám připadá, že dneska to mají děti na školách lehčí?

*R7: Lehčí. Nemusí se memorovat, zkrátka zkoušení pomocí dotazníků, zaškrtnout, děti nemusí znát datumy v historii, zkrátka ustupuje se od toho memorování, a jako ... zkrátka ... to vzdělání devalvovalo, je dostupný širším vrstvám, to znamená i hloupější lidi, jako jsem já Smích ... si to můžou dovolit Smích ... vo nějaký titul zabojovat. Zkrátka, ta šance na vzdělání se přiblížila mému IQ Smích. Dobře, takže to je za třetí.*

A vy si myslíte, že dříve byly ve škole větší nároky na studenty?

*R7: Ano. Já mám dokonce i důkazy, ... já mám zkrátka, ... protože já jsem byla vždycky okouzlená Babičkou od Boženy Němcové, jak tam byla ta truhla, kde ta babička vytahovala z té truhly pro ty vnoučata ty různé artefakty, tak já jsem si pro své vnoučata, který ještě nemám, vytvořila, a já mám truhlu plnou žákovskejch, sešitů, ... a já jsem svému chlapcovi ukazovala své sešity ze šestý třídy, kam chodí on teď, že my sme porovnávali pemzum té látky, ... Kdy my sme se tam vlastně učili, kreslili jsme tvary zobáků, ptáků, ... a učili sme se velikost roupů, tasemnice, jakoby ... kdybych to, jakoby na vlastní oči neviděla, tak ... bych to neřikala. Ale jelikož my se o tom s dětma doma bavíme, když jim to říkám, ... myslím si, že od toho memorování se jakoby obecně ustupuje, že když už tady jsou vyhledávače, google a já nevím, co všechno, to je všeobecný trend, že ty děti mají menší znalosti, ale mají zase jiné dovednosti. My sme zase měli znalosti, ale neměli sme takové dovednosti ... Zkrátka, myslím, že se ustupuje od znalostí a dává se důraz na jiné dovednosti.*

Co si mám pod tím představit?

*R7: No, myslím, si ... No, já můžu hovořit jenom za svojí sociální skupinu. ... Já neznám žádný narušený rodiny, neznám žádný ... žiju si pohodlně, neznám žádné ... žádný lidi, který by měli nouzi, jo ... to znamená tady z toho piedestalu tý střední vrstvy můžu říct, že ty děti sou ... emocionálně vnímavější. ... Tím, jak leta letoucí se dbá na to, aby dbaly na svoji duši, aby zkrátka neubližovaly ptáčkům, ... tak, zkrátka ...*

*nenafukujou záby ... Smích... Já nevím, jak bych to popsala, ale ... Zkrátka, ... že dnešní rodiče mají víc pohodlí k tomu, věnovat se dětem, v mé sociální skupině, takže jim mohou dát i takové ty soft skills. Ví toho víc ... třeba moji kluci ví toho o ženách víc, ví, jak funguje psychika ženy, protože já jim to říkám, já to do nich hustím, aby to věděli, ... O sexualitě se moji rodiče se mnou vůbec nebavili ... my se bavíme o sexualitě často ... co zaujme dívku na randeti a takové ty věci. Smích. A dřív ty naši rodiče byli strašně stydliví a do takovýchle věcí nás nezasvěcovali, s tím, že příroda si poradí, nebo tak. Takže v těch vztazích, v té sexualitě, ... třeba nás doma omezovali ... u nás doma se nesmělo argumentovat, to byla drzost, ty bylo zkrátka ... nerespektování té rodičovské autority to bylo zkrátka velký prohřešek, jo... U nás doma se smí argumentovat, je to strašně náročný, když člověk musí každou věc obhajovat, jak někde u soudu, jo ... Ale myslím, že jim dobře prospěje do života ... jakoby ... pojmenovat, co potřebujou, co cítí ... Moje děti třeba umí ... negativní věci říkat hezky. Což si myslím, že je něco skvělého do budoucna.*

Takže si myslíte, že po emocionální stránce jsou lépe vybaveni, než jsme byli my?

*R7: Ano, to sou.*

A když se vrátíme k vašemu studiu. Říkala jste, že šel život, práce, děti. A teď jste tedy poznala, že je ta správná chvíle začít studovat? Co se stalo?

*R7: No, vlastně ... já jsem měla kamarádku, Pavlu Lopatkovou, která promovala v loni a ta právě mi vnukla myšlenku, že my, staré paní, pokud se chceme na tom trhu práce ještě nějak uplatnit, tak ... v podstatě, je to nezbytné, mít toho bakaláře. To znamená, je v tom čistý kalkul, zvýšit si úroveň vzdělání, kvůli vyšší možnosti přijetí do práce. Já sem po revoluci vydělávala obrovské peníze, protože jsem byla anglicky mluvící účetní ... a protože to nikde nebylo ... a platili mě Američani v dolarech a já sem měla samé luxusní práce, prestižní ... a jak šel čas, tak ... zkrátka, anglicky umí dneska kde kdo ... a účetnictví je dneska díky softverům mnohem jednodušší a já sem začala pocíťovat jakoby nouzi o práci ... a vlastně ... jsem měla i své vlastní podnikání, které ... jako mnoho jiných ... jsem musela ukončit, došla jsem na současný trend, ničit živnostníky. Takže moje podnikání mě neuživilo, tak jsem si musela začít hledat práci. A práci jsem hledala osm měsíců. No, já jsem si myslela, že když jsem anglicky mluvící účetní, která od pohledu není ... a zkrátka ... má pěkněj životopis ..., kde má práci pro developery,*

*práci v Americe, já jsem rok pracovala v Americe ... takže aspoň na nějakou administrativní pracovníci by mě mohli chtít. ... A to se nestalo. Zkrátka ten věk je stěžejní.*

Takže vy cítíte věk jako limit?

*R7: No, ale ten limit je absolutní. ... To můžete mít životopis jakéj chcete, to můžete umět jazyk, ... zkrátka nikdo si nechce dát do svého kolektivu takovou paní. Takže já jsem se začala orientovat jakoby na státní správu ... a tam tu vysokou školu vyžadujou skoro všude.*

A teď tedy pracujete?

*R7: No, to se podržte. Já jsem teď ve třetí práci od ledna. Začala jsem pracovat na ministerstvu, tam to se mnou ukončili v tý ... zkušební době, pak jsem nastoupila do Akademie věd, na mzdovou účetní ... a tam, díky Coronaviru jsem o práci taky přišla. Jak jsem se to učila s paní po telefonu, tak se přišlo na to, že se dá ... na lidech ušetřit, že tu práci navolí na někoho jiného a ušetří tabulkové místo ... a tu práci nechali té paní, ... která mě to po telefonu učila. Ona byla na mateřský ... tak se jí to hodilo ... a za mě ... ušetřili místo. Zjistili, že lecos se dá dělat z domova. Takže ty maminky, co odcházejí na mateřskou si radši tu práci dneska ponechají, i za menší peníze ... Takže jsem o tu práci přišla. A teď mám práci, kterou jsem nevěřila, že bych kdy chtěla dělat. Jsem v šopu, jako fakturantka. ... Na svojí práci sem byla pyšná, že sem si jí sama řídila, rozhodovala, ... jako ty pracovní návyky mám horší, než jiní ... Smích. Mě by vyhovovalo, kdybych mohla být placená třeba šest hodin, protože ...*

Začala jste studovat už loni. To jste byla zaměstnaná?

*R7: Já jsem měla podnikání ... já jsem měla instinkt, že to zkrátka není dobré. Měla jsem ubytování pro turisty. Tak jsem musela doplatit DPH od roku 2015. Takže jsem odevzdala zisky za pět let. Odešla jsem v únoru loni a osm měsíců jsem hledala práci. Já jsem nastoupila 1. září do práce a 1. září do školy.*

No, teda ...

*R7: A v současné době mám na trhu všechny negativa. Sem stará, má dvanáctiletý dítě a každéj druhej pátek volno. Takže já vlastně vůbec nevím jestli mám lhát ...*

A vy si myslíte, že když si doplníte vzdělání, že se zvýší vaše šance na trhu práce?

*R7: No, v tom státní sektoru určitě. A ten státní sektor je to, kam cílím, protože se tam pracuje méně, za více peněz.*

To si myslíte?

*R7: Ano. Vzhledem k tomu, že jsem mzdová účetní a pracovala jsem na ministerstvu a na Akademii věd, tak vím, že je tam málo práce a hodně peněz.*

Ještě něco vás napadá?

*R7: Já tu školu beru i jako investici i do důchodu, protože já jsem velmi aktivní člověk a já nemám ... žádný koníček. Já mám jako koníček historii, jsem certifikovaná průvodkyně, ale jelikož, jak já říkám ... Představte si, u nás v Dolních Jirčanech ... u Jesenice nám vyrostla nejmodernější škola v Evropě. Pan Babiš obstaral školu za půl miliardy korun, která je výkřikem architektury a technologií, je to takovej ten přenádhernej kampus, kde děti mají tělocvičnu, horolezecký stěny, kino, baletní sál, ... nádherný sál ... a stalo se to takovým centrem vsi. No a já bych ráda tam taky něco dělala. Ale nevím co, ale kdybych mohla být nějakou lektorkou, ... třeba učit důchodce počítače ... nebo kdybych tam měla třeba kroužek historie pro děti ... nebo kdybych mohla být v družině, tak kdyby se mě zeptali na to vzdělání, tak bych mohla.*

A zajímala jste se o to?

*R7: Při důchodu bych to chtěla. Protože ta výplata ... to znamená k důchodu ... ale teď je to nereálné, potřebuju víc peněz ...*

A když se ještě vrátíme k vašemu studiu. Jaké pocity jste měla, když jste nastoupila znovu do školy? Když jste mluvila o tom srovnávání školství dříve a dnes ...

*R7: Překvapila jsem se já – negativně.*

Jak to:

*R7: Jsem úplný lempl.*

Proč myslíte?

*R7: No, protože ...já to vidím, jak se dře při tom učení na ty zkoušky, já to vidím, jak mi to nejde a já si nebudu lhát do kapsy. Já zkrátka nejsem schopná zopakovat nějakou definici. Já jsem na tu školu nastoupila a byla jsem absolutně nadšená, ... nadšená tou školou. Ale zklamaná sama se sebou.*



A v čem jste cítila největší problém?

*R7: Ten problém největší je právě, to mě naprosto fascinujeme, my spolu tady naprosto normálně hovoříme, ale ve chvíli, kdy mě na týmsech osloví pedagožka, tak já jsem úplně idiot ... Smích. Že se chovám jako dítě, ADHD, jako dítě, když na mě padne panika, kdy všechno řeknu bez ladu a skladu, jak to na mě padne ... tak já řeknu všechno ... najednou ... Bylo to strašný, ... jak jsem se zmýlila, ... že nemůžu být lektorka ... a já jsem ze sebe zklamaná, že nejsem schopná si nic zapamatovat, úplně se bojím druhého ročníku ... Najednou všechny ty důvody, co sem vám jmenovala padají a já zůstávám na tý škole jenom jako hobby. Všechno padá a já najednou strašně ráda jezdím do toho kampusu v Suchdole, připadám si hrozně mladá, chodím do menzy a pořád se něco děje a nejsem doma a potkávám tam cizince, studenty a já s nima mluvím anglicky a baví mě to a všude říkám kamarádům, že studuju a připadám si důležitá a jak mám ráda tu architekturu, tak ten zámeček v Chuchli, mě úplně rozvášňuje, hrozně ráda tam jezdím. Já tam hrozně ráda jezdím, jak je tam úžasná atmosféra, já jsem unešená z těch profesorů, jak jsou všichni jakoby vlídný, nikdo nikoho neponižuje. Já si pamatuju, z té doby, jak jsem studovala za komunismu, jak ty učitelé kolikrát se po vás vozili, jakou měli radost, když vás na něčem nachytali. A tady, voni vám řeknou udělejte si ten test třikrát čtyřikrát a vy se to vlastně naučíte až při tom testu. Že vlastně je nezajímá, jakým způsobem dojdete k tomu, že to víte. Jak je to pedagogická zásada? Že vlastně musíte dostávat tolik toho, kolik potřebujete jako toho času a té péče. To si za komunistů vůbec nepamatuju, že sme tým, že pedagogové nás chtěli na něčem nachytat, že sme prostě nepřátelé ...*

A tady máte pocit, že je to tým, učitelé a studenti?

*R7: Jako já jsem opravdu nadšená. Jsem nadšená i materiálně z těch budova, pak jsem nadšená z těch pedagogů, kteří mi připadají, že jsou strašně fundovaní, jsou strašně milí, jsou spravedliví a umí být přísní, přísní férově. Jsem nadšená z té party, která sme se potkaly, protože my sme se skamarádily s těmi děvčaty a teď vlastně, jak máme ty technologie, ty sítě, ten fejsbuk, tak si pořád píšeme a mě připadá, že mám jakoby skutečný přátele, ně jenom nějaký virtuální, takže to je nová bublina. Takže svůj život jsem obohatila o další sociální kapitál.*

A to vám pomáhá při studiu?

*R7: To nevim. V tom studiu, kromě memorování vám nepomůže nikdo. My si pomáháme třeba tím, že si říkáme, jo nezapomeň na to, že to máš odevzdat ve středu ... a jak ste rozuměli tomu, já to vůbec nechápu ... a takhle ... Ale jak jinak. Nikdo to za vás neudělá, jako. Takže já jsem nadšená tou školou. A druhá věc, kterou jsem zklamáná, je kromě ... té psychologie ... že vlastně ...jak bych to řekla, že ta teorie mi přijde .... Jak bych to řekla ... nepoužitelná.*

Nepoužitelná pro život?

*R7: Tak jak bych to řekla .... Tak já jsem studovala rok a když pomínu psychologii, která vlastně baví každého ... takže ta psychologie je pro ten život taková nejužitečnější, tak vlastně nic z toho mi nepřijde, že by bylo využitelné. Uvidíme, jak se bude vyvíjet druhý a třetí ročník, ale ... možná tím, jak nejsem skvělý student ... Třeba skvělý student umí vytěžit z toho ty informace, který potřebuje, možná je to součástí toho mého zklamání, že já nedokážu ... že nedokážu tu látku použít. Takže je pravděpodobné, kdyby se mi náhodou podařilo dostudovat, tak já to zase nebudu umět aplikovat do praxe.*

Takže si myslíte, že z té školy využijete jenom ten titul?

*R7: Ano, a je to proto, že zkrátka nejsem tak dobrý student, jak by mohli být jiní.*

Proč si myslíte, že nejste dobrý student? Vždyť půjdete do druhého ročníku.

*R7: Ano, ale radost z toho nemám, protože vidím, ze dvou důvodů, že nejsem schopná to replikovat ústně, což je pro učitele a lektora alfou a omegou, umět to replikovat ústně a že jsem absolutně neschopná tu látku, kterou jsem do sebe za ten rok nasoukala shledat užitečnou. Což jsou úplně zásadní dvě věci.*

Myslíte, že se vám to hůř učí, protože vám to připadá neužitečné?

*R7: Ano. Ano, to spolu souvisí zcela. Ta psychologie, tam mě baví, ale ta sociologie, teda z toho sem byla úplně vyděšená. Jak je to ...*

A jak jsem to zvládla?

*R7: Sociologii mám teprve před sebou. A snažím se učit, ale já mám tak špatnou koncentraci. Smích. Já opravdu nejsem schopna se koncentrovat. Já se chovám jako současný, za to můžou ty telefony, ty tablety, který v mém životě nějakých dvacet let*

*sou. Stalo se ze mě to, co dneska nadáváme dětem, že sou nekoncentrovaný, že sou ADHD, že sem to já. Mám otevřený skripta, zkouším se to naučit, pořád se dívám, jestli mi někdo nepíše, pak jdu zapnout pračku, pak jdu otevřít okno, pak si dojdu pro kafe a pořád něco, jen abych to nemusela číst po druhý, po třetí. Hrůza, hrůza. Vydřenej první rok. Já se děším toho, jak dopadne druhej. Smích.*

Jaké bariéry v učení vnímáte?

*R7: Já mám perfektní podmínky ke studiu, mám perfektní děti, který mi jsou maximálně na ruku, nemám rodiče, o který se musím starat, mám práci, zkrátka můžu mít volné víkendy, kdy můžu studovat, psát seminární práce, mám svojí vlastní ofíc, kde mám kopírku, počítač, scanner, šanonery, tonery, můžu tisknout do haleluja ... Smích ... Jediné omezení jsem já. Smích.*

Smích. Takže vás podporuje rodina, děti, v práci?

*R7: Smích. To je dobře, že se ptáte, protože já pracuju vod pondělí. Smích. Mám tříměsíční lhůtu, která končí 31. srpna a 1. září začíná škola. Smích. Takže ... já se to dozvím až na podzim. Já se do té doby budu snažit být nepostradatelná ... Smích ...*

Říkala jste, že vás podporují kamarádky

*R7: Všichni to ví a podporujou mě, protože já se tím vlastně všude chlubím. Hrozně ráda se tím chlubím, takže až skončím kvůli své neschopnosti, tak už se nebudu mít čím chlubit. Smích.*

Co myslíte, že se změní, až dostudujete?

*R7: Budu na se pyšná. Najednou mi ubude ze života pěkný prvek. Je docela možné, že ten stres při těch zkouškách je ten adrenalin, který mi chyběl. Protože já si moc dobře pamatuju, že jsem celá dlouhá desetiletí říkala, já si tak krním, já si tak krním ... hezky krním, Smích. Ale byla jsem byla jsem dost zakrněla, až to došlo té hraniční meze krnění.*

A to jste poznala jak, tu hraniční mez?

*R7: No, z těch bodů, co sem říkala, že do sebe zapadly, že už je čas. Jako dlouho sem si krněla, ale všeho s mírou a je čas vyjít ze své komfortní zony. Člověk by se měl pořád*

*upgradovat, ... měl by se ... jít do hrobu ve svý nejlepší podobě, v jaký je možný být. To vzdělání je investice velmi ... velmi smysluplná.*

A napadá vás ještě něco?

*R7: Ne.*

A když se vrátíme úplně na začátek, zeptám se, jestli máte pocit, že se nějak změnila motivace ke studiu, kterou jste měla na začátku a teď?

*R7: No, změnila, jak jsem říkala před chvílí. Že je to pro mě teď hobby. Že sem pyšná a že se tím chlubím, jde mi o prestiž ve skupině mých přátel, nebo že je to pěkné téma hovoru mezi přáteli. Je to hezký, že se máte o čem bavit, jo je to hezký.*

A věříte si?

*R7: ... No, já ... po tom všem, co jste si vyslechla, já nemůžu být falešná, já ... já opravdu nevím. Na stupnici od 1 do 5. 3. Já bych třeba ten druhák, třeták zvládla, ale potom ty státnice ... to teda opravdu nevím, za ty dva roky se toho ještě hodně uděje, třeba budu muset volit mezi školou a prací ... Protože zaměstnavatel, když vás zaměstná, tak chce, abyste pro něj pracovala a ne abyste byla 30 % mozku jinde, přemýšlela o seminárce, o škole ... nebo sbírala někde dotazníky, nebo se uvolňovala na zkoušky. Ten zaměstnavatel má právo mít vás celou. Stává se to.*

Ale už máte za sebou úspěšně ukončený první ročník.

*R7: Ještě mě čeká zkouška ze sociologie. Tak tomu se teď budu věnovat a pak se uvidí. Možná jsem skeptická, ale teď jsem byla celý dny doma a mohla jsem se věnovat studiu, ale ... Takže jsem ty zkoušky absolvovala a vlastně vidím, kolik jsem se na tom nadřela, takže já se obávám, jak bude probíhat jiné zkouškové období. Smích. Sice mě kamarádky uklidňují, že ten další ročník je snazší, že člověk už má nějaké zaběhnuté trasy, po kterých už se vydává, trasy toho učení, jak se učit, jak to do té hlavy dopravit a já to nevidím tak růžově. Zatím si tedy vedu dobře, musím říct, že u přijímaček jsem byla 4. nejlepší. Protože tam se nemuselo nic opakovat, bylo to hlavně o logice a ten všeobecný přehled, který mě naučilo to drilování za komunismu, že ... tam sem možná díky tomu, že jsem starší věděla ... ty věci.*

Tak to jste šikovná.

*R7: Tak to jsem si taky myslela. Ale říkám, že jsem skeptická, že ... pokud to cítím, že to mám opravdu těžce vydržený, když jsme byli dva měsíce doma, mám opravdu obavy o budoucnost, jak to bude dál. Smích.*

A napadá vás ještě něco k vaší motivaci ke studiu?

*R7: No, eště třeba já sem chtěla se zavděčit mamince. Aby na mě byla jako pyšná, jo. Ale ona mi umřela maminka. Ted' v únoru mi umřela maminka. ... No, je to čerstvý. ... Já jsem se těšila, jak jí pozvu do Suchdola, do té nové budovy, jak se ted' dělá ... Tak sem se těšila, jak na mě bude pyšná. No a to se nestalo, no. Ale to je taky motivace, žejo, potěšit rodiče, třeba. No, ale někteří to vzdali, asi čtyři ...*

A proč to vzdali?

*R7: To člověk nikdy neví, jestli je to nebavilo, třeba ... to učení. Fakt nevim. Těžko říct ... Jedna říkala, že má nemocnou paní tchýni a že se o ní musí starat ... do jaké míry je to výmluva, nebo fakt, to člověk neumí posoudit.*

A je tu ještě něco, o čem jsme nemluvily?

*R7: Já nevim. Snad ... asi už je to všechno. Asi.*

Jestli máte pocit, že jste mi řekla všechno, tak vám děkuji za rozhovor a za čas, který jste mi věnovala, a přeji úspěchy v dalším studiu.

**Příloha č. 2** Korelační tabulka



**Korelační tabulka - Příloha 2 (pokračování)**

	pernost	vyřazenost	glt	čas_doba	čas_vék	čas_vohy	setravnost	impulz_mil	impulz_plus	kgcnice	akce	pohledVS	vzdělání	viv_minus	viv_plus	pocly_minus	pocly_plus	socioklima	emoce	vyřazenost	práce
Spearman' rho	-0,382	-0,546	-0,393	0,618	-0,206	0,179	0,243	0,000	-0,126	,786	0,556	1,000	0,455	0,600	,793	0,649	,991	0,281	,883	0,505	0,108
Correlation Coefficient	0,396	0,205	0,383	0,139	0,688	0,701	0,599	1,000	0,788	0,306	0,195	0,305	0,154	0,033	0,115	0,000	0,542	0,008	0,247	0,818	
Sig. (2-tailed)	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	
N	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	
Correlation Coefficient	-0,880	-0,333	-0,673	-0,019	-0,619	0,000	0,210	,771	0,367	0,309	-0,113	0,455	1,000	0,065	0,440	0,486	0,448	0,615	0,476	0,431	
Sig. (2-tailed)	0,009	0,465	0,098	0,969	0,138	1,000	0,652	0,042	0,418	0,500	0,809	0,305	0,890	0,183	0,323	0,269	0,314	0,142	0,280	0,334	
N	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	
Correlation Coefficient	-0,352	-0,694	-0,527	0,620	-0,181	0,193	-0,124	-0,284	-0,128	0,273	0,472	0,600	0,085	1,000	0,093	0,119	0,523	0,219	0,413	,810	
Sig. (2-tailed)	0,439	0,083	0,224	0,137	0,688	0,679	0,791	0,537	0,784	0,554	0,285	0,154	0,890	0,860	0,799	0,228	0,637	0,357	0,027	0,456	
N	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	
Correlation Coefficient	-0,330	-0,220	-0,270	0,532	-0,397	0,362	0,312	0,342	0,164	,893	0,524	,793	0,589	0,083	1,000	,845	0,434	,800	0,179	0,482	
Sig. (2-tailed)	0,469	0,635	0,558	0,219	0,379	0,425	0,496	0,453	0,726	0,008	0,228	0,033	0,183	0,860	0,014	0,017	0,330	0,031	0,700	0,274	
N	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	
Correlation Coefficient	-0,312	-0,165	-0,198	0,477	-0,586	0,362	-0,104	0,281	0,327	,985	0,588	0,649	0,440	0,119	0,855	1,000	,736	,774	,896	0,293	
Sig. (2-tailed)	0,496	0,723	0,670	0,279	0,185	0,425	0,825	0,541	0,474	0,001	0,156	0,115	0,323	0,799	0,014	0,059	0,041	0,019	0,524	0,386	
N	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	
Correlation Coefficient	-0,385	-0,495	-0,360	0,587	-0,255	0,181	0,208	0,050	-0,073	,847	0,581	,991	0,486	0,523	0,845	1,000	,927	,927	0,472	0,164	
Sig. (2-tailed)	0,393	0,258	0,427	0,166	0,581	0,698	0,655	0,915	0,877	0,016	0,190	0,000	0,269	0,228	0,017	0,059	0,429	0,003	0,285	0,726	
N	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	
Correlation Coefficient	-0,562	-0,286	-0,468	0,333	-0,873	0,313	-0,510	0,376	0,519	0,617	0,589	0,281	0,448	0,219	0,434	,774	0,359	1,000	0,588	0,189	
Sig. (2-tailed)	0,189	0,534	0,290	0,465	0,010	0,494	0,242	0,406	0,232	0,140	0,415	0,542	0,314	0,637	0,330	0,041	0,429	0,167	0,165	0,685	
N	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	
Correlation Coefficient	-0,523	-0,440	-0,378	0,376	-0,425	0,090	0,000	0,201	0,062	,847	0,430	,883	0,615	0,413	,800	,836	,927	0,585	1,000	0,529	
Sig. (2-tailed)	0,228	0,323	0,403	0,406	0,342	0,898	1,000	0,666	0,862	0,016	0,335	0,008	0,142	0,357	0,031	0,019	0,003	0,167	0,222	0,667	
N	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	
Correlation Coefficient	-0,791	-0,829	-0,861	0,448	-0,667	0,063	-0,373	0,083	0,066	0,281	0,194	0,505	0,476	,810	0,179	0,293	0,472	0,588	0,529	1,000	
Sig. (2-tailed)	0,034	0,021	0,013	0,314	0,102	0,894	0,411	0,859	0,888	0,542	0,577	0,247	0,280	0,027	0,700	0,524	0,285	0,165	0,222	0,552	
N	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	
Correlation Coefficient	-0,064	0,578	0,144	0,009	-0,113	0,613	0,651	,804	,800	0,324	0,355	0,108	0,431	-0,339	0,482	0,391	0,164	0,189	0,200	-0,274	
Sig. (2-tailed)	0,891	0,174	0,758	0,984	0,809	0,143	0,113	0,029	0,031	0,478	0,434	0,818	0,334	0,456	0,274	0,386	0,726	0,685	0,667	0,552	
N	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	

\*, Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).  
\*\*, Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).